

Cand.merc.aud.

Aalborg Universitet

Kandidatafhandling

Januar 2012

Going concern

*Forudsætningen om fortsat drift
i relation til revisors erklæring*

Udarbejdet af:

Dennis Høyer

Vejleder:

Hans B. Vistisen

FORORD

Nærværende afhandling er skrevet i forbindelse med afslutningen af cand.merc.aud. ved Aalborg Universitet. Afhandlingen er udarbejdet i overensstemmelse med den godkendte emnebeskrivelse samt studieordningen.

Specialet består i henhold til studieordningen af "en større selvstændig afhandling af relevans for en statsautoriseret revisors virke. Specialet skal dokumentere den studerendes færdigheder i at anvende videnskabelige teorier og metoder under arbejdet med et afgrænset fagligt emne".

Specialet tager udgangspunkt i det godkendte emneområde, som lyder *"Going concern med henblik på afgivelse af revisionspåtegning samt analyse af afgivne revisionspåtegninger"*.

Sæby, den 25. januar 2012

Dennis Høyer

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. Problembeskrivelse	5
1.1. Indledning	5
1.2. Problemformulering	6
1.3. Målgruppe	7
1.4. Afgrænsning	7
1.5. Metodiske overvejelser	8
1.5.1. <i>Dataindsamling</i>	9
1.5.2. <i>Datagrundlag</i>	10
1.5.3. <i>Databehandling</i>	10
1.6. Struktur	12
2. Revisors overvejelser i relation til going concern	13
2.1. Going concern generelt	13
2.1.1. <i>Definition af going concern</i>	13
2.1.2. <i>Grundlæggende forudsætning i regnskabsreguleringen</i>	13
2.1.3. <i>Going concern på virksomhedsniveau eller aktivitetsniveau</i>	14
2.1.4. <i>Ledelsens overordnede ansvar</i>	14
2.1.5. <i>Tidshorisont</i>	16
2.1.6. <i>Regnskabsbrugernes behov</i>	16
2.2. Revision af going concern	16
2.2.1. <i>Overordnet regulering</i>	16
2.2.2. <i>ISA 570 Fortsat drift (going concern)</i>	17
2.3. Delkonklusion	23
3. Revisors erklæring	25
3.1. Udarbejdelse af erklæring	25
3.2. Modifikation af konklusionen og supplerende oplysninger	26
3.2.1. <i>Modifikation af konklusionen</i>	26
3.2.2. <i>Supplerende oplysninger</i>	31
3.2.3. <i>Udtalelse om ledelsesberetning</i>	34
3.3. Erklæringsafgivelse i relation til going concern forudsætningen	35
3.3.1. <i>Anvendelse af going concern som regnskabsprincip</i>	35
3.3.2. <i>Fravigelse fra going concern som regnskabsprincip</i>	38
3.3.3. <i>Udtalelse om ledelsesberetning</i>	39
3.3.4. <i>Konsekvenser af fejl i erklæringer</i>	39
3.4. Delkonklusion	40
4. Revisors evne til at forudsige konkurs	43
4.1. Modifikation af erklæringen	43
4.1.1. <i>Overordnet analyse</i>	43
4.1.2. <i>Konkurs indtruffet inden for 12 måneder</i>	45
4.2. Mulighed for forudsigelse af konkurs	47
4.2.1. <i>Brancheanalyse</i>	48
4.2.2. <i>Nøgletalsanalyse</i>	50
4.2.3. <i>Kombination af branche og nøgletal</i>	53
4.3. Revisors faglige kompetence	53
4.3.1. <i>Grundlag for analysen</i>	54

4.3.2.	<i>Modifikation af erklæring fordelt på revisionsfirmaer</i>	55
4.3.3.	<i>Tendenser i selskaber uden modifikation i erklæringen</i>	56
4.4.	Delkonklusion	57
5.	Erklæringernes kvalitet	59
5.1.	Fejl i erklæringer	59
5.2.	Analyse af indholdsmæssige fejl	61
5.2.1.	<i>Fejltype A</i>	61
5.2.2.	<i>Fejltype B</i>	62
5.2.3.	<i>Fejltype C</i>	63
5.2.4.	<i>Fejltype D</i>	64
5.2.5.	<i>Fejltype E</i>	67
5.3.	Analyse af formelle fejl	67
5.3.1.	<i>Fejltype 1</i>	67
5.3.2.	<i>Fejltype 2</i>	68
5.3.3.	<i>Fejltype 3</i>	68
5.3.4.	<i>Fejltype 4</i>	69
5.4.	Hvem laver fejlene	71
5.5.	Delkonklusion	73
6.	Regnskabsbrugers forventninger kontra revisors erklæring	75
6.1.	Betydning af fejl i erklæringen	75
6.2.	Praktisk fortolkning af going concern og revisors erklæring	75
6.3.	Forventningskløft	77
6.4.	Omtale i medierne	78
6.5.	"Kvalitetskrav" for revisors erklæring	79
6.6.	Delkonklusion	79
7.	Konklusion	81
7.1.	Revision af going concern	81
7.2.	Formulering af erklæringen	81
7.3.	Evne til at forudsige konkurser	82
7.4.	Erklæringernes kvalitet	83
7.5.	Regnskabsbrugers forventninger til revisors erklæring	84
8.	Perspektivering	85
9.	Summary	86
10.	Litteraturfortegnelse	89
11.	Bilagsfortegnelse	91

1. PROBLEMBESKRIVELSE

1.1. Indledning

I en tid, hvor finanskrisen stadig har et fast greb om dansk økonomi – og ikke mindst de danske virksomheder – er der fortsat stor fokus på vurderingen af virksomhedernes evne til at generere den nødvendige indtjening.

Pengeinstitutterne er hårdt ramt af tab på engagementer, og virksomhedernes regnskab – og dermed revisors erklæring – må derfor vurderes at have stor betydning for bedømmelsen af de enkelte virksomheders finansielle stilling. Dette gælder ikke mindst, når pengeinstitutterne skal afgøre, om der skal gives tilsagn til det nye lån, om det nuværende engagement skal forlænges, eller om der skal ske utidige genforhandlinger eller indfrielse for at minimere tabene.

En af de vigtige forudsætninger når et regnskab skal bedømmes er, om det er aflagt efter going concern princippet. I denne forbindelse er revisors erklæring utrolig afgørende, idet en blank påtegning betyder, at revisor hermed er enig i ledelsens vurdering om, at virksomheden kan fortsætte sin drift i minimum ét år fra statusdagen. Det må derfor forventes, at det kan få væsentlige konsekvenser for pengeinstitutter og andre kreditorer, hvis revisor ikke tager de nødvendige forbehold, såfremt going concern princippet ikke kan efterleves.

Derfor vil det være relevant at undersøge, hvordan revisor skal forholde sig i relation til at vurdere om going concern princippet kan opfyldes – og hvilke konsekvenser dette giver for erklæringen, såfremt der måtte være problemer med going concern.

I de store erhvervsskandaler såsom IT Factory og de mange bankkrak beskyldes revisorer ofte for ikke at have udført arbejdet ordentligt, når der er nogle, der mister penge. Revisorer kan ligeledes blive udsat for beskyldninger, hvis der ikke er foretaget en tilstrækkelig vurdering af, om going concern princippet er opfyldt.

Herudover har Revisortilsynet fortsat øget fokus på going concern, og har i deres redegørelse for 2010 omtalt konkurssager som et af to fokusområder¹. Kvalitetskontrollanterne har altså haft særlig fokus på dette i forbindelse med den lovpligtige kvalitetskontrol af revisionsvirksomhederne, hvor der skulle udtages et vist antal af disse sager.

FSR har i samarbejde med Experian foretaget en undersøgelse af antallet af revisorers forbehold. Denne undersøgelse er omtalt i en artikel², hvor der vises en klar stigning i antallet af forbehold fra 2006 til 2010. Denne stigning kan naturligvis skyldes flere ting, men det kan give anledning til at tro, at revisorerne er blevet bedre til at få de korrekte forbehold med.

I 2009 blev der lavet en undersøgelse³, hvor konkursramte selskaber blev gennemgået og erklæringerne kontrolleret. Undersøgelsen gik især på, om der var sket modifikation af

¹ "Redegørelse om Revisortilsynets kvalitetskontrol 2010", Revisortilsynet, side 12

² "Analyse: Revisors forbehold", FSR – Danske revisorer, september 2011

³ "Going concern", Revision & Regnskabsvæsen 2009.09

erklæringen i de konkursramte selskaber. Denne undersøgelse blev lavet på landsplan, hvor der blev udvalgt stikprøver på baggrund af de konkursramte selskaber. Den fortsat øgede fokus og omtale af going concern gør, at det vil være særdeles interessant at lave en ny undersøgelse, som minder om den tidligere undersøgelse, men som er målrettet mod Nordjylland, som sjældent bliver behandlet særskilt i artikler og undersøgelser. Samtidig er det ofte de store, børsnoterede selskaber, der får den primære opmærksomhed, hvorfor det vil være interessant at have fokus på de mindre selskaber, som udgør en langt større del af det samlede antal selskaber.

En stor del af kritikken i medierne går på, om revisorerne udfører deres arbejde ordentligt, men det er primært rettet mod de store, børsnoterede selskaber. De fleste selskaber er små og mellemstore virksomheder, og selvom disse unoterede selskaber langt fra er lige så relevante for offentligheden, er der samme krav til revisorerne, der stadig kan risikere sanktioner, hvis arbejdet ikke er udført ordentligt.

Selvom revisionspligten er blevet lempet, er en stor del af disse selskaber fortsat underlagt revision, og kravene til revisorerne bliver ikke mindre i takt med de store erhvervsskandaler. Da IT Factory skandalen rullede i 2008 blev der allerede dengang udtalt, at der er en forventningskløft mellem revisorerne og regnskabsbrugerne⁴. Dengang var det besvigelser, der var i højsæde, mens det nu er going concern, som er i fokus.

1.2. Problemformulering

Med udgangspunkt i ovenstående kan der opstilles følgende problemstillinger, som udmønter sig i konkrete spørgsmål.

Med den fortsat øgede fokus på revisors arbejde i forbindelse med konkurser vil jeg undersøge, hvordan revisor skal forholde sig til revisionen, herunder hvilke krav der stilles til revisor i relation til going concern, når revisionen gennemføres:

1. Hvordan skal revisor forholde sig i relation til going concern i forbindelse med revisionen?

Når det er fastlagt, hvordan revisor skal forholde sig i relation til revisionen heraf, vil det være interessant at belyse, hvilke krav der er til, hvordan revisor skal udforme sin erklæring og hvordan den skal modificeres i de forskellige situationer i relation til going concern problemer:

2. Hvordan skal revisor modificere sin erklæring i relation til going concern?

Herefter er den teoretiske viden på plads, og der kan nu foretages en undersøgelse af erklæringerne i de konkursramte selskaber i Nordjylland for derved at undersøge, om der er sket modifikation af erklæringen og derigennem give et bud på revisorernes evne til at forudsige konkurser:

3. Hvordan er revisorernes evne til at "forudsige" konkurser?

⁴ <http://www.business.dk/raadgivning/bagger-revisor-omverdenen-forstaar-os-ikke> 15-12-2011 20:03

Uanset om der er tale om et lille selskab eller et stort børsnoteret selskab, er revisor underlagt samme krav i relation til erklæringens indhold og formulering, og revisor risikerer sanktioner, uanset selskabets størrelse. Jeg vil derfor undersøge, om erklæringen i de konkursramte selskaber er udarbejdet i overensstemmelse med de gældende standarder, og om de er formuleret korrekt:

4. Hvordan er kvaliteten af erklæringerne i de konkursramte selskaber?

Efter resultatet af disse undersøgelser foreligger, vil jeg afslutningsvis komme med en vurdering af, hvordan regnskabsbrugernes forventninger til revisors erklæring stemmer overens med de lovmæssige krav, der stilles til revisors erklæring:

5. Hvordan stemmer forventningen fra regnskabsbrugerne overens med kravene til revisor i relation til omtale af going concern i erklæringen?

1.3. Målgruppe

Afhandlingen er skrevet som et speciale i forbindelse med afslutningen af cand.merc.aud.-studiet ved Aalborg Universitet, og er, udover de formelle modtagere, hovedsageligt rettet mod personer, der har interesse i et dybdegående kendskab til problemstillinger i relation til going concern forudsættningens påvirkning på revisionspåtegningen samt kvaliteten af påtegningerne i de konkursramte nordjyske selskaber.

Det forudsættes derfor, at læseren har et rimeligt kendskab til de generelle termer og regler inden for revision og regnskab, og dermed har en grundlæggende forståelse for, hvad det vil sige at gennemføre en revision og afgive en erklæring i forbindelse hermed.

1.4. Afgrænsning

Idet afhandlingens primære going concern-fokus er revisionspåtegningen, og hvilke problemer der opstår i relation til revisionspåtegningen, når der er going concern problemer, vil afhandlingen ikke indeholde en dybdegående analyse af selve revisionen, og de mange afledte konsekvenser og krævede revisionshandlinger. Denne afgrænsning er nødvendig for at kunne foretage tilstrækkeligt dybdegående beskrivelser og analyser på afhandlingens hovedproblemstilling.

Afhandlingen er således ikke en detaljeret gennemgang af, hvordan revisionen forløber, og den dybdegående sammenhæng mellem de forskellige ISA'er og lignende vil således ikke blive behandlet, idet de forventes kendt af læseren med henvisning til målgruppen. Samtidig vil termen "revisor" ofte blive anvendt, og i denne afhandling skal forstås en godkendt, statsautoriseret eller registreret revisor. Jeg vil ikke beskæftige mig med, hvad der kræves af en revisormedarbejder, som er en del af et revisionsteam, idet denne afhandling i sidste ende fokuserer på revisionspåtegningen, hvor det er den statsautoriserede eller registrerede revisor, der skal tage stilling og stilles til ansvar.

I afhandlingen beskæftiger jeg mig primært med de revisionsstandarder, som trådte i kraft med virkning for regnskabsår der begynder 15. december 2010 eller senere, idet disse er de

gældende revisionsstandards. Det betyder dog, at de revisionspåtegninger jeg analyserer, er afgivet efter de gamle standarder. Dette giver dog ikke nogen betydning i min analyse, idet indholdet af revisionsstandarderne om going concern er uændret, hvilket jeg senere vil komme ind på. I beskrivelse og analyse af revisionspåtegningerne vil jeg kommentere på forskelle mellem standarderne, men overordnet giver det ingen betydning for mine konklusioner om udgangspunktet er taget i ISA'er eller RS'er. Jeg vil senere i afhandlingen kort kommentere implementeringen af ISA'erne.

Afhandlingen opererer ligeledes med udgangspunkt i revision foretaget i Danmark, hvilket vil sige, at den primære fokus er dansk lovgivning og regulering. Internationale regler og standarder vil dog blive inddraget, hvor disse er indarbejdet i dansk lovgivning.

Jeg beskæftiger mig i afhandlingen udelukkende med aktie- og anpartsselskaber, og afgrænser mig fra pengeinstitutter, forsikringsselskaber, offentlige virksomheder og øvrige virksomheder, som har særlige regnskabs- og revisionskrav. I de konkursramte selskaber jeg har udvalgt forekommer der ingen af disse typer selskaber.

Analysen af de konkursramte selskaber vil være baseret på selskaber, hvor der er afsagt konkursdekret i perioden 1. oktober 2010 – 30. september 2011. Perioden er valgt for at komme tæt på afhandlingens udarbejdelse, og samtidig afgrænset til et år for at få en population af en størrelse, som det giver mening at komme med en begrundet udtalelse om. Samtidig har jeg valgt kun at beskæftige mig med de nordjyske selskaber i denne analyse, hvilket er gjort primært ud fra et interessesynspunkt begrundet i det faktum, at jeg bor og arbejder i Nordjylland – og ligeledes har studeret ved Aalborg Universitet.

Samtidig er det min egen vurdering, at fokus på dette område sjældent er rettet mod det nordjyske, hvorfor jeg mener, at det er relevant at foretage en analyse, hvor den primære fokus er Nordjylland. Ved Nordjylland forstås i denne sammenhæng Hjørring og Aalborg retskreds, som i hovedtræk svarer til det gamle Nordjyllands Amt.

Da afhandlingen omfatter kravene i forbindelse med revision, afgrænses analysen af erklæringer i de konkursramte selskaber til kun at omfatte selskaber, som er omfattet af revisionspligt eller har tilvalgt revision, og der dermed er afgivet en revisionspåtegning.

Oplysninger fremkommet efter 31. december 2011 er ikke medtaget i afhandlingen.

1.5. Metodiske overvejelser

Afhandlingens tilgangsvinkel vil primært være ud fra en kvalitativ metode, hvor problemstillingen konkretiseres i klart definerede spørgsmål, som vil blive besvaret enkeltvis i afhandlingens konklusion. Dette er endvidere valgt, idet undersøgelsen af de konkursramte selskaber ikke vil udmønte sig i en decideret statistisk undersøgelse med statistiske modeller og lignende, men en praktisk undersøgelse, hvor der vil blive inddraget eksempler fra undersøgelsen og lignende. Dette gøres, da going concern emnet ikke er sort/hvidt og en konklusion på baggrund af statistiske beregninger vil være særdeles risikofyldt og usikker.

De anvendte kilder vil, for så vidt angår de teoretiske spørgsmål (spørgsmål 1 – 2), primært være love og revisionsstandarder med videre, som må forventes at være troværdige. Artikler og lignende vil udelukkende blive anvendt som supplerende litteratur, og ikke som udgangspunkt for besvarelsen af spørgsmålene.

For så vidt angår de analytiske og vurderende spørgsmål (spørgsmål 3 – 5) vil den primære kilde være indsamlede data om konkursramte selskaber. I afsnit 1.5.1, 1.5.2 og 1.5.3 vil forløbet af dataindsamlingen blive beskrevet.

Herudover vil jeg anvende artikler, interviews og lignende til at understøtte analyserne. De valgte artikler er primært forfattet af personer med relevant uddannelse, som har kompetencer til at udtale sig om området. De anvendte personlige interviews er af egen tilvirkning, som vil blive beskrevet i det efterfølgende.

Som led i analysen har jeg interviewet en medarbejder i kreditafdelingen i to pengeinstitutter. Interviewet er arrangeret ved udsendelse af mail, telefonisk kontakt og et efterfølgende personligt møde. Referat af interviewene er vedhæftet som bilag, hvor mine overordnede spørgsmål og et referat af svarene er anført efterfølgende. Forud for begge interview spurgte jeg begge, om de havde ønske om anonymisering, hvortil de begge svarede "nej", hvorfor navnene er nævnt i afhandlingen. Interviewet tager udgangspunkt i de spørgsmål, som er anført med kursiv og understreget tekst i bilagene, og der er anvendt samme spørgsmål ved begge interviews. Interviewene forløb som en uformel samtale, hvor der løbende blev vendt tilbage til de forskellige spørgsmål, hvorfor interviewets kronologiske forløb ikke nøjagtig svarer til referatets. I bilagene har jeg dog flyttet rundt på afsnittene, så alle svarene står sammen for hvert spørgsmål. Spørgsmålene blev stillet på en neutral måde, for at undgå at vise eventuelt forudindtagede holdninger, og referatet af svarene er ligeledes gengivet på en neutral måde, som kun indeholder et referat af det, der blev sagt, og ikke hvad der måtte være blevet sagt mellem linjerne, ligesom mine fortolkninger og vurderinger kun kommer til udtryk i selve afhandlingen. Referatet indeholder ligeledes oplysninger og udtalelser, som ikke har relevans for afhandlingen, men som er medtaget for at vise fuldstændigheden af interviewets forløb.

Da disse interviews ikke kan betragtes som et repræsentativt udsnit af bankernes holdning til området, vil de udelukkende blive brugt som en ekstra vinkel på afhandlingen, og konklusionerne vil ikke være baseret på disse udtalelser alene. Jeg vil endvidere forholde mig kritisk til udtalelserne, da jeg eksempelvis ikke ved, om udtalelserne er farvet af, hvordan banken gerne vil fremstå, frem for hvordan tingene rent faktisk foregår.

1.5.1. Dataindsamling

Dataindsamling af de konkursramte selskaber er foregået ved en søgning på Statstidende (www.statstidende.dk), hvor det er muligt at søge på afsagte konkursdekreter, som umiddelbart er det bedste bud på, hvornår et selskab ikke længere fortsætter driften i relation til denne type undersøgelse. Søgningen er herefter foretaget ved at afgrænse på den valgte periode (1. oktober 2010 – 30. september 2011) og retskreds (Hjørring/Aalborg) samt navn ved at tilføje henholdsvis "anpartsselskab", "aps", "aktieselskab" og "a/s" – idet selskabsloven § 2 kræver, at en af disse fire betegnelser anvendes i navnet på de selskabsformer, som jeg

beskæftiger mig med i undersøgelsen. Ved at tilføje afgrænsningen om navnet i søgningen, bliver alle personlige konkurser dermed frasorteret, og det er således kun konkursdekreter afsagt for aktieselskaber og anpartsselskaber, som vises ved søgningen. Oplysninger om selskabernes regnskabsår hentes via opslag på www.cvr.dk og senest aflagte årsrapport er hentet via Navne & Numre Erhverv, hvilket er et officielt kartotek, som indeholder PDF-versioner af de regnskaber, der indsendes til Erhvervs- og Selskabsstyrelsen. Søgningen på CVR.dk og Navne & Numre er sket via selskabernes CVR-nummer, da nogle af selskabernes navne er ændret på tidspunktet, hvor konkursdekretet afsiges. CVR-nummeret er unikt for selskabet og er dermed ikke ændret.

Herefter har jeg foretaget en tilsvarende søgning på ophævede konkursdekreter i den efterfølgende periode. Disse firmaer er således ikke gået konkurs alligevel, og er dermed holdt udenfor datagrundlaget.

Søgningen har resulteret i 258 selskaber, hvor der er afsagt konkursdekret i den pågældende periode. Efterfølgende har jeg frasorteret 2 selskaber, hvor konkursdekretet efterfølgende er tilbagekaldt samt 15 selskaber, hvor der i den senest aflagte årsrapport ikke indgår en revisionspåtegning, som følge af fravalgt revision. Dette betyder, at der er 241 tilbageværende selskaber, som vil udgøre grundlaget for analysen. Blandt de 241 selskaber er der 42 selskaber, hvor der ikke er aflagt en årsrapport, og disse selskaber er altså nået at gå konkurs inden der skulle udarbejdes en årsrapport. Dette vil blive omtalt senere i analysen, hvor de indgår i særlige analyseafsnit, ligesom der vil blive taget højde for disse selskaber i løbet af analysen.

Af bilag 1 fremgår en oversigt over de 241 udvalgte selskaber.

1.5.2. Datagrundlag

Da dataene er hentet via officielle kanaler (Statstidende, Navne & Numre, CVR.dk) vurderes der ikke at være problemer i relation til datamanipulation eller forkerte versioner af data. Det er derfor min vurdering, at dataene er anvendelige som analysegrundlag.

Det er endvidere min vurdering, at datagrundlaget er tilstrækkeligt stort til at danne grundlag for en relevant analyse og dermed en begrundet konklusion. Som det tidligere er nævnt er denne afhandling ikke en statistisk analyse, som skal sige noget generelt om ikke udvalgte selskaber, men en empirisk analyse af samtlige relevante konkursramte selskaber i Nordjylland i den udvalgte periode, og konklusionen på denne del af analysen skal således udelukkende henføres til disse konkrete selskaber.

1.5.3. Databehandling

De 241 selskaber, som indgår som datagrundlag for analysen, er indtastet i et Excel-regneark med oplysninger om:

CVR-nummer, navn, regnskabsår, dato for senest indsendte årsrapport, dato for afsigelse af konkursdekret, revisionsfirma, revisionsfirmatype (SR/RR), hovedtal og branche. Revisionsfirma- og type, hovedtal og brancheoplysninger er indarbejdet på baggrund af den senest aflagte årsrapport. I tilfælde, hvor der ikke foreligger en årsrapport, er branchen indarbejdet på baggrund af opslag på CVR.dk, hvor der er oplyst en branche. I enkelte tilfælde,

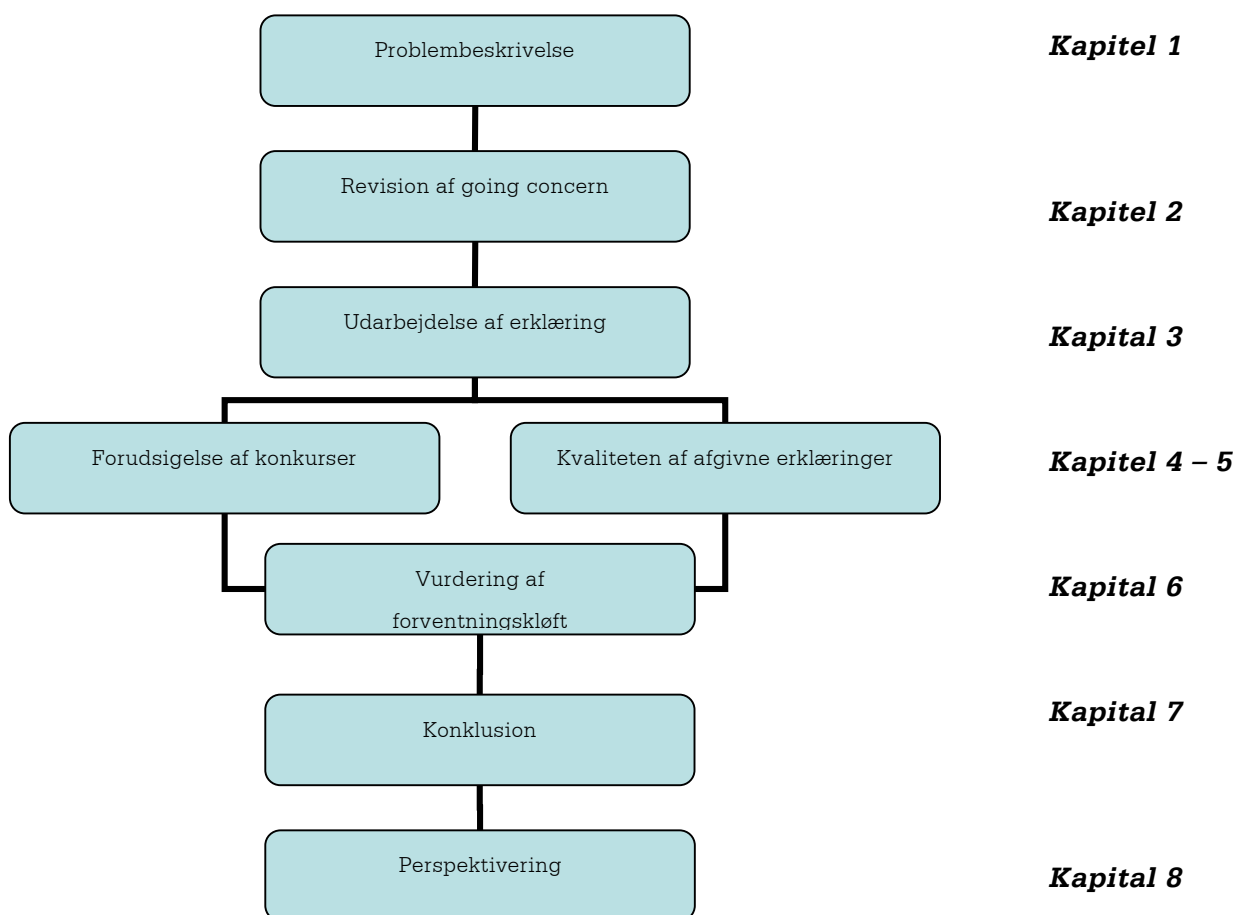
har branchen ikke været oplyst, hvorfor dette er anført. Herudover er der anført kolonner med forbehold og/eller supplerende oplysninger i revisors erklæring samt udregning af nøgletal på baggrund af hovedtallene.

De grafer, statistikker og tabeller som indgår i analysen er udarbejdet på baggrund af oplysninger i dette regneark, som udelukkende består af officielle, offentligt tilgængelige data fra officielle sider og dokumenter. Alle grafer, statistikker og tabeller i afhandlingen er således fremkommet af egen tilvirkning på baggrund af de indsamlede data, med mindre andet er angivet.

1.6. Struktur

Afhandlingens opbygning kan illustreres på følgende måde:

- Kapitel 1 indeholder den indledende problembeskrivelse
- Kapitel 2 – 3 indeholder den teoretiske del af fremstillingen
- Kapitel 4 – 5 indeholder den analytiske del på baggrund af indsamlede data
- Kapitel 6 indeholder en vurdering på baggrund af analyserne
- Kapitel 7 indeholder den samlede konklusion på problemformuleringen
- Kapitel 8 indeholder en perspektivering på afhandlingens resultater

2. REVISORS OVERVEJELSER I RELATION TIL GOING CONCERN

2.1. Going concern generelt

2.1.1. Definition af going concern

Going concern er et amerikansk udtryk, som direkte kan oversættes til "fortsættende virksomhed". På dansk kaldes begrebet fortsat drift, og er forudsætning i relation til regnskabsaflæggelsen. Ved going concern – eller fortsat drift – forstås, at virksomheden kan fortsætte sin drift i en overskuelig fremtid⁵.

2.1.2. Grundlæggende forudsætning i regnskabsreguleringen

Going concern er en af de grundlæggende forudsætninger i årsregnskabsloven, som derved er afgørende for, at årsregnskabet giver et retvisende billede, og at regnskabsbrugerne kan anvende årsrapporten som beslutningsgrundlag, i relation til de relevante økonomiske beslutninger.

Going concern forudsætningen er i årsregnskabsloven omtalt således:

*"Driften af en aktivitet formodes at fortsætte (going concern), medmindre den ikke skal eller ikke antages at kunne fortsætte. Afvikles en aktivitet, skal klassifikation og opstilling samt indregning og måling tilpasses med denne afvikling."*⁶

Denne forudsætning fremgår ligeledes direkte af "skabelonen" til årsregnskabsloven; EU's 4. direktivs artikel 31, hvor det fastlægges at:

"1. Medlemsstaterne drager omsorg for, at de poster, der opføres i årsregnskabet, værdiansættes i overensstemmelse med følgende almindelige principper:

a) selskabet formodes at fortsætte sin virksomhed;

*...*⁷

En tilsvarende grundlæggende forudsætning findes i IASB's begrebsramme (oprindeligt udgivet af IASC), der indeholder de grundlæggende principper, som de internationale regnskabsstandarder (IAS/IFRS) tager udgangspunkt i.

*"Årsregnskaber udarbejdes sædvanligvis ud fra en forudsætning om, at virksomheden er en going concern, og at den vil fortsætte driften i en overskuelig fremtid. Det antages derfor, at virksomheden hverken har til hensigt eller har behov for at træde i likvidation eller foretage væsentlig nedskæring i omfanget af driften. Hvis der foreligger en sådan hensigt eller et sådant behov, vil årsregnskabet kunne skulle udarbejdes på et andet grundlag, og hvis dette er tilfældet, skal der gives oplysninger herom."*⁸

⁵ ISA 570, afsnit 2

⁶ Lbk. nr. 323 af 11. april 2011 (Årsregnskabsloven) § 13, nr. 4

⁷ EUDIR 1978-07-25 nr. 660 Selskabsdirektiv (4. direktiv)

⁸ "Begrebsramme for udarbejdelse og præsentation af årsregnskaber", artikel 23

Going concern forudsætningen er altså grundlæggende ens, uanset om man tager udgangspunkt i det oprindelige EU-direktiv eller om man læser i årsregnskabsloven eller i de internationale regnskabsstandarde. Dette må primært skyldes, at denne forudsætning er så afgørende, at de enkelte lande eller organisationer ikke kan ændre eller udelade denne forudsætning, uden at skade regnskabsbrugernes forudsætninger for at træffe beslutninger på baggrund af regnskaberne.

Going concern er altså udgangspunktet, når regnskabet skal udarbejdes, og med mindre ledelsen foretager sig andet, forudsættes virksomheden at være en going concern – og dermed at kunne fortsætte driften i en overskuelig fremtid. Jeg vil senere vende tilbage til, hvad der forstås ved overskuelig fremtid.

2.1.3. Going concern på virksomhedsniveau eller aktivitetsniveau

Der er dog en forskel mellem forudsætningen i årsregnskabsloven, som kræver, at man tager stilling til, om en *aktivitet* kan fortsætte – mens IASB's definition henviser til *virksomheden*, hvilket ligeledes er tilfældet i IAS 1.25-26. Ved bedømmelsen af going concern forudsætningen i henhold til årsregnskabsloven skal dette ske på aktivitetsniveau – hvilket i praksis formentlig vil være divisions- eller afdelingsniveau, før det kan være relevant at vurdere en aktivitet særskilt.

Årsregnskabsloven kræver altså, at man skal vurdere om going concern forudsætningen er opfyldt – både på divisionsniveau og på virksomhedsniveau. Såfremt en virksomhed har flere aktiviteter/divisioner, hvor den ene aktivitet bliver urentabel og må lukkes ned, betyder dette ikke nødvendigvis, at virksomhedens samlede eksistens bliver bragt i fare. En sådan nedlukning betyder naturligvis, at de aktiviteter, der er knyttet hertil, skal nedskrives efter relevante regler, og der skal ske omtale af nedlukningen, hvis den er væsentlig. Hvis en aktivitet er urentabel, kan det på længere sigt medføre usikkerhed om fortsat drift, hvis den ikke lukkes ned, hvorfor en nedlukning ikke nødvendigvis er negativ. Selve going concern problematikken for virksomheden som helhed vil kun blive bragt i spil, hvis aktiviteten der lukkes er så væsentlig for virksomheden som helhed, at den samlede fortsatte drift blive usikker.

Da de overvejende problemstillinger i denne afhandling drejer sig om fortsat drift for virksomheden, revisors handlinger og reaktionsmuligheder ved eventuelle usikkerheder om fortsat drift for virksomheden og konkurssituationer, vil going concern forudsætningen i denne afhandling alene blive behandlet på virksomhedsniveau.

2.1.4. Ledelsens overordnede ansvar

Det er ledelsen, som har ansvaret for at aflægge en årsrapport, som overholder reglerne i årsregnskabsloven⁹, og dermed har ledelsen ligeledes ansvaret for, at forudsætningen om going concern er anvendt korrekt – og at årsregnskabet indeholder de nødvendige tilpasninger og beskrivelser, såfremt virksomheden ikke kan fortsætte driften.

⁹ Lbk. nr. 323 af 11. april 2011 (Årsregnskabsloven) § 8

Når ledelsen skal bedømme, om der er usikkerhed om fortsat drift er der en række faktorer, der kan medvirke til, at der er forhold som gør, at den fortsatte drift er truet. Der er ingen standardiseret skabelon, som viser, hvad der konkret skal til, før der er risiko for, at driften ikke kan fortsætte. Det vil altid være en konkret vurdering fra ledelsen, som i sagens natur er behæftet med en række skøn, da der er tale om en vurdering. Af eksempler på forhold, som kan indikere usikkerhed om fortsat drift kan nævnes¹⁰:

- Negativ egenkapital
- Lån med faste vilkår, der nærmer sig forfald uden udsigt til at virksomheden kan indfri gælden
- Indikationer på negative pengestrømme i budgetter og lignende
- Dårlige nøgletal
- Væsentlige tab på debitorer og øvrige driftstab
- Manglende evne til at betale kreditorer
- Manglende evne til at betale afdrag på lån
- Ophør af kredit fra leverandører eller pengeinstitutter
- Overvejelser om indstilling eller væsentlig ændring af driften
- Strejker
- Ændring i samfundets holdning til virksomhedens produkter
- Noglekunder lukker eller flytter
- Nye konkurrenter
- Væsentlige underleverandører kan ikke levere
- Ændringer i lov eller anden regulering
- Verserende retssager

Som det fremgår af ovenstående, kan mange forskellige forhold medføre usikkerhed om fortsat drift, og ledelsen skal således foretage en grundig vurdering af mange forskellige faktorer, når det skal vurderes, om der er forhold, som kan indikere risici for, at den fortsatte drift ikke kan fortsætte.

Vurderingen af, om virksomheden kan opfylde going concern forudsætningen vil som nævnt være behæftet med en række skøn og vurderinger fra ledelsen, idet der er tale om en forudsigelse af den fremtidige udvikling i virksomheden. Ledelsen skal dog i sidste ende træffe en "ja/nej" beslutning om, hvorvidt regnskabet skal aflægges med fortsat drift for øje eller ej, og derfor kan der være en række usikkerheder forbundet med denne beslutning – især i de situationer, hvor der er usikkerhed om hvorvidt driften kan fortsætte. Da regnskabsbrugeren som nævnt anvender denne forudsætning i sit beslutningsgrundlag, er det nødvendigt, at disse usikkerheder, som er forbundet med vurderingen af going concern forudsætningen, er omtalt i årsregnskabet for at give et retvisende billede¹¹.

Det fremgår af årsregnskabslovens § 99, at usikkerheder ved indregning og måling skal omtales i ledelsesberetningen, men da ledelsesberetningen ikke længere er en del af årsregnskabet – og dermed ikke skal give et retvisende billede – vil disse oplysninger ligeledes

¹⁰ Inspiration fra ISA 570, afsnit A2

¹¹ "Kommentarer til årsregnskabsloven", 6. udgave 2011 – kommentar 157

skulle gives et andet sted i regnskabet, eksempelvis i form af en note, da årsregnskabet fortsat skal give et retvisende billede¹². I praksis ser man ofte en note 1 med omtale af de væsentlige usikkerheder og usædvanlige forhold.

2.1.5. Tidshorisont

Det fremgår ikke direkte af årsregnskabsloven, hvor lang tid virksomheden skal kunne fortsætte driften, før forudsætningen om going concern kan siges at være opfyldt. IASB's begrebsramme anvender termen "overskuelig fremtid", hvilket heller ikke er en konkret periode.

Årsregnskabsloven anvender vejledninger og standarder som fortolkning til og udfyldelse af lovens rammer, og i kommentarerne til årsregnskabsloven § 13, nr. 4¹³ henvises der til IAS 1.26, hvor det fremgår, at virksomheden skal kunne fortsætte driften mindst 12 måneder fra balancedagen, hvilket ligeledes er praksis i Danmark. Tidligere var praksis 12 måneder fra tidspunktet, hvor ledelsen aflagde regnskabet, men denne praksis er altså blevet lempet. 12 måneders perioden målt fra statusdagen svarer til den periode, som anvendes i ISA 570 afsnit 13, og er naturligvis ganske væsentlig både for ledelse og revisor, men også for regnskabsbrugeren, som skal bedømme regnskabet.

2.1.6. Regnskabsbrugernes behov

Når going concern forudsætningen er omtalt særskilt i regnskabsreguleringen skyldes det naturligvis, at en korrekt anvendelse af forudsætningen, er afgørende for regnskabsbrugers mulighed for at forstå regnskabet korrekt.

IASB har i begrebsrammen defineret nogle overordnede kvalitative egenskaber, som kræves opfyldt for, at årsregnskabet er nyttigt for regnskabsbrugeren. De primære kvalitative egenskaber er forståelighed, relevans, pålidelighed og sammenlignelighed¹⁴. Disse kvalitetskrav har dannet grundlag for årsregnskabslovens kvalitetskrav, som kræver at *"årsrapporten skal udarbejdes således, at den støtter regnskabsbrugerne i deres økonomiske beslutninger..."*¹⁵.

I relation til going concern kræves det altså, at den information der fremgår af årsregnskabet, som vedrører going concern forudsætningen, skal overholde disse kvalitetskrav. Når revisor skal afgøre, om der er medtaget tilstrækkelige oplysninger og lignende er det, udover hvad der specifikt er krævet af reguleringen, disse overordnede kvalitetskrav, der skal være opfyldt hos regnskabsbruger.

2.2. Revision af going concern

2.2.1. Overordnet regulering

I henhold til årsregnskabsloven § 135 og § 135a er der krav om, at selskaber skal lade sit årsregnskab revidere af en statsautoriseret eller registreret revisor. Idet going concern

¹² Bl.a. omtalt i FSRs hyrdebrev fra januar 2010 samt FSRs "Faglig information" fra december 2009

¹³ "Kommentarer til årsregnskabsloven", 6. udgave 2011 – kommentar 157

¹⁴ ¹⁴ "Begrebsramme for udarbejdelse og præsentation af årsregnskaber", artikel 24

¹⁵ Lbk. nr. 323 af 11. april 2011 (Årsregnskabsloven) § 12, stk. 2

forudsætningen som nævnt er en del af de grundlæggende forudsætninger, der blandt andet er med til at sørge for, at årsregnskabet giver et retvisende billede, skal revisor derfor opnå samme grad af sikkerhed for, at going concern forudsætningen er korrekt, som ved de øvrige elementer i årsregnskabet.

Idet going concern er en generel forudsætning i årsregnskabet, er det ikke et særskilt område der skal revideres på samme måde som eksempelvis varebeholdninger eller debitorer, hvor det er forholdsvis enkelt at fastlægge nogle revisionshandlinger, som kan give revisor det fornødne revisionsbevis. Som tidligere nævnt er going concern forudsætningen et område, som er behæftet med en række skøn når ledelsen skal vurdere dette – hvilket naturligt vil medføre, at revisionen af going concern forudsætningen ligeledes vil blive baseret på en række skøn og vurderinger, som tilsammen giver revisor det fornødne revisionsbevis. I det efterfølgende vil jeg belyse, hvordan revisor skal forholde sig til denne problemstilling.

Som følge af FSR's medlemskab af IFAC (International Federation of Accountants) er revisorerne i Danmark forpligtet til at følge de standarder, der bliver udstedt herfra. Standarderne træder naturligvis først i kraft i Danmark, når de er godkendt i FSR, og implementeringen er tilpasset på en måde, så de ikke modstrider øvrig dansk revisorlovgivning. IFAC har i forbindelse med international harmonisering af revisionsstandarderne, kaldet Clarity-projektet, som jeg ikke vil komme nærmere ind på, udsendt en række nye revisionsstandarder, kaldet ISA'er (International Standards on Auditing), som træder i kraft for revision af selskaber med regnskabsår, der begynder 15. december 2009 eller senere. Standarderne er enten ajourført, hvor der er tilføjet nye krav og nyt indhold eller clarificeret, som udelukkende er en omskrivning af standarden og de eksisterende krav¹⁶. Disse standarder afløser de gamle danske revisionsstandarder (RS). I Danmark blev der i forbindelse med indførelsen af disse endvidere udstedt et bilag til disse standarder, som fungerer som en slags bindeled mellem den danske revisorlovgivning og ISA'erne, og som dermed tager højde for de uoverensstemmelser der er mellem ISA'erne og den danske praksis. Dette betyder blandt andet, at ISA'erne først træder i kraft i Danmark for revision af selskaber med regnskabsår, der begynder 15. december 2010 eller senere.

ISA 200, som fastlægger de overordnede krav til revisor¹⁷, herunder opnåelse af høj grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation, kommunikation til ledelsen og at regnskabet skal forsynes med en erklæring, kræver ligeledes, at revisionen udføres i overensstemmelse med de alle ISA'er, der er relevante for den pågældende revisionsopgave¹⁸.

2.2.2. ISA 570 Fortsat drift (going concern)

Ved en belysning af, hvordan revisor tager stilling til going concern er det oplagt at tage udgangspunkt i den relevante revisionsstandard; ISA 570, som netop omhandler going concern – eller fortsat drift, som standarden også er døbt. Denne standard er i forbindelse med Clarity-projektet "kun" blevet clarificeret – eller omskrevet, og der er dermed ikke ændringer i

¹⁶ "Clarity Standarderne", Lars Kiertzner, R&R 2010.06

¹⁷ ISA 200, afsnit 11

¹⁸ ISA 200, afsnit 18-20

indhold eller krav, men kun i selve opbygningen og præsentationen af standarden. Det vil altså sige, at de krav, der gør sig gældende i ISA 570 er de samme, som var gældende i den tidligere RS 570, som ligeledes omhandlede going concern.

Standarden er opbygget efter samme struktur som de øvrige ISA'er på følgende måde:

- Indledning
- Mål
- Krav

I forbindelse med gennemgangen af ISA 570 og de forhold der gør sig gældende i forbindelse med revisionen af anvendelsen af going concern forudsætningen, vil jeg dog anvende en modificeret opbygning, der efter min vurdering bidrager bedre til forståelsen af, hvordan revisionen foregår på området:

- Revisors ansvar
- Risikovurderingshandlinger
- Ledelsens vurderinger
- Revisionshandlinger ved konstaterede forhold eller begivenheder
- Kommunikation med øverste ledelse
- Revisionskonklusion og afgivelse af erklæring

2.2.2.1. Revisors ansvar

Den overordnede beskrivelse af ISA 570 lyder således:

*"Denne ISA omhandler revisors ansvar ved revision af regnskaber med hensyn til den daglige ledelses anvendelse af forudsætningen om fortsat drift ved udarbejdelsen af regnskabet."*¹⁹

Allerede i denne indledende beskrivelse af ISA'en defineres det, at revisors overordnede rolle er at vurdere ledelsens anvendelse af going concern forudsætningen. Det kan umiddelbart lyde ganske logisk med henvisning til tidligere afsnit omkring ledelsens ansvar for årsregnskabet, men ikke desto mindre er det dog væsentligt at påpege, at det revisors arbejde primært drejer sig om, er en vurdering af ledelsens anvendte forudsætninger. I afsnit 6 i ISA 570 fastlægges det dog, at revisor udover at skulle opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for, at going concern forudsætningen er anvendt korrekt, skal revisor ligeledes kunne konkludere, om den fortsatte drift er forbundet med væsentlig usikkerhed.

Dette krav skærper naturligvis revisors ansvar, men samtidig er det stadig væsentligt at fastslå, at revisor ikke udtaler sig om, hvorvidt driften kan fortsætte eller ej, men udtaler sig om ledelsens vurdering af, om driften kan fortsætte eller ej – hvilket efter min vurdering kun virker naturligt, da revisor ikke kan spå om fremtiden. Dette præciseres ligeledes i ISA 570, afsnit 7, hvoraf det fremgår, at de begrænsninger der ligger i, at der er tale om fremtidsudsigter gør, at der alt andet lige er en større risiko for, at der opstår væsentlig

¹⁹ ISA 570, afsnit 1

fejlinformation, som revisor ikke kan opdage. Det fremgår direkte af samme afsnit at: *"Revisor kan ikke forudse sådanne fremtidige begivenheder eller forhold. Følgelig kan en manglende henvisning i revisors erklæring til usikkerhed om fortsat drift ikke betragtes som en garanti for virksomhedens evne til at fortsætte driften"*.

Det fremgår altså af ISA 570, at revisors ansvar ikke går på at kunne forudse konkurser, hvilket – igen – kun er naturligt, da revisor som nævnt ikke nødvendigvis er bedre til at spå om fremtiden end alle andre. Denne formulering er efter min vurdering særdeles væsentlig at have for øje, når man vurderer revisors arbejde i relation til konkursramte selskaber.

Ovenstående krav opstilles på en tilsvarende måde, som de 3 mål for revisor, der fremgår af ISA 570, afsnit 9:

- Opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for, at ledelsens anvendelse af forudsætningen om fortsat drift er passende
- Konkludere, hvorvidt den fortsatte drift er forbundet med væsentlige usikkerheder
- Fastslå konsekvenserne for revisors erklæring

2.2.2.2. Risikovurderingshandlinger

For at få afdækket risikoen for, at væsentlig fejlinformation opstår i regnskabet, er det et krav i henhold til ISA 315, at revisor foretager risikovurderingshandlinger. Som tidligere nævnt, er forkert anvendelse af going concern forudsætningen en risiko for væsentlig fejlinformation, da dette kan have væsentlig indflydelse på stort set alle dele i årsregnskabet.

ISA 570, afsnit 10 kræver, at revisor fastlægger, om den daglige ledelse har foretaget en vurdering af virksomhedens evne til at fortsætte driften, og at revisor sammen med den daglige ledelse drøfter de konstaterede forhold, der eventuelt måtte påvirke going concern forudsætningen. Hvis denne indledende vurdering ikke er foretaget af ledelsen, kræver samme afsnit, at revisor drøfter going concern forudsætningen med den daglige ledelse og spørger til forhold, som kan få betydning for virksomhedens evne til at fortsætte driften.

Dette betyder, at revisor allerede på planlægningstidspunktet skal tage stilling til, om der kan opstå væsentlig fejlinformation i forbindelse med forkert anvendelse af going concern forudsætningen, hvilket ligeledes er omtalt i ISA 570, afsnit A3. Afsnittet omkring risikovurderingshandlinger baserer sig udelukkende på, at revisor forholder sig til ledelsens vurderinger og principper for anvendelsen af going concern forudsætningen. Det kræves desuden i ISA 570, afsnit 11, at revisor igennem hele revisionen løbende har fokus på forhold, som kan medføre usikkerheder om evnen til at fortsætte driften. Dette viser, at going concern kan påvirkes af alle øvrige områder i revisionen, hvorfor det er særdeles væsentligt at foretage en grundig gennemgang af ledelsens udtalelser, idet afgørelsen om selskabet kan fortsætte driften eller ej udelukkende ligger hos ledelsen.

Den vurdering revisor foretager på planlægningstidspunktet vil være afgørende for, hvordan revisionen tilrettelægges. Såfremt en virksomhed er velkonsolideret og har rigelig likviditet, vil risikoen for væsentlig fejlinformation som følge af going concern forudsætningen alt andet lige være lavere, end hos en virksomhed, som har tabt egenkapitalen og har trukket det maksimale på driftskreditterne. Hvis revisor på planlægningstidspunktet eksempelvis vurderer, at der er

risiko for, at virksomheden ikke kan fortsætte driften, kan dette ligeledes medføre øget fokus på besvigelser i form af regnskabsmanipulation. Ledelsen kan i dette tilfælde være interesseret i at puste indtjeningen eller værdierne op, så regnskabet giver et bedre billede overfor kreditgivere i en situation, hvor selskabet står overfor at skulle genforhandle kreditterne. Såfremt revisor vurderer, at der er øget risiko for besvigelser vil dette medføre øgede krav til revisionen²⁰, hvilket jeg som nævnt i afgrænsningsafsnittet ikke kommer yderligere ind på i denne afhandling.

Revisor kan naturligvis ikke altid afgøre dette på planlægningstidspunktet, hvorfor kravet om den tilbagevendende vurdering af, om der er risiko for, at virksomheden ikke kan fortsætte driften, er anført i ISA 570, afsnit 11. Risikovurderingshandlingerne vedrørende going concern bliver således en iterativ proces, hvilket ligeledes er det generelle princip i de øvrige revisionsstandarder.

2.2.2.3. Ledelsens vurderinger

Som tidligere nævnt er det ledelsens ansvar at aflægge årsregnskabet, og dermed er det ligeledes ledelsens ansvar, at grundlaget for anvendelse af forudsætningerne i årsregnskabet er tilstrækkeligt dokumenteret eller begrundet. Uanset om ledelsen har foretaget en formel skriftlig beskrivelse af dette, eller om det blot er en beslutning, som ikke nødvendigvis foreligger på skrift – skal ledelsen have gjort sig nogle overvejelser. Det vil efter min vurdering typisk være i små virksomheder, at der ikke er foretaget detaljerede vurderinger af evnen til at fortsætte driften, hvilket ligeledes underbygges i ISA 570, afsnit A11.

Det er disse overvejelser, som revisor skal tage stilling til. I denne forbindelse er det vigtigt at fastslå, at det ikke er revisors ansvar, at stå for selve udarbejdelsen af analyserne. Dette fremgår af afsnit ISA 570, afsnit A8, og fandt dette sted ville det medføre, at revisor foretager revision af egne skøn og vurderinger (selvrevision), hvilket er i strid med lovgivningen.

Som tidligere omtalt, er der i ISA 570, afsnit A2 en række eksempler på forhold, som kan indikere, at virksomhedens evne til at fortsætte driften er usikker. Af ISA 570, afsnit 14 fremgår det, at revisor skal overveje om ledelsen har medtaget al relevant information i sin vurdering af, om going concern forudsætningen er anvendt korrekt. Hvis revisor i forbindelse med revisionen eksempelvis konkluderer, at virksomheden risikerer væsentlige tab på debitorer, og ledelsen ikke har dette med i overvejelserne, kan dette give anledning til en revurdering af ledelsens udtalelser.

ISA 570, afsnit 13 kræver som tidligere nævnt, at ledelsens vurdering om fortsat drift minimum skal omfatte en periode på 12 måneder – hvilket i Danmark svarer til den periode, der er krævet i de mest anvendte regnskabsmæssige begrebsrammer (ÅRL og IFRS). ISA 570, afsnit 15 kræver dog, at revisor endvidere forespørger ledelsen, om der kan opstå forhold udover denne periode, som kan få betydning for virksomhedens evne til at fortsætte driften. Da man her behandler en periode, som ligger endnu længere ude i fremtiden, vil graden af usikkerhed om, hvorvidt forholdene får betydning eller ej, være øget. I en tænkt situation kan ledelsen eksempelvis have kendskab til en ændring i lovgivningen eller markedsforholdene, som først

²⁰ ISA 315, afsnit A4

slår igennem senere – og som i værste fald kan medføre, at virksomheden ikke kan fortsætte driften. Det vil dog efter min vurdering være sjældent, at det i praksis er denne forespørgsel, som bliver tungen på vægtskålen i relation til revisionskonklusionen, idet der netop er så stor usikkerhed forbundet til dette. Det fremgår ligeledes af ISA 570, afsnit A14, at det eneste revisionsbevis revisor skal indhente i denne sammenhæng, er ledelsens udtalelse, og revisor dermed ikke skal indhente oplysninger andre steder fra.

2.2.2.4. Revisionshandlinger ved konstaterede forhold eller begivenheder

I de situationer, hvor revisor i løbet af sin revision konstaterer forhold eller begivenheder, som kan rejse tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften, kræver det yderligere revisionshandlinger. Dette kan eksempelvis ske, hvis revisor støder på nogle af de forhold, som er omtalt i ISA 570, afsnit A2. Forhold som negativ egenkapital, ugunstige økonomiske nøgletal eller væsentlige tab på debitorer er ikke i sig selv forhold som gør, at virksomhedens evne til at fortsætte driften er truet. De kan dog give en indikation af, at der kan være problemer, og det er denne situation der er tale om her.

ISA 570, afsnit 16 oplister en række handlinger som revisor skal udføre som følge af disse konstaterede forhold eller begivenheder:

- hvis den daglige ledelse ikke har foretaget en detaljeret vurdering af evnen til at fortsætte driften (som tidligere omtalt i afsnit 2.2.2.2) skal revisor anmode om denne
- revisor skal tage stilling den daglige ledelses planer for fremtiden og vurdere sandsynligheden for, at de vil kunne gennemføres og forbedre situationen
- revisor skal tage stilling til budgetterede pengestrømme, herunder især pålidelighed af data og fyldestgørende beskrivelser af forudsætninger
- revisor skal overveje, om ledelsen kan være kommet i besiddelse af nye oplysninger siden den oprindelige vurdering af virksomhedens evne til at fortsætte driften
- revisor skal anmode om skriftlig udtalelse fra den daglige ledelse, og hvor det er passende, den øverste ledelse vedrørende planer for fremtidige handlinger og gennemførsler heraf

Formålet med disse handlinger er naturligvis at afdække, om de forhold der indledningsvis blev konstateret er af en sådan karakter, at de kan medføre, at virksomhedens evne til at fortsætte driften er truet. ISA 570 afsnit A15-A18 nævner eksempler på en række konkrete handlinger, som kan foretages i forbindelse med afdækningen af ovenstående krav.

Disse konkrete handlinger afhænger naturligvis af den givne situation, og det er derfor vanskeligt at opstille krav, som er mere konkrete end de ovenstående fem punkter. Selvom det forhold, der blev konstateret indledningsvis drejer sig om en negative pengestrømme, er det ikke nødvendigvis de samme handlinger der skal laves for alle virksomheder. Dette afhænger af den øvrige struktur i virksomheden, og hvor det i én virksomhed vil være oplagt at indhente finansieringstilsagn fra pengeinstituttet kan det i en anden virksomhed være mere relevant at se på ledelsens vurderinger og beregninger omkring nedlukning af aktiviteter og tilpasning af omkostninger, idet finansieringen måske ikke umiddelbart er truet på samme måde som i førstnævnte eksempel.

Situationen kan i begge tilfælde medføre, at den fortsatte drift er truet – men de handlinger, ledelsen vil foretage for at modvirke dette, kan være vidt forskellige. Det er efter min vurdering ligeledes derfor, at denne revisionsstandard lægger op til, at revisor i høj grad tager stilling til ledelsens vurderinger frem for at foretage egne undersøgelser.

Der er dog nogle revisionsbeviser, som kan medvirke stærkere til, at forudsætningen om fortsat drift kan siges at være anvendt passende. Hvis der eksempelvis kan indhentes finansieringstilsagn fra et pengeinstitut, hvor de tilkendegiver, at de vil finansiere det kommende års drift, vil det naturligvis være svært at se, hvordan den fortsatte drift skal kunne trues. Det er dog efter min vurdering sjældent at man ser sådanne tilsagn, idet pengeinstitutterne formentlig ikke vil udstede en "blankocheck", og derfor vil man formentlig se en række forbehold eller forudsætninger, der skal være opfyldt, som medfører, at finansieringstilsagnet alligevel ikke kan have tilstrækkelig værdi som revisionsbevis.

2.2.2.5. Kommunikation med øverste ledelse

ISA 570 afsnit 23 kræver, at revisor kommunikerer de konstaterede forhold der bevirker, at der opstår tvivl om virksomhedens evne til at kunne fortsætte driften. Dette skal meddeles selskabets øverste ledelse, med mindre hele den øverste ledelse er involveret i den daglige drift, da de dermed vil være klar over disse forhold som følge af forudgående revisionshandlinger.

Definitionen af "den øverste ledelse" er omtalt i ISA 570, afsnit A1, men ved revision af selskaber i Danmark, vil jeg vurdere, at der kan tages udgangspunkt i definitionen i selskabsloven § 5, stk. 1, nr. 4 og 5. Heraf fremgår det, at i selskaber, hvor der er en bestyrelse og direktion, vil bestyrelsen være den øverste ledelse. Dette er efter min vurdering det mest anvendte. I selskaber, hvor der i stedet er et tilsynsråd og en direktion, vil tilsynsrådet være den øverste ledelse – og i selskaber, hvor der kun er en direktion, vil det naturligvis være direktionen, der er den øverste ledelse.

Kommunikationen kommer derfor ofte i praksis til at ske til bestyrelsen. I revisorlovens § 20 er der krav om, at der i forbindelse med revisionen skal udarbejdes en revisionsprotokol, hvori blandt andet væsentlige forhold fra revisionen rapporteres. I "Bilag til Internationale Standarder om Revision" afsnit 5.2 er det endvidere anført, at forhold, som revisor skal kommunikere til øverste ledelse, som følge af krav i ISA'erne skal rapporteres via revisionsprotokollatet.

Det vil altså sige, at såfremt der konstateres forhold, som rejser tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften, skal revisor omtale dette i revisionsprotokollatet, hvorved det bliver kommunikeret til den øverste ledelse.

2.2.2.6. Revisionskonklusion og afgivelse af erklæring

Når revisor har været igennem disse områder, bør de mål, som blev nævnt i afsnit 2.2.2.1 kunne opfyldes:

- Opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for, at ledelsens anvendelse af forudsætningen om fortsat drift er passende

- o Opnået primært via handlinger og krav omtalt i afsnittene:
 - § Risikovurderingshandling
 - § Ledelsens vurderinger
- Konkludere, hvorvidt den fortsatte drift er forbundet med væsentlige usikkerheder
 - o Opnået primært via handlinger og krav omtalt i afsnittene:
 - § Revisionshandling ved konstaterede forhold eller begivenheder
 - § Kommunikation med øverste ledelse

Endvidere har revisor grundlaget for at kunne opfylde det tredje og sidste mål; revisionskonklusion og afgivelse af erklæring. Det skal dog bemærkes, at idet revisionsprocessen som tidligere nævnt er en iterativ proces, vil revisionskonklusionen og dermed effekten på erklæringen ligeledes være kendt, når man eksempelvis kommunikerer med den øverste ledelse.

Hvis der er sket en betydelig udsættelse af ledelsens godkendelse af regnskabet, skal revisor i henhold til ISA 570 afsnit 24 forespørge om årsagen til dette. Dette gøres for at afdække, om der kan være opstået nye forhold, som kræver, at revisor foretager yderligere handlinger eller gentager handlinger, som omtalt i afsnit 2.2.2.4.

På baggrund af de indsamlede revisionsbeviser skal revisor i henhold til ISA 570 afsnit 17 kunne konkludere, hvorvidt der, efter revisors vurdering, er væsentlig usikkerhed om, hvorvidt selskabet kan fortsætte driften inden for en 12-måneders periode. En væsentlig usikkerhed er i denne sammenhæng tilstede, når den potentielle effekt af usikkerheden kombineret med sandsynligheden for, at den indtræffer, gør, at revisor vurderer, at det er nødvendigt, at årsregnskabet indeholder passende informationer omkring usikkerheden for at kunne give et retvisende billede.

Den øvrige gennemgang af revisionskonklusion og afgivelse af erklæring, herunder selve udformningen af erklæringen, vil blive gennemgået i efterfølgende kapitel.

2.3. Delkonklusion

Going concern er en grundlæggende forudsætning ved regnskabsaflæggelsen, og betyder, at virksomheden kan fortsætte sin drift og afvikle sine aktiver og forpligtelser som led i normal drift minimum 12 måneder efter regnskabsårets udløb.

Anvendelsen af forudsætningen er af væsentlig betydning for regnskabsbruger, idet alternativet til denne forudsætning eksempelvis er realisationsprincippet, hvis selskabet forventes opløst. Det er derfor vigtigt for regnskabsbrugeren, at regnskabet indeholder oplysninger om usikkerheder om fortsat drift, så de grundlæggende kvalitetskrav om relevante og væsentlige informationer overholdes.

Det er ledelsens ansvar at udarbejde et regnskab, som indeholder disse informationer. Og anvendelsen af going concern forudsætning bunder i høj grad i ledelsens forudsætninger. Der kan ikke opstilles konkrete krav, som viser, hvornår der er usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften, men der er en række indikationer, såsom forventede negative pengestrømme, ugunstige udfald af retssager og lignende.

Når et regnskab revideres sker det med udgangspunkt i de gældende revisionsstandarder (ISA'er). ISA 570, som omhandler going concern, definerer revisors ansvar på området. Revisor har ansvaret for, at ledelsens anvendelse af going concern forudsætningen er korrekt samt at vurdere, hvorvidt der er usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften. I denne forbindelse er det dog vigtigt at fastslå, at revisor hverken kan eller skal give garantier om fortsat drift. Af ISA 570 fremgår det direkte, at en erklæring fra revisor uden omtale af going concern problemer **ikke** kan betragtes som en garanti for, at selskabet kan fortsætte driften.

I forbindelse med revisionen i relation til going concern har revisor følgende mål:

- Opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for, at ledelsens anvendelse af forudsætningen om fortsat drift er passende
- Konkludere, hvorvidt den fortsatte drift er forbundet med væsentlige usikkerheder
- Fastslå konsekvenserne for revisors erklæring

Disse mål afdækkes først og fremmest via indledende risikovurderinger, hvor revisor fastlægger, om der er risiko for, at virksomheden ikke kan fortsætte driften. Dette sker allerede i planlægningsfasen, hvor revisor foretager en vurdering af dette. Endvidere består en væsentlig del af revisionshandlingerne i at forholde sig til ledelsens vurderinger. Revisor skal således vurdere de budgetter og lignende, som ledelsen har anvendt til sin vurdering af, hvorvidt going concern forudsætningen kan anvendes.

Såfremt revisor konstaterer, at der er forhold, som kan indikere, at virksomheden ikke kan fortsætte driften, eller kan medføre væsentlig usikkerhed om, hvorvidt virksomheden kan fortsætte driften, skal der foretages yderligere handlinger. De konkrete handlinger afhænger af situationen og bestemmes af revisor selv, men kan eksempelvis bestå i at gennemgå grundlaget for budgetter og indhente ledelsens vurdering af, hvordan virksomheden bringes på ret køl. Konstateres der usikkerheder om fortsat drift skal disse forhold rapporteres til den øverste ledelse, hvilket vil blive gjort i revisionsprotokollatet.

Endelig skal revisor via revisionen, som er en iterativ proces, danne sig et grundlag for sin konklusion. Revisor skal vurdere, hvorvidt der er usikkerheder om virksomhedens evne til at fortsætte driften, og sammenholde dette med ledelsens anvendelse af going concern forudsætningen og informationen herom i regnskabet. Herigennem vil revisor kunne fastlægge konsekvenserne for erklæringen.

3. REVISORS ERKLÆRING

3.1. Udarbejdelse af erklæring

Efter revisor har foretaget revisionshandlingerne og har dermed dannet et grundlag for sin konklusion, skal erklæringen udarbejdes. Revisors erklæring på selskabers årsregnskaber sker i overensstemmelse med ISA 700 (udformning af konklusion og afgivelse af erklæring om et regnskab), ISA 705 (modifikationer af konklusionen) og ISA 706 (supplerende oplysninger) for erklæringer, som afgives på årsregnskaber med regnskabsår, der begynder 15. december 2010 eller senere, mens erklæringer på årsregnskaber med regnskabsår, der ligger forud for denne dato, er afgivet i overensstemmelse med RS 700 (revisors påtegning) og RS 701 (modifikationer af konklusionen og supplerende oplysninger).

Denne gennemgang vil tage udgangspunkt i kravene i ISA'erne. Eventuelle ændringer i kravene i henhold til de gamle RS'er og kravene i henhold til ISA'erne, som har betydning for den senere analyse, vil blive behandlet løbende.

Som altoverskyggende lov gælder dog revisorloven, som alle godkendte revisorer skal følge²¹, og som ligeledes gælder, når der afgives erklæringer på regnskaber²², hvilket i denne sammenhæng omfatter selskabers årsregnskaber. Herudover gælder erklæringsbekendtgørelsen, som indeholder en række yderligere krav til erklæringsafgivelsen. Som tidligere nævnt er der udstedt et bilag til ISA'erne, som fungerer som bindeled mellem den danske lovgivning og de internationale revisionsstandards. Bilaget løser de konflikter og uoverensstemmelser der måtte være. Disse krav vil ligeledes blive omtalt i det efterfølgende.

Af bilagets afsnit 2.1 fremgår det, at erklæringen på årsregnskabet skal benævnes "Den uafhængige revisors påtegning", hvilket er et kompromis mellem benævnelsen "revisionspåtegning" i revisorloven § 19, stk. 1 og definitionen i ISA 700; "Den uafhængige revisors erklæring". Herudover kræves det, at den regnskabsmæssige begrebsramme oplyses i tilknytningen til identifikationen af det reviderede regnskab ligesom det tydeligt skal angives: "Revisionen har ikke givet anledning til forbehold", såfremt dette er tilfældet. Disse to oplysninger er medtaget som følge af krav i erklæringsbekendtgørelsen § 5.

Formålet med erklæringen på et årsregnskab, er i henhold til ISA 700, afsnit 6, at revisor skal udforme en klar, skriftlig konklusion, som udtrykker revisors konklusion om regnskabet på baggrund af det opnåede revisionsbevis. Herudover indeholder ISA 700 de indholdsmæssige formkrav til erklæringen, som jeg ikke vil komme yderligere ind på. I bilag 2 er vist et eksempel på en erklæring, afgivet i overensstemmelse med ISA 700. Bilag 3 viser et eksempel på en erklæring, afgivet i overensstemmelse med RS 700. Teksten, der i de to bilag er skrevet med kursiv, angiver de tilføjelser i erklæringerne, der er krævet i henhold til erklæringsbekendtgørelsen, som omtalt ovenfor. I bilagene er ikke medtaget afsnit med udtalelse om ledelsesberetning, da kravet om denne udtalelse alene er reguleret via årsregnskabsloven § 135, stk. 5, og dermed er et dansk fænomen, som ikke er medtaget i ISA'erne. De afsluttende afsnit med revisors underskrift, dato for underskrift og revisors

²¹ Revisorloven § 1, stk. 1

²² Revisorloven § 1, stk. 2

adresse er ligeledes udeladt. Såfremt der gives en udtalelse om ledelsesberetningen vil overskriften på erklæringen, afgivet i henhold til ISA 700, skulle benævnes "Den uafhængige revisors erklæringer", idet erklæringen anses for at indeholde to selvstændige erklæringer; "påtegning på årsregnskabet" og "udtalelse om ledelsesberetningen", hvilket ligeledes skal anføres i erklæringen²³.

Sammenlignes de to erklæringer, er der ikke sket ændringer af betydning for denne afhandling. Der er primært tale om omformulering af identifikationsafsnittet og afsnittet med ledelsens ansvar. Den primære ændring i afsnittet om revisors ansvar er, at revisionen i ISA 700-erklæringen er udført i overensstemmelse med de internationale revisionsstandarder (ISA), mens revisionen i RS 700-erklæringen er udført i overensstemmelse med de danske revisionsstandarder (RS). I konklusionsafsnittet er der ligeledes alene tale om mindre formulermæssige ændringer, dog med den bemærkning, at der i ISA 700-erklæringen fremgår, at "Det er vores opfattelse, at regnskabet *i alle væsentlige henseender* giver et retvisende billede...", hvor der i RS 700-erklæringen fremgår, at "Det er vores opfattelse, at regnskabet giver et retvisende billede". Formuleringen i ISA 700 er direkte en oversættelse af den engelske formulering "present fairly in all material aspects", hvilket ikke er tilladt alternativ til "giver et retvisende billede"²⁴. Derfor skal formuleringen "giver et retvisende billede" fortsat anvendes i erklæringer afgivet i henhold til ISA 700.

3.2. Modifikation af konklusionen og supplerende oplysninger

ISA 700, afsnit 16 kræver, at når revisor konkluderer, at regnskabet er udarbejdet i overensstemmelse med den relevante regnskabsmæssige begrebsramme, skal erklæringen indeholde en konklusion uden modifikation. En tilsvarende formulering findes i RS 700, afsnit 39.

Er det i stedet revisors vurdering, at der forhold som gør, at konklusionen skal modificeres, eller der skal medtages supplerende oplysning sker dette i overensstemmelse med ISA 705 og ISA 706. Det er naturligvis disse situationer, som er interessante i relation til going concern forudsætningen, da der i relation til going concern er særskilte krav i ISA 570 omkring effekten på erklæringen, som vil blive omtalt senere. I dette afsnit vil jeg indledningsvis gennemgå de generelle krav til modifikation af erklæringen, og efterfølgende koble det sammen med modifikationer som følge af going concern forudsætningen.

3.2.1. Modifikation af konklusionen

ISA 705 opererer med følgende modifikationer af konklusionen:

- Konklusion med forbehold
- Afkræftende konklusion
- Manglende konklusion

I situationer, hvor revisor vurderer, at konklusionen skal modificeres på en af tre ovenstående måder, skal linjen "Revisionen har ikke givet anledning til forbehold" naturligvis udgå, da

²³ REVU's udtalelser om erklæringer (udsendt november og december 2011)

²⁴ Bilag til ISA 700, eksempel 1: note (*)

dette ikke længere er tilfældet. Herefter skal der, inden afsnittet med konklusion, indarbejdes et afsnit, som i henhold til ISA 705 benævnes henholdsvis "Grundlag for konklusion med forbehold", "Grundlag for afkræftende konklusion" eller "Grundlag for manglende konklusion". Det fremgår dog af afsnit 3.1 i bilaget til ISA'erne, at afsnittet, som følge af erklæringsbekendtgørelsen § 6, stk. 1 og stk. 2, uanset type skal benævnes "Forbehold", hvilket ligeledes var kravet i RS 701.

ISA 701 kræver endvidere, at konklusionsafsnittet omdøbes til henholdsvis "Konklusion med forbehold", "Afkræftende konklusion" eller "Manglende konklusion". Dette er en ændring i forhold til RS 701, hvor konklusionsafsnittet altid skulle benævnes "Konklusion" uanset forbeholdstypen.

3.2.1.1. Konklusion med forbehold

Denne type konklusion er aktuel i tilfælde, hvor revisor på baggrund af det indsamlede revisionsbevis har konkluderet, at regnskabet indeholder væsentlig fejlinformation (uenighed med ledelsen), men at den samlede mængde fejlinformation ikke er gennemgribende – eller i tilfælde, hvor revisor ikke kan indhente tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, men kan konkludere, at de mulige virkninger af forholdet ikke er gennemgribende²⁵.

Dette forhold kan eksempelvis opstå i situationer, hvor vi først er blevet valgt til revisor efter statusdagen, og dermed ikke har haft mulighed for at deltage i fysisk lagerkontrol, og hvor det samtidig ikke har været muligt at få den fornødne overbevisning om lagerets tilstedeværelse på statusdagen via lagerregistreringssystemer og lignende. Dette er et typisk eksempel på manglende revisionsbevis, hvor der kan være væsentlige fejl, men de vurderes ikke at være gennemgribende.

Et andet eksempel på manglende revisionsbevis kan være i forbindelse med indarbejdelse af et datterselskab, hvor der er valgt en anden revisor, og hvor der ikke kan opnås adgang til den fornødne dokumentation.

Forbehold som følge af uenighed med ledelsen kan eksempelvis opstå i situationer, hvor revisor vurderer, at en lagernedskrivning ikke er tilstrækkelig, og at den manglende nedskrivning er væsentlig, men ikke gennemgribende. Det kan ligeledes være manglende omtale af vederlag til ledelsen eller manglende beskrivelser af transaktioner med nærtstående parter. I disse situationer har revisoren opnået det tilstrækkelige revisionsbevis, og har en forventning om, hvad der skulle stå i årsregnskabet, men hvor ledelsen af den ene eller anden årsag ikke har medtaget dette i årsregnskabet. Disse forhold er typiske eksempler, hvor der er tale om væsentlige forhold, idet der er tale om brud på den regnskabsmæssige begrebsramme årsregnskabet er aflagt efter, men ikke gennemgribende forhold.

Uanset om forbeholdet skyldes manglende revisionsbevis eller uenighed med ledelsen vil forholdet indledningsvis skulle omtales i afsnittet "Forbehold", hvor revisor redegør for forholdet, der har ført til forbeholdet²⁶. Hvis der er tale om manglende revisionsbevis, skal

²⁵ ISA 705, afsnit 7

²⁶ ISA 705, afsnit 16

revisor omtale årsagerne til, at det ikke har været muligt at skaffe det egnede revisionsbevis²⁷ – eksempelvis, at lageroptællingen fandt sted forud for datoen for valget som revisor, som beskrevet ovenfor.

Hvis forholdet skyldes uenighed med ledelsen skal der så vidt muligt medtages en beskrivelse og en beløbsmæssig angivelse af fejlinformationen. Såfremt forholdet skyldes en manglende lagernedskrivning skal revisor således angive, hvad nedskrivningen burde have været, og hvilken effekt denne fejlinformation har på resultat (før og efter skat) og på egenkapitalen. Hvis der er tale om manglende oplysninger, som er krævet eksempelvis af årsregnskabsloven, skal revisor medtage disse i afsnittet, med mindre de ikke er opgjort, eller opgørelsen vil være urimeligt omfangsrig i forhold til erklæringen – eller hvis medtagelsen af oplysningerne vil være ulovligt som følge af anden lovgivning²⁸.

Denne type modifikation af konklusionen er den mest "milde" af de tre, idet revisor i denne situation stadig konkluderer, at regnskabet som helhed giver et retvisende billede, når man ser bort fra de nævnte forhold i afsnittet om forbehold. Afsnittene omkring identifikation af opgaven, ledelsens ansvar og revisors ansvar ændres ikke yderligere, bortset fra, at den sidste linje i afsnittet med revisors ansvar ændres til at lyde: "Det er vor opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet til at danne grundlag for vores revisionskonklusion **med forbehold**."²⁹

Formuleringen af konklusionen vil i situationer, hvor forbeholdet skyldes uenighed med ledelsen lyde:

*"Det er vor opfattelse, at regnskabet, bortset fra indvirkningerne af det forhold, der er beskrevet i grundlaget for konklusion med forbehold, giver et retvisende billede..."*³⁰

Er der tale om en situation, hvor forbeholdet skyldes manglende revisionsbevis, vil formuleringen lyde:

*"Det er vor opfattelse, at regnskabet, bortset fra de mulige indvirkninger af det forhold, der er beskrevet i grundlaget for konklusion med forbehold, giver et retvisende billede..."*³¹

Forskellen i de to formuleringer skyldes, at revisor i situationer, hvor der er tale om manglende revisionsbevis naturligt ikke kan afgøre, hvilke beløbsmæssige indvirkninger der er tale om, ligesom det ikke kan udelukkes, at indvirkningerne ikke har nogen effekt.

²⁷ ISA 705, afsnit 20

²⁸ ISA 705, afsnit 17-19

²⁹ ISA 705, afsnit 26

³⁰ ISA 705, afsnit 23 samt bilag til ISA 705, eksempel 1

³¹ ISA 705, afsnit 23 samt bilag til ISA 705, eksempel 3

3.2.1.2. Afkræftende konklusion

Denne type konklusion gives i tilfælde, hvor revisor har konstateret væsentlig fejlinformation, der medfører væsentlige og gennemgribende fejl i årsregnskabet³², som ledelsen har valgt ikke at medtage/korrigere, hvorfor der er tale om uenighed med ledelsen.

Det typiske eksempel i denne situation er anvendelse af forudsætningen om fortsat drift, hvilket jeg vil behandle senere, men et andet eksempel kunne være den førmtalte manglende lagernedskrivning, hvis fejlen er af så væsentlig karakter, at revisor vurderer, at regnskabet som helhed ikke længere giver et retvisende billede.

I denne situation har revisor opnået tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, og revisor har derfor en forståelse for, hvilke typer af fejlinformation, der er tale om. Disse kan fortsat være afgørende for regnskabslæseren, og disse skal derfor alle anføres i afsnittet "Forbehold", som tidligere nævnt.

Afsnittene omkring identifikation af opgaven, ledelsens ansvar og revisors ansvar ændres ikke yderligere, bortset fra, at den sidste linje i afsnittet med revisors ansvar ændres til at lyde: "Det er vor opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet til at danne grundlag for vores **afkræftende** revisionskonklusion." ³³

Formuleringen af konklusionsafsnittet skal lyde:

*"Det er vores opfattelse, at regnskabet, som følge af betydeligheden af det forhold, der er beskrevet i grundlaget for den afkræftende konklusion, ikke giver et retvisende billede..."*³⁴

Det væsentlige i denne formulering er, at revisor her konkluderer, at regnskabet ikke giver et retvisende billede. Hvis revisor vurderer, at generalforsamlingen ikke bør godkende regnskabet, som følge af forbeholdets betydning, skal dette anføres i konklusionsafsnittet³⁵.

3.2.1.3. Manglende konklusion

En manglende konklusion gives i tilfælde, hvor revisor ikke kan opnå det fornødne revisionsbevis, og hvor dette manglende revisionsbevis er så gennemgribende, at der ikke kan udtrykkes en konklusion om regnskabet³⁶.

Et eksempel på denne situation kan være tilfælde, hvor selskabets bogholderi ikke er tilrettelagt på en hensigtsmæssig måde, og hvor der dermed ikke kan opnås sikkerhed for, at registreringer og bogføringen sker korrekt. I disse situationer kan afstemninger vanskeliggøres og måske blive umulige at foretage, og det giver derfor ikke mening for revisor at udtale sig om regnskabet, når grundlaget ikke er til stede.

³² ISA 705, afsnit 8

³³ ISA 705, afsnit 26

³⁴ ISA 705, afsnit 24 samt bilag til ISA 705, eksempel 2

³⁵ Erklæringsbekendtgørelsen § 6, stk. 5

³⁶ ISA 705, afsnit 9

Et andet eksempel kunne være den førnævnte manglende deltagelse i lagerkontrol, som eksempelvis kombineret med manglende udsendelse af saldomeddelelser, som følge af krav fra selskabets ledelse, gør, at revisor vurderer, at disse er af så gennemgribende betydning for regnskabet som helhed, at revisor ikke kan afgive en konklusion.

Ligesom ved de øvrige modifikationer, skal revisor omtale de forhold i afsnittet "Forbehold", der ligger til grund for valget af konklusion, idet disse – som det er tilfældet med en afkræftende konklusion – kan have værdi for regnskabslæseren.

I forbindelse med denne type konklusion sker der en ændring af flere dele af erklæringen. Identifikationsafsnittet ændres, så det nu fremgår, at vi er valgt med henblik på at revidere – og ikke længere at vi har revideret. Afsnittet med ledelsens ansvar ændres ikke, mens afsnittet om revisors ansvar ligeledes ændres, så det fremgår, at vi ikke har haft mulighed for at udføre revisionen, som det er krævet.³⁷ Der henvises til bilag 3 for eksempler på formuleringer heraf.

Selve formuleringen af konklusionen kan lyde således:

*"På grund af betydeligheden af det forhold, der er beskrevet i grundlaget for manglende konklusion, har vi ikke været i stand til at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, der kan danne grundlag for en revisionskonklusion. Vi udtrykker derfor ingen konklusion om regnskabet."*³⁸

3.2.1.4. Sammenligning med RS 701

I forhold til den gamle revisionsstandard RS 701 er der ikke sket ændringer af indholdsmæssig karakter, og kravene til, hvornår de forskellige forbehold skal tages, er ligeledes de samme. Ændringerne er således primært af formulermæssig karakter. Sætningen "Revisionen har ikke givet anledning til forbehold" udgår ligeledes ved alle typer modifikationer. Reglerne omkring revisors anbefaling til kapitalejerne om ikke at godkende regnskabet er ligeledes de samme. I det efterfølgende er vist, hvor der er ændringer til afsnittene i erklæringen, som følge af modifikationerne, hvis erklæringen udarbejdes i henhold til RS 701³⁹.

Ved konklusion med forbehold som følge af manglende revisionsbevis, skal afsnittet med revisors ansvar indledes med: "Bortset fra de forhold, som er anført i nedenstående afsnit, har vi udført vor revision..." Konklusionsafsnittet ved denne type modifikation formuleres som: "Det er vor opfattelse, at årsregnskabet, bortset den mulige indvirkning af det i forbeholdet anførte, giver et retvisende billede..."

Ved konklusion med forbehold som følge af uenighed med ledelsen, formuleres konklusionsafsnittet som: "Det er vor opfattelse, at årsregnskabet, bortset fra virkningen af det i forbeholdet anførte, giver et retvisende billede..."

³⁷ ISA 705, afsnit 27

³⁸ ISA 705, afsnit 25 samt bilag til ISA 705, eksempel 4 og 5

³⁹ Eksempler på formuleringer er udarbejdet med inspiration fra RS 701 afsnit 19-21 samt egen tilvirkning

Ved en afkræftende konklusion formuleres konklusionsafsnittet som: "Det er vor opfattelse, at årsregnskabet, som følge af det i forbeholdet anførte, ikke giver et retvisende billede..."

Ved en manglende konklusion giver det tilsvarende ændringer til identifikationsafsnittet og afsnittet om revisors ansvar som i ISA 705, som henholdsvis formuleres: "Vi er valgt med henblik på at revidere..." og "Vi har ikke kunnet gennemføre en revision i overensstemmelse med de danske revisionsstandarder, jævnfør nedenfor." Konklusionsafsnittet formuleres som: "Som følge af de forhold, der er beskrevet ovenfor, har vi ikke kunnet gennemføre revisionen, og vi kan derfor ikke udtrykke en konklusion om årsregnskabet."

3.2.1.5. *Opsummering*

Hvilken type konklusion der er tale om, afhænger altså af, hvorvidt der er tale om manglende revisionsbevis eller om regnskabet indeholder væsentlig fejlinformation (uenighed med ledelsen) samt revisors vurdering af, hvor gennemgribende effekten af forholdet er⁴⁰. Dette kan opstilles i følgende skema:

Modifikation af konklusion	Revisors vurdering af forholdenes betydning for regnskabet	
	Væsentlig, men ikke gennemgribende	Væsentlig og gennemgribende
Uenighed med ledelsen	Konklusion med forbehold	Afkræftende konklusion
Manglende revisionsbevis	Konklusion med forbehold	Manglende konklusion

Figur 1⁴¹

3.2.2. **Supplerende oplysninger**

I tilfælde, hvor revisor har brug for at give en oplysning til regnskabslæseren, men hvor der ikke er tale om en modifikation af konklusionen – skal denne oplysning gives i form af en supplerende oplysning i erklæringen. Dette kan både være forhold, som vedrører regnskabet og andre forhold, som eksempelvis er krævet omtalt i en supplerende oplysning i henhold til anden lovgivning. Supplerende oplysninger har ingen påvirkning på konklusionen, og siger således ikke noget om, hvorvidt årsregnskabet giver et retvisende billede, og kan derfor ikke erstatte et forbehold.

De supplerende oplysninger reguleres i erklæringsbekendtgørelsen § 7, som opererer med to former for supplerende oplysninger:

- Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet
- Supplerende oplysninger vedrørende andre forhold

⁴⁰ ISA 705, afsnit 2

⁴¹ ISA 705, afsnit A1 samt egen tilvirkning

Herudover gælder ISA 706 (supplerende oplysninger), hvor der ligeledes opereres med to former for supplerende oplysninger:

- Supplerende oplysninger vedrørende forståelse af regnskabet
- Supplerende oplysninger vedrørende forståelse af revisionen

Bilaget til ISA'erne omtaler denne uoverensstemmelse i afsnit 4, hvor det fastlægges, at en supplerende oplysning, der omhandler forhold i og forståelse af regnskabet, skal benævnes som det er tilfældet i erklæringsbekendtgørelsen. Erklæringsbekendtgørelsen indeholder minimumskrav til erklæringen, og der er derfor ikke noget til hinder for, at medtage en supplerende oplysning om forståelse af revisionen – denne vil så skulle placeres mellem de to supplerende oplysninger, som er omtalt i erklæringsbekendtgørelsen, hvorfor der vil i Danmark vil blive opereret med tre former for supplerende oplysninger:

- Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet
- Supplerende oplysninger vedrørende forståelse af revisionen
- Supplerende oplysninger vedrørende andre forhold

3.2.2.1. Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet

Denne type supplerende oplysning gives i tilfælde, hvor revisor påpeger et forhold i regnskabet, men hvor det ikke er nødvendigt eller relevant at tage forbehold. Det drejer sig om forhold, som allerede er anført i årsregnskabet, men hvor revisor vurderer, at det er særligt vigtigt for forståelsen af årsregnskabet, at regnskabslæseren opdager dette forhold, hvorfor forholdet omtales i en supplerende oplysning i revisors erklæring.

Et typisk eksempel på dette er usikkerheder om going concern, som jeg vil komme ind på senere i afhandlingen.

Andre eksempler kan være usikkerheder om retssager, eller væsentlige ændringer i aktiviteten, hvor revisor vurderer, at oplysningen er af særlig betydning for regnskabslæserens forståelse af regnskabet. Det er dog vigtigt at påpege, at der skal være tale om væsentlige forhold, så effekten af den supplerende oplysning ikke "udvandes", hvorfor der ligeledes er krav om, at forholdet skal være oplyst i regnskabet, så der ikke er tale om ny information.⁴² Den supplerende oplysning skal ligeledes henvise til den note eller det afsnit i ledelsesberetningen, hvor forholdet er omtalt.⁴³

Den supplerende oplysning skal placeres i et afsnit efter konklusionen, og det skal tydeligt anføres, at konklusionen ikke er påvirket af konklusionen. ISA 706, bilag 3 giver et eksempel på formuleringen heraf:

"Uden at tage forbehold herfor henleder vi opmærksomheden på note X i regnskabet, som beskriver..."

⁴² ISA 706, afsnit 6

⁴³ Erklæringsbekendtgørelsen § 8

3.2.2.2. Supplerende oplysninger vedrørende forståelse af revisionen

Denne supplerende oplysning skal gives i tilfælde, hvor revisor vurderer, at regnskabslæser har behov for yderligere information omkring særlige forhold i relation til revisionen. Denne supplerende oplysning har ikke tidligere været medtaget i RS 701, og man vil derfor ikke have set denne form for supplerende oplysning i de regnskaber, der er udarbejdet hidtil. ISA 706 omtaler i afsnit A5-A9 eksempler på situationer, hvor det kan være relevant. Der er efter min opfattelse tale om sjældent forekomne situationer blandt andet omkring manglende mulighed for fratræden, særlige lovbestemmelser om revisors ansvar og begrænsninger i brugen af revisors erklæring.

Denne type supplerende oplysning vil i sagens natur ikke omhandle information, der er oplyst andetsteds i årsregnskabet, og der er således heller ikke krav om, at det skal være oplyst.⁴⁴ Samtidig vil denne supplerende oplysning naturligvis ikke indeholde oplysninger, som revisor ikke må afgive som følge af tavshedspligt med videre. Jeg mener ikke, at denne form for supplerende oplysning vil forekomme særligt ofte, og vil derfor ikke behandle den yderligere.

3.2.2.3. Supplerende oplysninger vedrørende andre forhold

Supplerende oplysninger vedrørende andre forhold er ikke omtalt i ISA 706, og er således et særligt dansk fænomen, som kun er reguleret i erklæringsbekendtgørelsen og erklæringsvejledningen. De aktuelle situationer er særskilt oplistet i erklæringsbekendtgørelsen § 7, stk. 2, hvor det fastlægges at der skal gives supplerende oplysning i tilfælde hvor:

- bogføringsloven ikke er overholdt
- ledelsen kan ifalde erstatnings- eller strafansvar
- overtrædelse af straffelovens kapitel 28 samt skatte-, afgifts- og tilskudslovgivningen
- overtrædelse af selskabsloven eller anden tilsvarende lovgivning, eller
- overtrædelse af lovgivning om regnskabsaflæggelse

Det fremgår tydeligt, at ovenstående situationer ikke nødvendigvis har nogen effekt på regnskabet, hvilket ligeledes er årsagen til, at de skal placeres i et afsnit om supplerende oplysninger vedrørende **andre** forhold.

Typiske eksempler, hvor der afgives denne form for supplerende oplysning, kan være, at selskabet ikke har opbevaret bilagsmaterialet korrekt, at der har været ulovlige kapitalejrlån, eller at selskabet ikke har indberettet og betalt moms rettidigt.

Denne form for supplerende oplysning kan eksempelvis formuleres:

*"Uden at tage forbehold herfor, skal vi oplyse, at selskabet i strid med selskabsloven har ydet lån til en kapitalejer, hvorved ledelsen kan ifalde ansvar."*⁴⁵

⁴⁴ ISA 706, afsnit A10

⁴⁵ Egen tilvirkning

3.2.2.4. *Sammenligning med RS 701*

Supplerende oplysninger blev reguleret i RS 701 sammen med forbehold, og har således fået sin egen ISA 706 ved gennemførelsen af Clarity. Den eneste ændring i forbindelse med implementeringen af ISA 706 er den supplerende oplysning vedrørende forståelse af revisionen, som ikke tidligere eksisterede. De to øvrige supplerende oplysninger, som efter min vurdering fortsat vil være de mest anvendte, eksisterede ligeledes i RS 701, hvor krav og indhold hertil var de samme.

3.2.3. **Udtalelse om ledelsesberetning**

Såfremt årsrapporten er forsynet med en ledelsesberetning, er denne som udgangspunkt ikke omfattet af revisionen. Årsregnskabsloven § 11 definerer, at årsregnskabet skal give et retvisende billede, mens ledelsesberetningen skal give en retvisende redegørelse. Dette blev ændret med virkning fra regnskabsår, der begynder 1. september 2008 og senere, hvor ledelsesberetningen inden var en del af det retvisende billede. Det får betydning, når revisor skal afgive sin erklæring, idet årsregnskabsloven § 135 kun kræver, at årsregnskabet revideres. Af § 135, stk. 5 fremgår det endvidere, at revisor i stedet skal give en udtalelse om ledelsesberetningen, hvor revisor angiver, om oplysningerne i ledelsesberetningen er i overensstemmelse med selve årsregnskabet.

I forbindelse med denne ændring blev erklæringsbekendtgørelsen ligeledes ændret, hvor det af § 5, stk. 7 fremgår, at revisor skal give en bemærkning i udtalelsen, såfremt der ikke er overensstemmelse mellem ledelsesberetningen og årsregnskabet, og uoverensstemmelsen skyldes fejl i ledelsesberetningen. Endvidere skal revisor, såfremt der er væsentlige fejl eller mangler i ledelsesberetningen, give en beskrivelse heraf i udtalelsen.

Såfremt en virksomhed eksempelvis har afhændet en ejendom, hvor fortjenesten på DKK 8 mio. er indregnet i årsregnskabet, men der af ledelsesberetningen fremgår, at fortjenesten er på DKK 10 mio., er der en uoverensstemmelse mellem ledelsesberetningen og årsregnskabet. Såfremt denne ikke er uvæsentlig, skal dette omtales i udtalelsen, hvilket kunne formuleres således:

*"Det er på denne baggrund vor opfattelse, at oplysningerne i ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet bortset fra, at fortjeneste ved salg af ejendom er angivet til at være 10 mio. DKK i ledelsesberetningen. Fortjenesten, der er indregnet i resultatopgørelsen i årsregnskabet, udgør 8 mio. DKK."*⁴⁶

Hvis fejlen i stedet består i, at ledelsesberetningen eksempelvis ikke indeholder omtale af filialer i udlandet, hvilket er et krav i henhold til årsregnskabsloven, vil denne manglende information ligeledes skulle omtales i revisors udtalelse om ledelsesberetningen, hvilket kunne formuleres således:

"Det er på denne baggrund vor opfattelse, at oplysningerne i ledelsesberetningen er i overensstemmelse med årsregnskabet. I forbindelse med gennemlæsningen har vi

⁴⁶ Egen tilvirkning

imidlertid konstateret, at ledelsesberetningen mangler oplysninger om filialer i udlandet. Manglende beskrivelse heraf er i strid med årsregnskabsloven.”⁴⁷

Såfremt ledelsen vælger at lade ledelsesberetningen revidere, vil der ikke skulle afgives en udtalelse om ledelsesberetningen, idet den så vil være omfattet af revisionen, og dermed konklusionen på revisionen. Dette vil dog kræve, at afsnittene i revisors erklæring tilpasses, så det nu fremgår at ledelsesberetningen er revideret. Det vil dog ikke være tilstrækkeligt at tilføje ”og ledelsesberetning” efter alle de steder i erklæringen, hvor der står ”årsregnskab”, idet ledelsesberetningen ikke skal give et retvisende billede, men en retvisende redegørelse. Derfor vil der skulle præciseres i afsnittene, at ledelsesberetningen er omfattet af revisionen, og at den skal indeholde en retvisende redegørelse. Fejl i ledelsesberetningen vil således blive omtalt i form af et forbehold, som vurderes efter de ovennævnte regler.

3.3. Erklæringsafgivelse i relation til going concern forudsætningen

Når der skal afgives erklæring skal revisor altså tage udgangspunkt i figur 1 fra afsnit 3.2.1.5:

Modifikation af konklusion	Revisors vurdering af forholdenes betydning for regnskabet	
	Væsentlig, men ikke gennemgribende	Væsentlig og gennemgribende
Uenighed med ledelsen	Konklusion med forbehold	Afkræftende konklusion
Manglende revisionsbevis	Konklusion med forbehold	Manglende konklusion

Herudover har revisor mulighed for at tilføje yderligere kommentarer i form af de tre typer supplerende oplysninger, som blev gennemgået i afsnit 3.2.2:

- Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet
- Supplerende oplysninger vedrørende forståelse af revisionen
- Supplerende oplysninger vedrørende andre forhold

Going concern er, som tidligere omtalt, et særligt fokusområde og meget afgørende for regnskabslæsers forståelse af årsregnskabet, hvilket formentlig er årsagen til, at der i selve revisionsstandarden for going concern er indarbejdet særlige afsnit om, hvordan erklæringen skal modificeres i relation til going concern forudsætningen.

3.3.1. Anvendelse af going concern som regnskabsprincip

Revisor skal som nævnt i afsnit 2.2.2.6 konkludere, hvorvidt der vurderes at være væsentlige usikkerheder forbundet med at kunne fortsætte driften i virksomheden – og dermed konkluderer revisor også, om det er passende at anvende going concern som regnskabsprincip, altså om revisor er enige i ledelsens vurdering af, at selskabet kan fortsætte driften minimum 12 måneder efter regnskabsårets afslutning.

⁴⁷ Egen tilvirkning

3.3.1.1. Anvendelse er passende

Hvis det er revisors vurdering, at der ikke er væsentlige usikkerheder i relation til, om virksomheden kan fortsætte driften, vil der naturligvis ikke ske modifikation af konklusionen i erklæringen – og det vil heller ikke være nødvendigt at medtage supplerende oplysninger, hvis der er tale om en virksomhed, hvor den fortsatte drift ikke er truet.

Modifikation af erklæringen kommer i spil i situationer, hvor revisor har vurderet, at det er passende at anvende going concern forudsætningen, men hvor der samtidig er væsentlig usikkerhed knyttet til virksomhedens evne til at fortsætte driften. Er dette er tilfældet, kræves der i henhold til ISA 570, afsnit 18, at revisor tager stilling til to ting:

- Indeholder regnskabet en fyldestgørende beskrivelse af de forhold, der skaber usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften samt ledelsens planer for håndtering heraf, og
- Er det i regnskabet klart oplyst, at der er væsentlig usikkerhed om, hvorvidt virksomheden kan fortsætte driften – og at virksomheden derfor muligvis ikke er i stand til realisere aktiver og forpligtelser som led i normal drift

Såfremt revisor vurderer, at virksomhedens ledelse har redegjort fyldestgørende for de to ovennævnte forhold, skal der i henhold til ISA 570, afsnit 19 afgives en erklæring uden forbehold, men med en supplerende oplysning vedrørende andre forhold i regnskabet, idet usikkerheden om fortsat drift skal fremhæves for regnskabslæseren, ligesom der skal henvises til den note, hvor der er redegjort for forholdet. Ved usikkerhed om fortsat drift, eksempelvis som følge af tvivl om finansieringstilsagn, ville den supplerende oplysning eksempelvis kunne formuleres således:

*"Uden at tage forbehold for vor konklusion henleder vi opmærksomheden på note X i årsregnskabet, hvori ledelsen redegør for væsentlig usikkerhed om selskabets evne til at fortsætte driften, da det endnu er usikkert, om der opnås tilsagn om de begærede lån til finansiering af driften og de nødvendige investeringer i de førstkommende år. Ledelsen bedømmer, at låneansøgningerne vil blive imødekommet og aflægger i overensstemmelse hermed årsregnskabet under forudsætningen om virksomhedens fortsatte drift. Vi er enige med ledelsen i beskrivelsen af usikkerhederne og valget af regnskabsprincip."*⁴⁸

I den supplerende oplysning fremhæves forholdet om væsentlig usikkerhed, ligesom det kort redegøres for, hvad det drejer sig om, ligesom det præciseres, at revisor er enig i ledelsens beskrivelser og valg af regnskabsprincip. Det er ikke et krav, at enigheden med ledelsen anføres, da det ligger implicit i erklæringen, og der ellers ville have været et forbehold, men det er dog min vurdering, at det er en god hjælp til regnskabslæser til at forstå den supplerende oplysning, og ikke mindst forstå, hvorfor revisor har medtaget en supplerende oplysning.

⁴⁸ Udarbejdet med inspiration fra ISA 570, afsnit A21, RS 701, afsnit 33 samt egen tilvirkning.

Vurderer revisor i stedet, at de to ovennævnte forhold ikke er oplyst tilstrækkeligt, skal revisor enten give en konklusion med forbehold, eller en afkræftende konklusion. Vurderingen af, hvilken af disse to konklusioner der skal vælges, afhænger af de generelle principper for konklusion med forbehold kontra afkræftende konklusion, hvilket dermed vil sige med udgangspunkt i matrixen fra afsnit 3.2.1.5. Det er væsentligt at fastslå, at revisor fortsat er enig i valget af regnskabsprincip, og dermed er enig i ledelsens vurdering om, at selskabet kan fortsætte driften. Sondringen mellem konklusion med forbehold og en afkræftende konklusion vil bero på en konkret vurdering. Der kan være situationer, hvor ledelsen har omtalt noget delvist i regnskabet, men hvor revisor ikke mener det er tilstrækkeligt, og her kan det eksempelvis være relevant med en konklusion med forbehold. I andre situationer, hvor ledelsen måske helt har udeladt oplysninger om usikkerhederne om fortsat drift, ville det eksempelvis være relevant at anvende en afkræftende konklusion.

Uanset om der er tale om en konklusion med forbehold eller en afkræftende konklusion, skal revisor, som omtalt i afsnit 3.2.1, inden konklusionsafsnittet medtage et afsnit om grundlaget for forbeholdet, hvor der redegøres for forbeholdet, som det er krævet i henhold til ISA 706, ligesom det specifikt skal nævnes, at der er væsentlig usikkerhed om fortsat drift, hvilket er et krav i henhold til ISA 570, afsnit 20.

Det fremgår ikke af ISA 570, hvornår de væsentlige usikkerheder er tilstrækkeligt opfyldt, eller hvilke elementer der konkret skal omtales, før ledelsen har overholdt forpligtelserne. Dette skyldes, efter min vurdering, at disse usikkerheder kan vedrøre så mange forskellige forhold, at det ikke vil give mening at have nogle konkrete krav til indholdet i revisionsstandarderne. Kravet går således udelukkende på, at det skal oplyses fyldestgørende, hvilket stemmer overens med kravet i regnskabslovgivningen, som er omtalt i afsnit 2.1.4, og vurderingen af, hvorvidt det er opfyldt fyldestgørende er således en objektiv vurdering fra revisors side, hvilket stiller høje krav til revisors kompetence og ikke mindst uafhængighed.

Hvis ledelsen ikke vil udføre eller udvide sin vurdering af, hvorvidt der er væsentlig usikkerhed knyttet til virksomhedens evne til at fortsætte driften, har revisor dermed ikke grundlag for at kunne afgive konklusionen. Der er således tale om manglende revisionsbevis, og såfremt det er væsentligt, hvilket det formentlig vil være, medfører dette – som omtalt i afsnit 3.2.1 – enten en konklusion med forbehold, eller en manglende konklusion, hvilket afhænger af, om forholdet er gennemgribende. Som det er beskrevet ovenfor, skal revisor også her medtage et afsnit, hvor det redegøres for grundlaget for forbeholdet, og ledelsens modvillighed til at udføre eller udvide sin vurdering om going concern usikkerhederne vil blive tydeliggjort.

3.3.1.2. Anvendelse er ikke passende

I situationer, hvor ledelsen har aflagt årsregnskabet med going concern som regnskabsprincip, men hvor revisor er uenig i ledelsens vurdering om, at selskabet kan fortsætte driften, skal der afgives en afkræftende konklusion i henhold til ISA 570, afsnit 21. Dette gælder uanset, om årsregnskabet noter indeholder fyldestgørende beskrivelser af forholdene omkring usikkerhederne. Der vil i denne situation pr. definition være tale om væsentlig og gennemgribende fejlinformation, da revisor vurderer, at selskabet ikke kan fortsætte driften, mens regnskabet er aflagt under forudsætning om, at driften kan fortsætte.

3.3.2. Fravigelse fra going concern som regnskabsprincip

Hvis ledelsen har aflagt årsregnskabet med realisationsværdier, eksempelvis i forbindelse med likvidation, og dermed har valgt at fravige fra going concern som regnskabsprincip, skal revisor naturligvis ikke afgive en afkræftende konklusion. Såfremt årsregnskabet indeholder de fyldestgørende oplysninger, som er krævet efter den valgte regnskabsmæssige begrebsramme, vil en modifikation af konklusionen formentlig ikke være nødvendig. Revisor kan dog, med henvisning til de generelle regler om supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet, vurdere, at det er relevant med en supplerende oplysning, hvor regnskabslæseren gøres opmærksom på disse specielle forhold. Der vil dog her ikke være specielle krav til ledelsens beskrivelse af forholdet i relation til going concern, udover de generelle principper i regnskabslovgivningen.

Såfremt revisor vurderer, at ledelsens valg om ikke at anvende going concern som regnskabsprincip er forkert, skal der afgives en afkræftende erklæring som følge af de generelle regler omkring væsentlig fejlinformation, der er omtalt i afsnit 3.2.1. Efter min vurdering vil dette tilfælde dog være sjældent, og hvis det er ledelsens vurdering, at selskabet ikke kan fortsætte driften, vil jeg anse det for tvivlsomt at revisor har en modsat vurdering, men ikke desto mindre kan forholdet dog finde sted.

3.3.2.1. *Opsummering*

Som det fremgår af ovenstående afsnit, vil en eventuel modifikation af erklæringen afhænge af, hvorvidt det valgte regnskabsprincip er passende eller ej, om revisor er enig i valget – og om der er fyldestgørende beskrivelse i regnskabet. Dette kan skitseres i følgende matrix:

Going concern – modifikation af erklæring		Omtale af usikkerhed	
		Tilstrækkelig	Ikke tilstrækkelig
Going concern valgt som regnskabsprincip	Passende valg (revisor er enig)	Supplerende oplysning	Konklusion med forbehold eller afkræftende konklusion
	Ikke passende valg (revisor er uenig)	Afkræftende konklusion	
Going concern ikke valgt som regnskabsprincip	Passende valg (revisor er enig)	Supplerende oplysning	
	Ikke passende valg (revisor er uenig)	Afkræftende konklusion (opstår sjældent)	

Figur 2⁴⁹

⁴⁹ Udarbejdet med inspiration fra "Revisionspåtegningen", RevisionsOrientering maj 2011 samt egen tilvirkning.

3.3.3. Udtalelse om ledelsesberetning

Hverken lovgivningen eller revisionsstandarden indeholder en kobling mellem revisors erklæring på årsregnskabet og udtalelsen om ledelsesberetningen, hvorfor det vil bero på en konkret vurdering.

Som jeg omtalte i afsnit 3.2.3 er det krævet, at udtalelsen indeholder en bemærkning, hvis der ikke er overensstemmelse med årsregnskabet eller et eventuelt koncernregnskab, og dette skyldes fejl i ledelsesberetningen, som ikke er uvæsentlige. Hvis revisor herudover bliver opmærksom på væsentlige fejl og mangler i ledelsesberetningen, skal udtalelsen ligeledes omfatte en beskrivelse heraf.

Det vil derfor være en konkret vurdering, hvorvidt der skal ske noget med udtalelsen om ledelsesberetningen, hvis revisors erklæring om årsregnskabet indeholder forbehold. Min vurdering vil være, at det ved en konklusion med forbehold vil være en konkret vurdering, om der også skal ske modifikation af udtalelsen. Ved afkræftende konklusion eller manglende konklusion vil jeg vurdere, at der altid skulle ske ændring af udtalelsen. De tre typer konklusion, vil efter min vurdering få følgende effekt på ledelsesberetningen:

- Hvis der udtrykkes en **afkræftende konklusion** i erklæringen, bør det også fremgå af udtalelsen om ledelsesberetningen, at årsregnskabet efter revisors opfattelse ikke giver et retvisende billede.
- Hvis der gives en **manglende konklusion**, bør udtalelsen om ledelsesberetningen ændres helt, da det ikke giver mening at give en udtalelse om ledelsesberetningen, hvis revisor ikke kan udtrykke en konklusion om årsregnskabet.
- Hvis der udtrykkes en **konklusion med forbehold**, skal udtalelsen om ledelsesberetningen modificeres, idet konklusion med forbehold kun kan gives i tilfælde, hvor der ikke er tilstrækkelig omtale af usikkerhed om going concern i årsregnskabet. I disse tilfælde, vil der dermed være væsentlige mangler i ledelsesberetningen, som følge af forbeholdet.

3.3.4. Konsekvenser af fejl i erklæringer

Når revisorer afgiver erklæringer på årsrapporter, er de omfattet af reglerne i revisorloven i henhold til revisorloven § 1, stk. 2. Af revisorloven § 16 fremgår det, at når revisor udfører disse opgaver, fungerer revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant og skal dermed udføre arbejdet i overensstemmelse med god revisorskik. Dette betyder blandt andet, at revisionen skal udføres i overensstemmelse med revisionsstandarden og erklæringsbekendtgørelsen, som er med til udfylde, hvad der forstås ved god revisorskik.

Hvis revisor afgiver en erklæring, som ikke er udformet i overensstemmelse med de gældende krav kan dette altså blive vurderet som værende i strid med god revisorskik, hvilket kan få alvorlige konsekvenser for revisor. Vurderingen af, hvorvidt fejlene er så graverende, at det er i strid med god revisorskik, som er et krav i henhold til revisorloven, afgøres af Revisornævnet. Dette kræver naturligvis, at Revisornævnet bliver gjort opmærksom på fejlen, da de ikke gennemgår alle offentliggjorte regnskaber. Såfremt der eksempelvis indbringes en klage over

revisor som følge af, at revisor har afgivet en konklusion med forbehold, selvom der er taget forbehold for fortsat drift – og konklusionen dermed burde have været afkræftende, skal denne klage behandles af Revisornævnet i henhold til revisorloven § 43, stk. 3.

I en konkret sag (sag nr. 51/2010), som er offentliggjort på Revisornævnets hjemmeside⁵⁰, blev to statsautoriserede revisorer fra Beierholm hver idømt en bøde på 50.000 kr. som følge af overtrædelse af god revisorskik. I den konkrete sag, var der indbragt en klage, hvor der var afgivet en konklusion med forbehold samtidig med, at der var taget forbehold for fortsat drift. Herudover var der ligeledes klaget over nedskrivning og værdiansættelse, som Revisornævnet ikke behandlede særskilt.

Revisornævnet afgjorde i dette tilfælde, at revisorerne havde handlet i strid med god revisorskik, idet erklæringen burde have været forsynet med en afkræftende konklusion som følge af forbeholdet. Nedenfor er vist Revisornævnets afgørelse af klagepunktet om forkert konklusion.

Ad klagepunkt 1. Going concern. Det fremgår såvel af det begrundede forbehold som den supplerende oplysning i revisionspåtegningen for årsrapporten 2008 for A ApS, at de indklagede var uenige med ledelsen i, at årsrapporten var aflagt under forudsætning af fortsat drift. Konsekvensen af et forbehold for, at årsrapporten er aflagt under forudsætning af fortsat drift, er, at årsrapporten i stedet burde have været aflagt efter andre regnskabsprincipper, eksempelvis realisationskriterier, end de regnskabsprincipper, der sædvanligvis anvendes af virksomheder i fortsat drift. Et forbehold for, at årsrapporten er udarbejdet under forudsætning om fortsat drift, må anses for gennemgribende, og Revisornævnet finder, når selskabets aktiver og forpligtelser ville kunne påvirkes afgørende ved regnskabsaflæggelse efter andre regnskabsprincipper end de anvendte, at de indklagede – som offentlighedens tillidsrepræsentanter – burde have afgivet en afkræftende konklusion. De indklagede har herved overtrådt reglerne om god revisionsskik.

Uddrag fra Revisornævnets kendelse i sag nr. 51/2010 afsagt den 29. juni 2011

Dette illustrerer vigtigheden af, at revisor afgiver sin erklæring i overensstemmelse med den gældende lovgivning og de gældende standarder.

3.4. Delkonklusion

Når revisor på baggrund af sin udførte revision skal udforme sin erklæring, sker dette med udgangspunkt i revisionsstandarderne, som indeholder klare retningslinjer for, hvordan erklæringen skal formuleres, herunder indholdsmæssige krav til modifikationer. Herudover indeholder ISA 570 direkte krav til, hvordan erklæringen skal formuleres i relation til going concern.

Har revisor vurderet, at anvendelsen af going concern forudsætningen som regnskabsprincip er passende, skal revisor vurdere om regnskabet indeholder en fyldestgørende beskrivelse af de forhold, som har medført tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften, og at der i regnskabet er anført, at der er væsentlig usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften. Revisor skal herefter modificere sin erklæring på følgende måde:

⁵⁰ <http://www.revisornævnet.dk/graphics/disciplinaernaevnet/Kendelser/Kendelser%202011/51-2010.pdf> 15-12-2011 09:46

Going concern – modifikation af erklæring		Omtale af usikkerhed	
		Tilstrækkelig	Ikke tilstrækkelig
Going concern valgt som regnskabsprincip	Passende valg (revisor er enig)	Supplerende oplysning	Konklusion med forbehold eller afkræftende konklusion
	Ikke passende valg (revisor er uenig)	Afkræftende konklusion	
Going concern ikke valgt som regnskabsprincip	Passende valg (revisor er enig)	Supplerende oplysning	
	Ikke passende valg (revisor er uenig)	Afkræftende konklusion (opstår sjældent)	

Såfremt regnskabet indeholder tilstrækkelige beskrivelser og going concern er et passende valg, skal revisor medtage en supplerende oplysning vedrørende forhold i regnskabet, hvoraf det skal fremgå, at der er usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften, ligesom den supplerende oplysning skal indeholde en henvisning til det sted i regnskabet, hvor ledelsen har omtalt forholdet. Konklusionen på regnskabet vil her være umodificeret, og det vil således fremgå, at regnskabet giver et retvisende billede.

Indeholder regnskabet ikke de nødvendige beskrivelser, skal revisor tage forbehold for de manglende oplysninger, selvom going concern er et passende valg. I forbeholdet skal revisor beskrive, at der er usikkerhed om, hvorvidt virksomheden kan fortsætte driften samt anføre, at ledelsens beskrivelse i årsregnskabet ikke er tilstrækkelig. Dette vil enten medføre en konklusion med et forbehold eller en afkræftende konklusion, hvilket afhænger af, hvor gennemgribende den manglende beskrivelse er. Dette beror på en konkret vurdering fra revisor, hvilket får væsentlig indflydelse på konklusionen, idet en konklusion med forbehold siger, at regnskabet giver et retvisende billede, når man ser bort fra forbeholdet. En afkræftende konklusion siger, at regnskabet ikke giver et retvisende billede.

I tilfælde hvor revisor har vurderet, at virksomheden ikke kan fortsætte driften 12 måneder fra statusdagen, men ledelsen alligevel har aflagt regnskabet med anvendelse af going concern forudsætningen, skal der tages forbehold herfor. Samtidig skal der afgives en afkræftende konklusion, hvilket er et krav i henhold til revisionsstandarderne. I disse tilfælde vil det dermed blive anført, at regnskabet ikke giver et retvisende billede.

Har ledelsen valgt at aflægge regnskabet efter et andet regnskabsprincip end going concern, bør revisor alligevel medtage supplerende oplysning om dette, så regnskabslæseren gøres opmærksom på dette væsentlige forhold. Er revisor uenig i valget, hvilket sjældent vil ske, vil det medføre en afkræftende konklusion.

Endelig skal revisors udtalelse om ledelsesberetningen modificeres afhængigt af konklusionstypen. Ved en afkræftende konklusion bør det fremgå af udtalelsen, at regnskabet ikke giver et retvisende billede. Ved en konklusion med forbehold bør der være en bemærkning i udtalelsen, idet revisor i denne situation har vurderet, at regnskabet ikke indeholder tilstrækkelig information, hvorfor ledelsesberetningen ligeledes vil være mangelfuld.

4. REVISORS EVNE TIL AT FORUDSIGE KONKURS

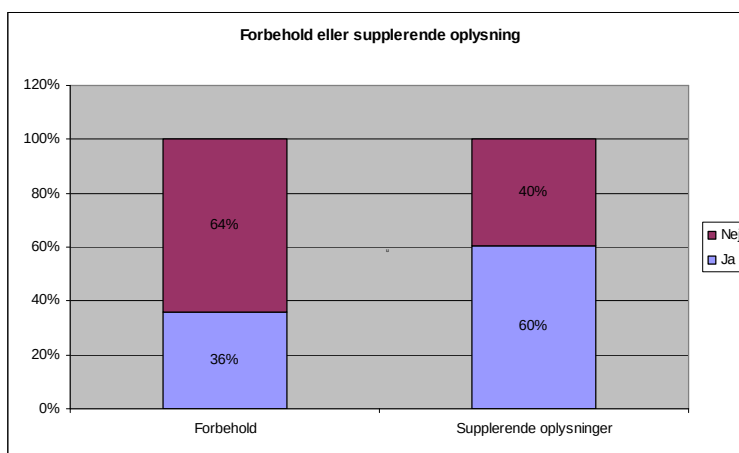
4.1. Modifikation af erklæringen

Som det er beskrevet i de foregående afsnit, er going concern forudsætningen meget vigtig for regnskabslæserens forståelse af regnskabet, og dermed er revisors erklæring af stor betydning, da det af denne skal fremgå, såfremt revisor vurderer, at going concern forudsætningen ikke er behandlet korrekt i regnskabet. Samtidig er der meget specifikke krav til selve den formelle udarbejdelse og formulering af erklæringen, hvilket ligeledes vil være relevant for regnskabslæseren, ligesom det kan få alvorlige konsekvenser for revisor, hvis erklæringerne ikke er udformet korrekt.

Jeg vil i dette kapitel undersøge, hvorvidt erklæringerne i de konkursramte selskabers årsregnskaber er modificeret eller ej – og om der dermed kan siges noget generelt om revisors evne til at forudsige konkurser. Undersøgelsen omfatter som tidligere nævnt 241 selskaber, hvoraf 42 er gået konkurs, inden der er blevet aflagt en årsrapport. Der er dermed tale om 199 selskaber, hvor der er aflagt en årsrapport, hvorpå der er afgivet en erklæring om revision.

4.1.1. Overordnet analyse

Af disse 199 selskaber er der medtaget et forbehold i 71 af tilfældene, svarende til 36%, og der er medtaget supplerende oplysning i 120 af tilfældene, svarende til 60%, hvilket kan illustreres i nedenstående graf.

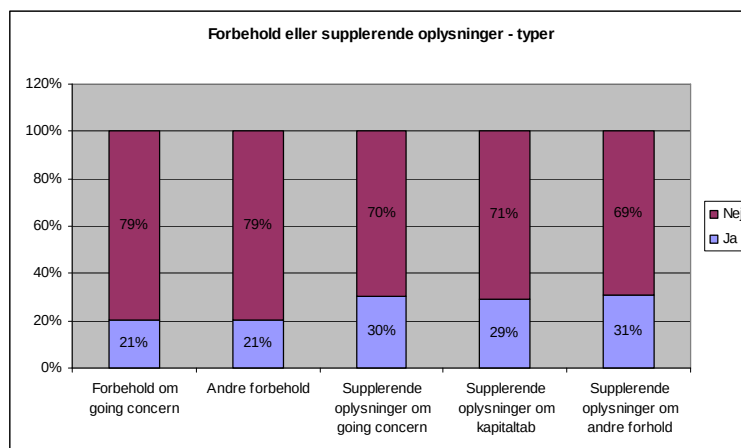
Figur 3

Denne graf viser, hvor der er givet forbehold eller supplerende oplysning i erklæringen, og indeholder alle typer af forbehold og supplerende oplysninger. Sammenholdes dette med undersøgelsen lavet af FSR og Experian, er der klart flere forbehold i min undersøgelse, hvilket dog med stor sandsynlighed hænger sammen med, at der er i min undersøgelse er tale om konkursramte selskaber, hvor der alt andet lige vil være behov for større modifikation af erklæringerne.

I relation til denne undersøgelse er det dog mere relevant at opdele forbeholdene og de supplerende oplysninger i typer, for derved at få et overblik over, hvilke typer af forbehold der er givet, og hvilke typer af supplerende oplysning der er givet. Forbehold er opdelt i to kategorier; "forbehold om going concern" og "andre forbehold", mens de supplerende

oplysninger er opdelt i "supplerende oplysninger om going concern", "supplerende oplysninger om kapitaltab" og "supplerende oplysninger om andre forhold".

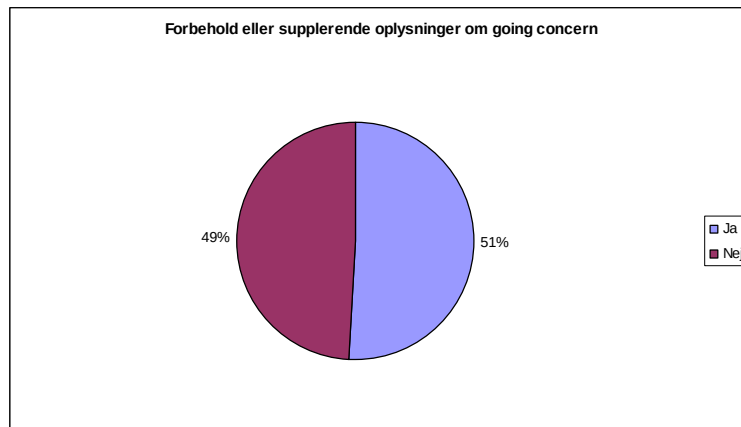
Årsagen til opdelingen af de supplerende oplysninger i tre kategorier skyldes, at der i mange tilfælde er medtaget supplerende oplysning om kapitaltab, hvilket ikke direkte kan kaldes en supplerende oplysning om going concern, men den henleder dog ikke desto mindre regnskabslæseren på, at der er problemer med kapitalen, hvorfor den er mere relevant i relation til bedømmelsen af den fortsatte drift, frem for en supplerende oplysning om et ulovligt kapitalejerlån. Denne opdeling kan illustreres i nedenstående graf:

Figur 4

Umiddelbart er det fortsat en klar overvægt af tilfælde, hvor der ikke er sket omtale af problemerne omkring going concern. I 21% af tilfældene er der medtaget forbehold om going concern, mens der i 21% af tilfældene er medtaget forbehold om andre forhold. I denne undersøgelse er forbeholdene altså ligeligt delt mellem forbehold om going concern og andre forbehold. Grafen er dog fortsat baseret på absolutte tal, så de regnskaber, hvor der eksempelvis både er forbehold om going concern, et forbehold om andre forhold samt en supplerende oplysning om kapitaltab vil være med tre gange i ovenstående graf.

Opstiller man i stedet en graf, som illustrerer antallet af regnskaber, hvor der er medtaget forbehold eller supplerende oplysning om going concern i forhold til de regnskaber, hvor dette ikke er tilfældet, vil grafen efter min vurdering være mere relevant. I min undersøgelse forekommer der ikke tilfælde, hvor der i samme erklæring både er medtaget forbehold og supplerende oplysning om going concern, hvilket heller ikke vil give mening ud fra en teoretisk betragtning.

Figur 5

Denne graf viser, at der i 51% af tilfældene er medtaget forbehold eller supplerende oplysninger om going concern, svarende til 101 af de 199 udvalgte selskaber. Ud af de 49% af tilfældene, hvor der ikke er medtaget hverken forbehold eller supplerende oplysninger om going concern, er der i 11% af tilfældene medtaget supplerende oplysninger om kapitaltab.

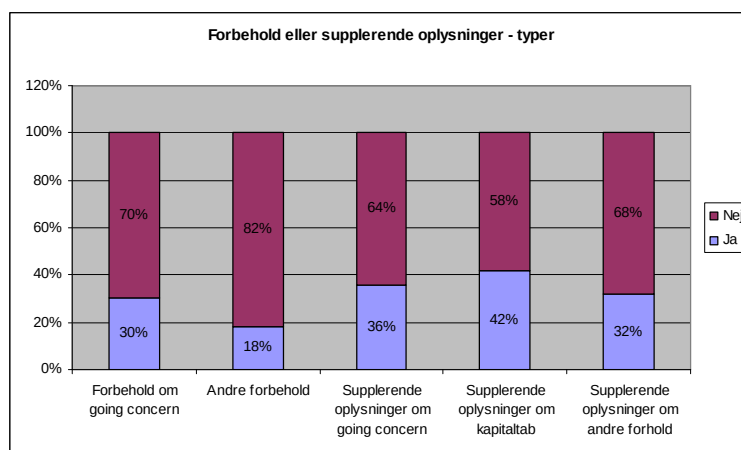
Disse undersøgelser viser altså, at revisor i ca. hvert andet tilfælde, har "forudsagt" den forestående konkurs i form af et forbehold eller en supplerende oplysning. Dette kan lyde som et pænt antal, men omvendt er der altså 98 tilfælde, hvor der i erklæringen ikke er omtalt going concern problemer. I 24% af disse er der medtaget forbehold eller supplerende oplysninger om øvrige forhold (herunder supplerende oplysninger om kapitaltab), mens der i 25% af tilfældene er afgivet en erklæring uden nogen form for modifikation.

Disse grafer baserer sig dog på samtlige selskaber i undersøgelserne, og indeholder således både de selskaber, som er gået konkurs få måneder efter det senest aflagte regnskab og de selskaber, hvor der er gået flere år siden det senest aflagte regnskab. Som tidligere behandlet, er going concern forudsætningen baseret på 12 måneders fortsat drift fra regnskabsårets afslutning. Jeg vil derfor indsnævre undersøgelserne til at omfatte selskaber, hvor der, på tidspunktet for konkursdekretets afsigelse, er gået mindre end 12 måneder siden regnskabsårets afslutning – og der er aflagt en årsrapport for det forudgående regnskabsår.

4.1.2. Konkurs indtruffet inden for 12 måneder

Denne afgrænsning omfatter 50 af de 199 selskaber. Såfremt man levede i en "perfekt" verden, hvor alle oplysninger var kendt altid, burde samtlige selskaber indeholde et forbehold for going concern, og dermed en afkræftende konklusion.

Ser man indledningsvis på fordelingen af typer af forbehold og supplerende oplysninger, er andelen af erklæringer med forbehold og supplerende oplysninger om going concern samt erklæringer med supplerende oplysninger om kapitaltab højere, end den tilsvarende andel i de 199 selskaber, som fremgår af figur 4.

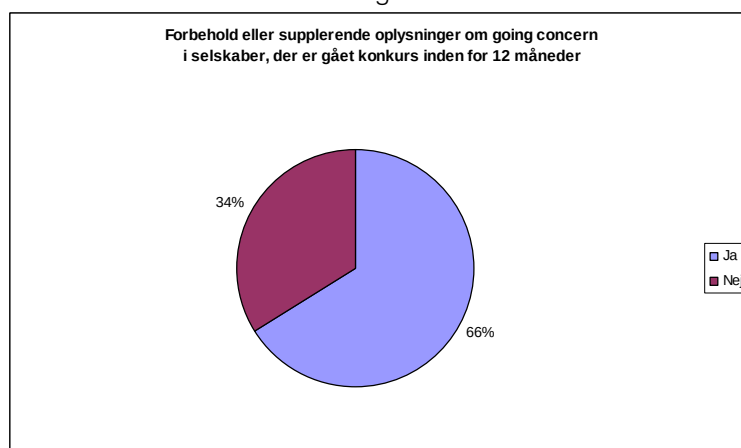
Figur 6

De mest relevante modifikationer i denne sammenhæng er naturligvis forbehold og supplerende oplysninger om going concern. I tabellen nedenfor er vist andelen af de forskellige typer modifikation i de 50 udvalgte selskaber kontra andelen i samtlige 199 selskaber. Denne tabel viser en tydelig sammenhæng mellem perioden og andelen af modifikationer om going concern. Dette er efter min vurdering kun logisk, idet de selskaber, hvor konkursen er indtruffet inden for 12 måneder siden afslutningen af det seneste regnskabsår, hvor der er aflagt et regnskab, alt andet lige bør være behæftet med større usikkerheder, hvorfor der vil være en større andel af erklæringer med forbehold eller supplerende oplysninger.

Modifikation / Tidspunkt for konkurs	< 1 år	Alle
Forbehold om going concern	30%	21%
Suppl. opl. om going concern	36%	30%
Alene suppl. opl. om kapitaltab	12%	11%
Ingen modifikation (blank)	14%	25%

Tabel 1

Andelen af erklæringer, hvor der enten er afgivet forbehold eller supplerende oplysning om going concern er illustreret i nedenstående diagram.

Figur 7

I disse 50 udvalgte selskaber har revisor altså i 66% af tilfældene "forudsagt" konkursen, hvor der var tale om ca. halvdelen på samtlige konkursramte selskaber. Inddrager man selskaber, hvor der er gået mere end 12 måneder fra regnskabsårets afslutning til den afsagte konkurs, er forskellen endnu mere tydelig.

Modifikation / Tidspunkt for konkurs	< 1 år	> 1 år	Alle
Forbehold om going concern	30%	17%	21%
Suppl. opl. om going concern	36%	28%	30%
Alene suppl. opl. om kapitaltab	12%	11%	11%
Ingen modifikation (blank)	14%	29%	25%

Tabel 2

I situationer, hvor der er gået mere end 1 år fra statusdagen i det senest aflagte årsregnskab til konkursen indtræffer, er der medtaget forbehold om going concern i 17% af tilfældene. Når der går mindre end 1 år er dette sket i 30% af tilfældene. En tilsvarende stigning kan ses i andelen af supplerende oplysninger om going concern, hvor det stiger fra 28% til 36%. Samtidig falder andelen af blanke erklæringer, hvor der ikke er nogen modifikation hverken i form af forbehold eller supplerende oplysninger fra 29% til 14%.

Det er naturligvis i de situationer, hvor selskabet går konkurs inden for 12 måneder, og der samtidig ikke er sket modifikation af erklæringen, at det bliver relevant at diskutere, hvorvidt revisor har afgivet den korrekte erklæring – og afledt heraf, om arbejdet er udført tilstrækkeligt. Hvis et selskab først går konkurs 18 måneder efter statusdagen, er der ikke tale om et brud på going concern forudsætningen, da denne netop går på 12 måneder. Der kan naturligvis være andre forhold som gør, at revisor ikke har udført sit arbejde godt nok i disse tilfælde, men er going concern forudsætningen anvendt, vil en erklæring uden modifikation være korrekt, selvom selskabet går konkurs 2 år efter.

Jeg vil i de efterfølgende afsnit vurdere, hvordan og om det overhovedet kan afgøres, hvorvidt forbehold eller supplerende oplysning om going concern i 66% af tilfældene er tilstrækkeligt.

4.2. Mulighed for forudsigelse af konkurs

Hvis man skal forsøge at give et bud på, hvorvidt andelen af erklæringer med forbehold eller supplerende oplysning i de konkursramte selskaber er tilstrækkelig, vil det kræve en vurdering af revisors muligheder for at "forudsige" konkurserne.

Konkursloven § 17 definerer, at en insolvent skyldner, skal tages under konkursbehandling, når det begæres af skyldneren selv eller fordringshaverne. Samtidig defineres det, at man er insolvent, når forpligtelserne ikke kan opfyldes efterhånden som de forfalder, med mindre der er tale om forbigående betalingsudygtighed. Konkurs indtræder altså, når selskabet ikke længere kan betale sin gæld når den forfalder, og vurderingen af muligheden for at kunne fortsætte driften i relation til going concern forudsætningen, afhænger således i høj grad af likviditeten i selskabet.

Som det tidligere er beskrevet, er going concern ikke et særskilt område, men er påvirket af alle områder i forbindelse med revisionen. Det er en helhedsvurdering af, hvordan selskabets fremtidige drift vil forløbe, og som det ligeledes tidligere er behandlet, bliver det mere usikkert, jo længere man bevæger sig ud i fremtiden. Dette underbygges af tabellerne i foregående afsnit, hvor andelen af forbehold og supplerende oplysninger om going concern steg markant, når man så på selskaber, hvor konkursen indtrådte indenfor 12 måneder i forhold til de selskaber, hvor den først indtrådte senere.

Det er især udefrakommende forhold, som ledelsen ikke har mulighed for at påvirke, og i nogle tilfælde kan være helt ubekendt med, der kan få væsentlig indflydelse på fortsat drift. Vælger en stor, veletableret virksomhed eksempelvis at lukke produktionen i én by og samle produktionen i en anden by, vil det alt andet lige få væsentlig indflydelse på den række underleverandører, som har været afhængig af denne ene store kunde, som nu pludselig lukker.

I de indhentede oplysninger er der som nævnt 42 ud af de 241 udvalgte selskaber – svarende til 17%, som gik konkurs **inden** det første regnskab blev lavet. Det må forventes, at selskabet ledelse inden opstarten har udarbejdet budgetter eller det mindste gjort sig nogle overvejelser om, hvorvidt denne drift er rentabel. Såfremt det har krævet finansiering fra et pengeinstitut, vil disse have krævet budgetter, som ser fornuftige ud. Dette er et tydeligt eksempel på, hvor hurtigt det kan gå og hvor usikkert det er, når man skal vurdere, hvorvidt en virksomhed kan fortsætte sin drift.

Jeg vil i det efterfølgende undersøge, hvorvidt der i de offentligt tilgængelige regnskaber er informationer, som kan bidrage til at vurdere revisorernes evne til at forudsige konkurser..

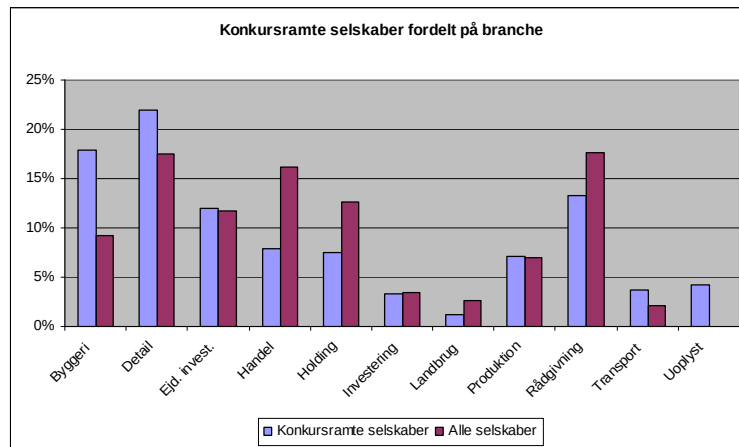
4.2.1. Brancheanalyse

Den første indikator, som kan undersøges på baggrund af de indsamlede data, er branchen. Det er efter min opfattelse relevant at undersøge, hvorvidt der kan udtrykkes noget generelt om risikoen for at gå konkurs, såfremt man befinder sig i en given branche.

Oplysninger om de konkursramte selskabers brancher er som nævnt hentet via oplysninger i årsrapporten eller ved opslag på CVR.dk. Jeg har inddelt selskaberne i brancher, og der henvises til bilag 5 for oversigt over de enkelte brancher, og hvilke virksomhedstyper de indeholder. Samtidig har jeg foretaget en søgning på Navne & Numre Erhverv⁵¹, hvor jeg har søgt på aktie- og anpartsselskaber i normal drift i de kommuner, der er omfattet af Hjørring og Aalborg retskredse, som svarer til det nordjyske område jeg anvender i opgaven. Disse data er udtrukket til et Excel-ark med oplysninger om branchen. Brancherne for disse 21.742 selskaber er inddelt i samme gruppering, som jeg har anvendt i bilag 5. I udtrækket var branchen ikke oplyst i 22% af selskaberne. For at kompensere for dette, har jeg fordelt disse forholdsmæssigt ud på de øvrige brancher.

Ser man indledningsvis på, hvordan brancherne i samtlige de konkursramte selskaber er fordelt i forhold til den generelle fordeling af brancher i Nordjylland ser billedet således ud:

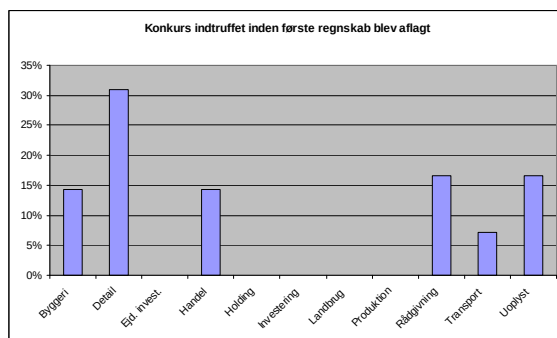
⁵¹ Søgningen er foretaget den 9. december 2011

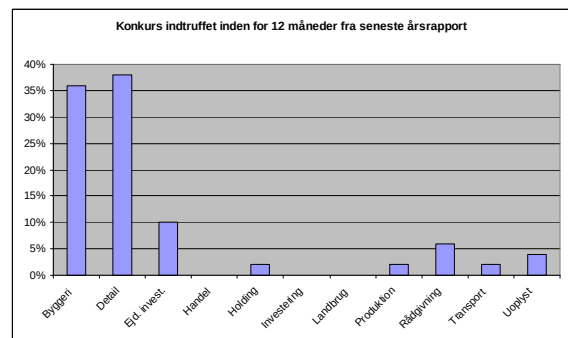
Figur 8

Denne graf viser, at den største andel af konkursramte selskaber er selskaber, der opererer inden for byggeri og detail efterfulgt ejendomsinvesteringsselskaber og rådgivnings- og servicevirksomheder. Samtidig er byggeri og detail de eneste brancher, hvor andelen af konkursramte selskaber ligger væsentligt over andelen af de samlede selskaber i Nordjylland.

Ser man på de selskaber, hvor konkursen enten er indtruffet inden det første regnskab blev aflagt, eller hvor konkursen indtrådte mindre end 12 måneder fra regnskabsårets afslutning er fordelingen således:

Figur 9

Figur 10

I situationer, hvor selskabet gik konkurs inden det første regnskab blev aflagt, er der i 31% af tilfældene tale om en virksomhed, der opererer i detailbranchen. I næste lag er det ca. ligeligt fordelt mellem byggeri, handel og rådgivning, som udgør henholdsvis 14%, 14% og 17%.

I de selskaber, hvor konkursen er indtruffet inden for 12 måneder fra udløbet af regnskabsåret i det senest aflagte årsregnskab er størstedelen af selskaberne inden for brancherne byggeri og detail, som udgør henholdsvis 36% og 38%. De øvrige brancher bidrager hver med 10% eller mindre.

4.2.1.1. Anvendelse af branche som indikator for forestående konkurs

Som graferne viser, er der en klar tendens til, at byggeri og detail er mere "udsat" end de øvrige selskaber. Man skal dog tage højde for, at det kan skyldes en statistisk unøjagtighed, men ikke desto mindre er det dog min vurdering, at revisor skal være ekstra opmærksom på selskaber i disse brancher, hvilket ligeledes indgår som en del af risikovurderingen i henhold

til ISA 315. Vurderingen af, hvorvidt nogle brancher er mere udsatte end andre, hænger efter min vurdering i høj grad sammen med den generelle tendens i samfundet, hvor finanskrisen i høj grad er årsag til dette. Herudover er bygge- og detailvirksomheder typisk mindre virksomheder, som opstartes uden et stort kapitalgrundlag, hvorfor tab og nedskrivninger, som denne type virksomhed risikerer som følge af deres art, vil ramme meget hårdt.

4.2.2. Nøgletalsanalyse

Den anden indikator for eventuelle going concern problemer, jeg har valgt at belyse i denne undersøgelse, er nøgletal. Ud fra de indhentede data har jeg beregnet nøgletal for de konkursramte selskaber, hvilket naturligvis kun kan gøres på de 199 selskaber, hvor der er aflagt et regnskab. Da størstedelen af regnskaberne har valgt at skjule omsætningen, lægger det naturligvis en begrænsning på, hvor mange relevante nøgletal der kan beregnes ud fra årsrapporten, og jeg har derfor valgt at koncentrere mig om:

- Likviditetsgrad ($\text{omsætningsaktiver} / \text{kortfristet gæld}$)
- Soliditetsgrad ($\text{egenkapital} / \text{balancesum} \times 100$)
- Afkastningsgrad ($\text{resultat af primær drift} / \text{aktivmasse} \times 100$)

Likviditetsgrad og soliditetsgrad er selvforklarende, da disse nøgletal ofte anvendes i relation til bedømmelse af selskabets arbejdskapital og finansielle risiko. Herudover har jeg medtaget afkastningsgraden, for at undersøge, hvorvidt et rentabilitetsnøgletal kan anvendes i relation til going concern betragtningen.

I denne analyse har jeg foretaget en opdeling mellem de selskaber, hvor der går mere end 12 måneder fra regnskabsårets afslutning før de går konkurs, og de selskaber, hvor der går mindre end 12 måneder. Samtidig har jeg inddelt nøgletallene i intervaller, for på denne måde at undersøge, hvorvidt disse kan anvendes i denne sammenhæng. Valget af intervalgrupper kan medføre uhensigtsmæssige forskydninger, hvilket jeg tager højde for i konklusionen på analysen. I tabellen er vist, hvor stor en andel af selskaberne, der har et nøgletal inden for de angivne intervaller – opdelt i de to kolonner, som omtalt ovenfor. I tre tilfælde, kunne nøgletallene ikke beregnes, hvilket skyldtes, at siderne manglede i de indsendte regnskaber samt at der ikke var kortfristet gæld, hvormed likviditetsgraden ikke gav mening af udregne. Disse er udeladt den efterfølgende opgørelse, da de ikke har væsentlig betydning for procenterne.

Nøgletal / Periode	Over 12 måneder	Under 12 måneder
Likviditetsgrad		
0 - 0,5	45%	28%
0,5 - 1,0	33%	38%
1,0 - 1,5	12%	22%
> 1,5	10%	12%
Soliditetsgrad		
< 0%	63%	36%
0% - 25%	24%	52%
25% - 50%	6%	10%
50% - 75%	3%	2%
75% - 100%	4%	0%
Afkastningsgrad		
< 0%	74%	56%
0% - 2%	5%	10%
2% - 4%	5%	6%
4% - 6%	3%	6%
6% - 8%	4%	0%
> 8%	8%	22%

Tabel 3

4.2.2.1. Likviditetsgrad

Ser man på likviditetsgraden, som er forholdet mellem omsætningsaktiver og kortfristet gæld, og dermed udtrykker, hvor mange gange selskabet kan indfri den kortfristede gæld med de aktiver, som alt andet lige forventes realiseret inden for det kommende år. Er denne under 1, er det umiddelbart et negativt tegn, da der så er mere gæld, der skal indfries end de aktiver, som skal realiseres for at indfri dem. Eksempelvis kan en nedskrivning af store kassekreditfinansierede lagre i detailforretninger medføre disse uhensigtsmæssige nøgletal.

Det er dog efter min vurdering overraskende, at der er en større andel af selskaber med likviditetsgrader, som ligger under 0,5, blandt selskaberne, som er gået konkurs senere end 12 måneder efter regnskabsårets afslutning. Denne udgør 45% mod 28% for de selskaber, som er gået konkurs inden for 12 måneder. Umiddelbart skulle man tro, at disse selskaber var i større likviditetsproblemer, og dermed ville have en lavere likviditetsgrad, men det fremgår samtidig af tabellen, at andelen af selskaber, som er gået konkurs inden for 12 måneder, med en likviditetsgrad på 1,5 eller derover er større (dog kun marginalt) end den anden gruppe selskaber, da disse udgør henholdsvis 12% og 10%.

4.2.2.2. Soliditetsgrad

Soliditetsgraden, som er udtrykket for egenkapitalen i forhold til balancesummen, er ikke overraskende ofte negativ. Igen er det overraskende, at andelen af selskaber med negativ soliditetsgrad, og dermed negativ egenkapital, er større blandt selskaber, som går konkurs

senere end 12 måneder efter regnskabsårets afslutning, end den anden gruppe. Soliditetsgraden udgør her henholdsvis 74% mod 56%.

Selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder, er dog væsentligt stærkere repræsenteret i intervallet 0% - 25%, da andelen her udgør 52% mod 24%. Ser man på selskaber med en soliditetsgrad på 75% eller derover, er det da også kun selskaber, som er gået konkurs senere end 12 måneder efter regnskabsårets afslutning, der har soliditetsgrader i dette interval. Heri befinder 4% af selskaberne sig, hvilket må siges at være en lille andel.

4.2.2.3. Afkastningsgrad

Afkastningsgraden er et udtryk for, hvilket afkast aktiverne giver. En stor del af de konkursramte selskaber har givet underskud i det senest aflagte årsregnskab, hvorfor værdien bliver negativ. Igen er andelen af selskaber med negativ rentabilitet størst blandt selskaber, der er gået konkurs senere end 12 måneder efter regnskabsårets afslutning i forhold til den anden gruppe. Afkastningsgraderne udgør her henholdsvis 74% mod 56%.

Samtidig er andelen af selskaber med en afkastningsgrad på 8% eller derover største for selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder efter regnskabsårets afslutning. Andelen af disse udgør 22% mod 8% i den anden gruppe.

4.2.2.4. Anvendelse af nøgletal som indikator for forestående konkurs

Som ovenstående analyse viser, er de laveste intervaller for nøgletallene likviditetsgrad og soliditetsgrad som ventet mest repræsenteret. Dette gælder dog kun for selskaber, der er gået konkurs seneste end 12 måneder efter regnskabsårets afslutning, da selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder, er stærkest repræsenteret i det næstlaveste interval. Dette er efter min vurdering umiddelbart overraskende, ud fra en betragtning om, at de selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder efter regnskabsårets afslutning, måtte forventes at have en dårlige likviditet og er dårligere konsolideret, hvilket medfører konkursen, end den anden gruppe af selskaber.

Samtidig fremgår det, at andelen af selskaber med nøgletal i de laveste intervaller er størst blandt selskaber, der går konkurs senere end 12 måneder efter regnskabsårets afslutning. Dette er ligeledes tilfældet for nøgletallet afkastningsgrad, hvor der samtidig er en meget stor andel i det højeste interval for selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder efter regnskabsårets afslutning. Efter min vurdering kan nøgletallene likviditetsgrad og soliditetsgrad derfor til en vis grad anvendes som indikator, men denne analyse viser, at det kan være forbundet med stor usikkerhed at basere sine revisionskonklusioner på nøgletal. Afkastningsgraden bør efter min vurdering ikke anvendes, når man skal forholde sig til going concern i denne sammenhæng. Det er et rentabilitetsnøgletal, som primært bør anvendes af investorer. Dette er naturligvis kun gældende, når man bedømmer risikoen for forestående konkurs på baggrund af det seneste årsregnskab. Over tid vil konklusionen formentlig være den omvendte, idet en negativ eller for lav afkastningsgrad efter min vurdering er det bedste udtryk for, om et selskab styrer mod afgrunden, idet ingen selskaber på sigt kan overleve, hvis de ikke genererer tilstrækkeligt overskud.

4.2.3. Kombination af branche og nøgletal

I forlængelse af disse to analyser, vil det være relevant at se, om det giver et anderledes mønster, hvis man kombinerer de – ud fra analysen – mest udsatte brancher med de relevante nøgletal. Da analysen primært har til formål at undersøge, om der er et mønster, som kan sige noget om de selskaber, der går konkurs inden for 12 måneder efter regnskabsårets afslutning, vil jeg i dette afsnit tage udgangspunkt i disse selskaber. Samtidig kan det ikke udelukkes, at nøgletalsintervallerne er påvirket af, hvor mange branchegrupper der er repræsenteret, hvorfor det vil være relevant at undersøge, hvordan de enkelte branchers nøgletalsintervaller fordeler sig.

Som det blev anført i afsnit 4.2.1 er de mest udsatte brancher byggeri og detail, og som beskrevet i afsnit 4.2.2.4 er de mest relevante nøgletal i denne sammenhæng likviditetsgrad og soliditetsgrad. Kombinerer man disse, får man nøgletalsintervaller fordelt på brancher, som kan opstilles således. I kolonnen yderst til højre er medtaget resultaterne fra afsnit 4.2.2 for selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder efter regnskabsårets afslutning.

Nøgletal / Branche	Byggeri	Detail	Under 12 måneder
Likviditetsgrad			
0 - 0,5	17%	26%	28%
0,5 - 1,0	39%	37%	38%
1,0 - 1,5	33%	21%	22%
> 1,5	11%	16%	12%
Soliditetsgrad			
< 0%	33%	37%	36%
0% - 25%	50%	53%	52%
25% - 50%	11%	11%	10%
50% - 75%	6%	0%	2%
75% - 100%	0%	0%	0%

Tabel 4

Som det fremgår af ovenstående er der nogle variationer i, hvor stor andelen i de forskellige intervaller er, men mønstret er dog stort set uændret, idet det interval med størst repræsentation er det næstlaveste interval; intervallerne fra 0,5 – 1,0 for likviditetsgrad og 0% - 25% for soliditetsgrad, som det var tilfældet i foregående afsnit. Dette ændrer således heller ikke på min vurdering i afsnit 4.2.2.4, idet nøgletal til en vis grad kan anvendes som indikator for forestående konkurser, men bør og skal ikke stå alene.

4.3. Revisors faglige kompetence

Når man bedømmer revisors evne til at forudsige konkurserne, vil den faglige kompetence hos den enkelte revisor efter min vurdering være særdeles afgørende. Dette er naturligvis vanskeligt at udtale sig om på dette grundlag, men det er dog oplagt at se på, hvordan andelen af konkursramte selskaber fordeler sig mellem statsautoriserede revisorer og registrerede revisorer samt hvordan andelen fordeler sig mellem de største revisionsfirmaer i forhold til de mindre. At et revisionsfirma er statsautoriseret og har den største markedsandel

er dog ikke nødvendigvis ensbetydende med, at de er mest kompetente. Jeg vil derfor indledningsvis undersøge, om der er tendenser i resultaterne som gør, at der kan konkluderes noget generelt om revisionsfirmaerne.

4.3.1. Grundlag for analysen

For at kontrollere grundlaget for analysen har jeg foretaget en søgning på Navne & Numre, som tidligere er omtalt i afsnit 4.2.1. I ca. 5.000 af tilfældene er der ikke oplyst revisor, hvilket må tolkes som, at revision er fravalgt i disse selskaber. Når disse er sorteret fra, er der 16.707 selskaber i Nordjylland, hvor der er valgt en revisor.

I nedenstående tabel er vist en oversigt over de 10 største revisionsfirmaers andel af selskaber i Nordjylland ud fra ovenstående søgning sammenholdt med samme revisionsfirmaers andel af de konkursramte selskaber, jeg beskæftiger mig med i denne afhandling. I tabellen har jeg ligeledes medtaget Ernst & Young, selvom de falder uden for de 10 største. Dette er gjort, for at have en samlet værdi af markedsandelen for "Big Four", som de fire største, internationale revisionsfirmaer ofte benævnes (PWC, Deloitte, Ernst & Young og KPMG). I tabellen er der anført (SR) eller (RR) efter revisionsfirmaet, som viser om der er tale om et statsautoriseret revisionsfirma eller et registreret revisionsfirma. Nederst i tabellen er vist en fordeling mellem statsautoriserede firma og registrerede firmaer. Oplysningerne i kolonnen til venstre anvendes som det bedste bud på et udtryk for den generelle markedsandel i Nordjylland.

Revisionsfirma	Alle selskaber	Konkurs (under 12 mdr.)	Konkurs (over 12 mdr.)
BDO (SR)	20%	10%	15%
Beierholm (SR)	15%	20%	13%
Nielsen & Christensen (SR)	8%	8%	3%
Deloitte (SR)	8%	6%	4%
KPMG (SR)	5%	4%	5%
PWC (SR)	3%	4%	3%
Revisor Team Nord (RR)	2%	6%	1%
3H Revision (SR)	1%	6%	1%
RR Revision (RR)	1%	2%	1%
RSMplus (SR)	1%	0%	2%
Ernst & Young (SR)	0%	0%	2%
Øvrige revisionsfirmaer (RR/SR)	35%	34%	52%
Statsautoriserede revisorer	73%	66%	63%
Registrerede revisorer	24%	34%	37%
Ikke kontrolleret	3%	0%	0%

Tabel 5

I 3% af tilfældene har det ikke været muligt at kontrollere, hvorvidt der er tale om et registreret eller statsautoriseret revisionsfirma, idet den oplyste revisor er en personlig revisor, hvor det ikke fremgår om vedkommende er statsautoriseret eller registreret. Da denne andel kun udgør

3% har det ingen væsentlig betydning. Jeg fordeler derfor de 3% forholdsmæssigt mellem statsautoriserede og registrerede revisorer. Tabellen viser endvidere, at der ikke er revisionsfirmaer, som har en meget høj markedsandel i Nordjylland, som slet ikke er repræsenteret blandt i de konkursramte selskaber.

Udover Big Four er det især BDO, Beierholm og Nielsen & Christensen som har høje markedsandele. De øvrige selskaber har en forholdsvis beskeden procentuel markedsandel, på trods af, at de er i top 10. Da undersøgelsen baserer sig på 241 selskaber, vil en opdeling på de 10 største revisionsfirmaer i nogle tilfælde medføre meget lave antal i de videre undersøgelser, hvilket vil give nogle høje spring i procentintervallerne, og dermed gøre det vanskeligt at give en begrundet konklusion. Derfor har jeg valgt at foretage en gruppering i revisionsfirmaerne i følgende:

Big Four (Deloitte, KPMG, PWC og Ernst & Young)

BBNC (BDO, Beierholm og Nielsen & Christensen)

Øvrige (Alle øvrige revisionsfirmaer)

Denne opdeling medfører følgende gruppering af markedsandele:

Revisionsfirma	Alle selskaber	Konkurs (under 12 mdr.)	Konkurs (over 12 mdr.)
Big Four	16%	14%	13%
BBNC	44%	38%	32%
Øvrige	41%	48%	55%
Statsautoriserede revisorer	75%	66%	63%
Registrerede revisorer	25%	34%	37%

Tabel 6

Som det fremgår af tabellen er de registrerede revisorer lidt stærkere repræsenteret end de statsautoriserede revisorer blandt de konkursramte selskaber, i forhold til deres generelle markedsandel. Big Four har en andel af konkursramte selskaber, som svarer nogenlunde til deres generelle markedsandel. BBNC har en lidt lavere andel af konkursramte selskaber, mens de øvrige revisionsfirmaer har en lidt højere andel.

4.3.2. Modifikation af erklæring fordelt på revisionsfirmaer

I tabellen i afsnit 4.1 blev fordelingen af modifikationer i erklæringen vist. I relation til at vurdere, hvorvidt det er muligt for revisor at forudsige konkurserne, er det relevant at undersøge, om der er forskel i andelen af forbehold eller supplerende oplysning om going concern når man ser på de enkelte grupper af revisionsfirmaer. I nedenstående tabel er således vist, hvor stor en andel (antal og procentuel) af de enkelte grupper af revisionsfirmaer, der har medtaget forbehold eller supplerende oplysning om going concern i de konkursramte selskaber, fordelt på selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder og efter 12 måneder. I den yderste højre kolonne er vist de samlede antal afgivne erklæringer inden for de to perioder.

Revisor / Tidspunkt for konkurs	< 1 år		> 1 år		Erklæringer	
	Antal - %		Antal - %		<1 år - >1 år	
Big Four	5	71%	10	50%	7	20
BBNC	14	74%	24	51%	19	47
Øvrige	14	58%	34	41%	24	82
Gennemsnit	33	66%	68	46%	50	149
Statsautoriserede revisorer	23	70%	50	53%	33	94
Registrerede revisorer	10	59%	18	33%	17	55

Tabel 7

For alle grupper stiger andelen af erklæringer, hvor der medtaget forbehold eller supplerende oplysninger om going concern, i den gruppe af selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen i forhold til andelen i den gruppe af selskaber, der er gået konkurs senere end 12 måneder fra statusdagen.

Både Big Four og BBNC ligger væsentligt over de øvrige revisionsfirmaer, når man ser på, om der er medtaget modifikation af erklæringen. Big Four har medtaget forbehold eller supplerende oplysninger i selskaber, som er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen, i 5 af de samlede 7 erklæringer, svarende til 71%, mens BBNC har medtaget modifikation i 14 af de samlede 19 erklæringer, svarende til 74%. Ser man i stedet på de øvrige revisionsfirmaer, er der medtaget modifikation i 14 af de samlede 24 erklæringer, svarende til 58%

Ser man på andelen af modifikationer om going concern hos de statsautoriserede selskaber i forhold til de registrerede udgør andelen henholdsvis 70% og 59% for selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen. Gennemsnittet udgør som nævnt 66%, og de statsautoriserede revisorer ligger således lidt over gennemsnittet, mens de registrerede revisorer ligger lidt under.

Det tyder derfor efter min vurdering på, at Big Four og BBNC er mere tilbøjelige til at medtage modifikation i erklæringen i selskaber, som er ved at gå konkurs, end de øvrige revisionsfirmaer. På samme måde er de statsautoriserede revisorer mere tilbøjelige til at medtage modifikation i erklæringen end de registrerede revisorer.

4.3.3. Tendenser i selskaber uden modifikation i erklæringen

I 66% af de selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen, er der altså sket modifikation af erklæringen vedrørende going concern – enten i form af et forbehold eller en supplerende oplysning.

Dermed er der 34% af selskaberne, hvor denne modifikation ikke er sket, og det er naturligvis oplagt at undersøge, hvorfor dette ikke er sket. En afgørelse af, hvorvidt revisor har udført sit arbejde tilstrækkeligt kan naturligvis ikke bringes udelukkende på baggrund af den senest

indsendte årsrapport, men jeg vil undersøge, om der er nogle tendenser eller faresignaler i årsrapporten, som kunne indikere usikkerhed om fortsat drift. Jeg vil senere i afhandlingen undersøge selve kvaliteten (formelt og indholdsmæssigt) af de afgivne erklæringer i regnskaberne for de konkursramte selskaber. Der er her tale om 17 selskaber, som fremgår af bilag 6, hvor der ikke er sket modifikation vedrørende going concern.

10 af disse selskaber – eller 59% - benyttede en statsautoriseret revisor, mens de resterende 7 (41%) benyttede en registreret revisor. I forhold til den samlede markedsandel blandt selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder, som fordelte sig med 66% statsautoriserede revisorer og 34% registrerede revisorer, er der altså en lille overvægt af registrerede revisorer, der ikke har foretaget modifikation af erklæringen vedrørende going concern.

Ser man på fordelingen i brancher er der 5 inden for detail, 3 inden for byggeri og 3 inden for rådgivning/service, mens de resterende er fordelt på øvrige brancher – altså ikke en markant forskellig fordeling i forhold til den overordnede branchefordeling, som blev behandlet i afsnit 4.2.1.

7 af selskaberne havde overskud i regnskabsåret forud for konkursen, og kun 5 selskaber havde negativ egenkapital, men er alligevel begæret konkurs inden for 12 måneder. Overskud og positiv egenkapital er altså ikke nødvendigvis lig en sund drift. Som jeg konkluderede i afsnit 4.2.2.4, bør nøgletal kun til en vis grad anvendes som indikator for usikkerhed om den fortsatte drift, hvilket ligeledes bekræftes i analysen af disse 17 selskaber. Eksempelvis har et af selskaberne i detailbranchen en soliditetsgrad på 40% og en likviditetsgrad på 2,34 samt et selskab i byggeribranchen en soliditetsgrad på 30% og en likviditetsgrad på 1,39, som i begge tilfælde umiddelbart indikerer en solid og velkonsolideret virksomhed, men disse er alligevel gået konkurs. Der er dog også selskaber med en meget lav soliditetsgrad og en likviditetsgrad, som ligger under 1, hvor driften her umiddelbart ser ud til at være mere truet end ved det foregående eksempel.

Den fortsatte drift afhænger af den fremtidige indtjening, og sker der pludselig en væsentlig ændring i markedsforholdene eller afsætningsmulighederne kan det medføre konkurs, uanset om selskabet har en likviditetsgrad på 0,01 eller 2,5. En høj soliditetsgrad kan naturligvis fungere som en buffer i forbindelse med en nedgang i aktiviteten, men som det fremgår af ovenstående kan selskaber med soliditetsgrader på 30 - 40%, som ellers er tommelfingerreglen for en solid virksomhed, lige så hurtigt gå konkurs som et selskab med en soliditetsgrad på 5%.

Som det er behandlet i afsnittene omkring revisionen af going concern er det særdeles vanskeligt at fastsætte nogle generelle forhold og handlinger som gør, at revisor kan opdage usikkerhed om fortsat drift – hvilket underbygges af ovenstående analyse.

4.4. Delkonklusion

Revisorerne har taget forbehold for going concern eller medtaget supplerende oplysning om going concern i 51% af de 199 konkursramte selskaber i Nordjylland, hvor der er aflagt et

regnskab. Når denne gruppering indsnævres til kun at omfatte selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen i det senest aflagte årsregnskab, udgør andelen 66%.

Bedømmelsen af revisorernes evne til at forudsige konkurser afhænger af indikationerne for konkurser på baggrund af de offentligt tilgængelige regnskaber.

En analyse af branchefordelingen blandt de konkursramte selskaber viser, at det især er byggeri og detail, som er blandt de konkursramte selskaber. Årsagen til dette kan skyldes, at disse virksomheder ofte starter uden et stort kapitalgrundlag, og virksomheder i byggebranchen risikerer tab på entrepriser, mens detailvirksomheder risikerer nedskrivning som følge af ukurante lagre.

Nøgletallene i de konkursramte selskaber viser ikke overraskende, at størstedelen af selskaberne har lav likviditetsgrad og lav soliditetsgrad. Der er dog ikke nogen klar sammenhæng, idet der ligeledes er selskaber med fornuftige nøgletal, som er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen.

I de 17 selskaber, som er gået konkurs inden for 12 måneder, men hvor erklæringen er uden modifikation, kan der ikke siges noget generelt ud fra regnskaberne. Eksempelvis havde 7 af selskaberne overskud, mens kun 5 af selskaberne havde negativ egenkapital, hvilket ligeledes viser, at revisorernes mulighed for at forudsige konkurser på baggrund af de realiserede tal er meget begrænset.

Revisor kan kun til en vis grad benytte oplysninger fra det historiske regnskab til at forudsige konkurser. Da konkurs skyldes likviditetsmangel, vil det være de fremtidige begivenheder, der er afgørende for konkursen indtræden. Der kan således opstå situationer, eksempelvis nedlukning og lignende, som er ukendte på tidspunktet for regnskabsaflæggelsen. Der kan således heller ikke konkluderes, hvorvidt 66% modificerede erklæringer er "godt nok" ud fra disse oplysninger. Det vil kræve en gennemgang af det udførte arbejde hos den enkelte revisor. Det er dog min vurdering, at 66% - svarende til 2/3 – er en fornuftig andel, når man taler om "forudsigelser".

Fordelingen blandt revisorvirksomhederne viser, at Big Four (*Deloitte, KPMG, PWC og Ernst & Young*) og gruppen kaldet BBNC (*BDO, Beierholm og Nielsen & Christensen*) i gennemsnit har taget forbehold for going concern eller supplerende oplysning om going concern i henholdsvis 71% og 74% af de selskaber, som er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen. Gennemsnittet for de øvrige revisionsfirmaer ligger kun på 58%, og det er derfor min vurdering, at Big Four og BBNC er mere tilbøjelige til at medtage modifikation end de øvrige revisionsfirmaer.

Ser man på fordelingen mellem statsautoriserede revisorer og registrerede revisorer, har de statsautoriserede revisorer medtaget denne modifikation i 70% af tilfældene, mens de registrerede revisorer har medtaget modifikationen i 59% af tilfældene, hvorfor jeg det er min vurdering, at de statsautoriserede revisorer er mere tilbøjelige til at medtage modifikation end de registrerede revisorer.

5. ERKLÆRINGERNES KVALITET

5.1. Fejl i erklæringer

I foregående afsnit blev det konkluderet, at muligheden for at forudsige konkurser på baggrund af selskabets årsrapport er meget begrænset.

I dette afsnit vil selve kvaliteten af de afgivne erklæringer blive undersøgt. Kvaliteten af de afgivne erklæringer er efter min opfattelse meget væsentlige for regnskabslæserens mulighed for at forstå regnskabet, og en analyse af disse vil efter min mening kunne sige noget relevant om revisorernes evne til at udarbejde disse. Analysen består i en individuel kontrol af samtlige afgivne erklæringer i de udvalgte selskabers regnskaber, og vil derfor udarte sig i et konkret resultat om den faktiske kvalitet af erklæringerne. Med de specifikke og detaljerede krav, der er i reguleringen til revisors udformning af erklæringerne samt det høje uddannelseskrav til registrerede og statsautoriserede revisorer må man alt andet lige have en forventning om, at revisorerne er kompetente til at udarbejde korrekte erklæringer, som er i overensstemmelse med love og standarder.

Ud af de 241 selskaber, hvoraf der er aflagt regnskab i 199 af selskaberne, har jeg konstateret fejl i 82 af erklæringerne, som i flere tilfælde indeholder flere typer fejl i samme erklæring. Disse fejl vil jeg i dette afsnit gennemgå og undersøge, om der, for så vidt angår kvaliteten af erklæringerne, er sammenhæng til revisorfirma og revisortype (statsautoriseret kontra registreret).

Ser man på, hvor der sker fejl er det primært i de situationer, hvor der sker modifikation af erklæringen, hvilket da også er naturligt, da det er her erklæringen kommer til at afvige fra den standardtekst, der er anført i eksempelsamlingerne i revisionsstandarderne. Kun 2 af de 82 fejlbehæftede erklæringer er umodificerede erklæringer, hvor der hverken er forbehold eller supplerende oplysninger, mens de resterende 80 fejlbehæftede erklæringer vedrører erklæringer, hvor der er sket modifikation. I 50 af de 199 selskabers regnskaber er der givet en erklæring uden modifikation, hvilket svarer til en fejlrate på 4%, mens 80 fejlbehæftede erklæringer i de 149 selskaber, hvor der sket modifikation, svarer til en fejlrate på 54%. Af bilag 7 fremgår en samlet liste selskaber med fejlbehæftede erklæringer.

Det lyder umiddelbart meget voldsomt, at der er fejl i over halvdelen af de afgivne modificerede erklæringer, men det er naturligvis ikke samme type fejl i alle erklæringerne, og nogle af fejlene er også mere graverende end andre. Som led i analysen har jeg inddelt fejlene i to overordnede grupper; indholdsmæssige fejl og formelle fejl. Ved indholdsmæssige fejl forstås fejl, som er direkte meningsforstyrrende for regnskabslæseren og fejl som er i strid med revisionsreguleringen. Ved formelle fejl forstås tilfælde, hvor der er tale om en forkert placering eller en forkert tekst, men hvor der ikke er tvivl om erklæringens konklusion. De formelle fejl er efter min vurdering knap så alvorlige for regnskabslæser, men er dog ikke desto mindre stadig en fejl, som kan sige noget om revisorernes evne til at udarbejde korrekte erklæringer.

De **indholdsmæssige fejl** består i min analyse af følgende:

Fejl A: Forkert eller manglende modifikation

Denne type fejl indeholder situationer, hvor der er medtaget et forbehold, som burde have været en supplerende oplysning – eller situationer, hvor der mangler en modifikation, på baggrund af, hvad der er anført andetsteds i årsregnskabet.

Fejl B: Fejl i udtalelse om ledelsesberetningen

Denne fejl vedrører situationer, hvor der er eksempelvis er taget forbehold for fortsat drift, og som konsekvens heraf givet en afkræftende konklusion, men hvor der fortsat er anført en standardformulering om, at ledelsesberetningen indeholder en retvisende redegørelse. Som omtalt i afsnit 3.3.3 bør ske en modifikation af ledelsesberetningen i disse tilfælde.

Fejl C: Forkert konklusion på baggrund af det anførte forbehold

Denne type fejl vedrører situationer, hvor der er givet en forkert konklusion i forhold til det anførte forbehold, og disse fejltypen er altså direkte brud på revisionsstandarden, som klart angiver, hvad et forbehold medfører for udformningen af konklusionen.

Fejl D: Utilstrækkelig formulering af forbehold eller supplerende oplysning

I disse tilfælde er der tale om situationer, hvor der er medtaget forbehold eller supplerende oplysning om going concern, men hvor selve formuleringen ikke indeholder de oplysninger, som er krævet i henhold til ISA 570 (tidligere RS 570).

Fejl E: Manglende udtalelse om ledelsesberetning

Denne gruppe af fejl indeholder de tilfælde, hvor ledelsesberetningen ikke er revideret, men der mangler en udtalelse herom i erklæringen. Dette er naturligvis kun en fejl i de regnskaber, som er aflagt efter reglerne om revisionspligt af ledelsesberetningen blev ændret, som tidligere omtalt.

De **formelle fejl** indeholder i denne analyse følgende:

Fejl 1: Forbehold, på trods af "ikke anledning til forbehold"

Denne fejltypen drejer sig om situationer, hvor linjen "Revisionen har ikke givet anledning til forbehold" står anført i erklæringen, men der er alligevel medtaget et forbehold. Dette skyldes efter min vurdering en forglemmelse, og da forbeholdet jo står anført, er det efter min vurdering en fejl, som ikke er direkte meningsforstyrrende for regnskabslæser.

Fejl 2: Forkert placering af afsnit, tekstfejl i overskrifter og lignende

Denne fejltypen vedrører situationer, hvor afsnittene har forkerte overskrifter (eksempelvis manglende opdeling af supplerende oplysninger i "andre forhold" og "forhold vedrørende regnskabet"), står anført i en forkert rækkefølge, eller ikke er udpenslet, som revisionsstandarden kræver. Der er her tale om situationer, som er en fejl i forhold til den krævede tekstning i revisionsstandarden, men som efter min vurdering er mindre væsentlige for regnskabslæser.

Fejl 3: Forkert/manglende henvisning til omtale i årsregnskabet

Denne type fejl vedrører tilfælde, hvor der i et forbehold eller i en supplerende oplysning er en forkert eller manglende henvisning. Det er eksempelvis i tilfælde, hvor ledelsesberetningen indeholder den omtale, der henvises til, men hvor ledelsesberetningen ikke er revideret.

Fejl 4: Andre

Denne fejltype indeholder de resterende formelle fejl, hvilket eksempelvis kan være forkert ordlyd af erklæringens afsnit. De konkrete fejl vil blive beskrevet senere i dette afsnit.

5.2. Analyse af indholdsmæssige fejl

Som det indledningsvis blev nævnt, er der fejl i 82 af erklæringerne. I 37 af disse erklæringer er der indholdsmæssige fejl, som efter min opfattelse er de mest alvorlige. Ser man på antallet af de specifikke fejltyper, som blev defineret i foregående afsnit, ser fordelingen således ud:

Fejltype	Antal fejl
A	5
B	13
C	16
D	13
E	4

Tabel 8

Som det fremgår af tabellen, er der flere end 37 enkeltstående fejl, hvilket altså betyder, at flere af de 37 erklæringer indeholder mere end én indholdsmæssig fejl. I nogle af situationerne ville en korrektion af den ene af disse fejl medføre, at de øvrige fejl forsvinder. Da nogle af fejltyperne til en vis grad afhænger af en konkret vurdering, vil jeg i analysen af de enkelte fejl forudsætte at den resterende del af erklæringen forbliver uændret, hvis fejlene korrigeres. Jeg vil i det efterfølgende undersøge de enkelte fejltyper, og give eksempler på de konkrete fejl, der er tale om.

5.2.1. Fejltype A

I denne undersøgelse er der 5 tilfælde af fejltype A, som vedrører forkert eller manglende modifikation.

5.2.1.1. Forbehold i stedet for supplerende oplysning

3 af de 5 fejl vedrører tilfælde, hvor der er medtaget et forbehold om fortsat drift, som burde være en supplerende oplysning. Nedenstående er et eksempel på en erklæring, som indeholder denne fejl.

Forbehold

Selskabet har i regnskabsperioden oplevet likviditetsproblemer, ligesom egenkapitalen er tabt. Selskabets problemer er afhjulpen gennem forhandlinger med pengeinstitut og kreditforhandlinger. Ledelsen forventer fortsat positive udfald, hvorfor årsregnskabet er aflagt under forudsætning om fortsat drift.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2010 for I.F. Con ApS

I ovenstående eksempel indeholder det såkaldte forbehold ingen beskrivelse af, hvad det er revisor tager forbehold for. Der er ingen stillingtagen til, hvorvidt der er usikkerheden om fortsat drift, eller hvorvidt revisor er enig i den anvendte regnskabspraksis. Denne formulering lægger derfor mere op til en oplysning til regnskabslæser frem for et forbehold, hvorfor det efter min vurdering burde have været en supplerende oplysning.

5.2.1.2. Manglende modifikation

De øvrige 2 tilfælde af fejltype A vedrører situationer, hvor der burde være sket en modifikation på baggrund af, hvad der ellers er skrevet i regnskabet.

I årsrapporten for 2009 for Kystlink ApS er der i ledelsespåtegningen anført:

Selskabets aktiviteter er ophørt i 2008 og selskabet forventes at blive likvideret primo 2010.

Der er ikke yderligere beskrivelser af forholdet i regnskabet, hvorfor det ikke er anført om going concern er valgt som regnskabsprincip eller ej. Revisors erklæring indeholder ingen modifikation vedrørende going concern, og idet selskabet forventer at blive likvideret i det kommende regnskabsår fortsætter driften i sagens natur ikke i 12 måneder fra statusdagen. Uanset om going concern er anvendt som regnskabsprincip eller ej, skal der som minimum medtages en supplerende oplysning, som beskrevet i afsnit 3.3.2.1.

I det andet tilfælde (se bilag 8), er der i udtalelse om ledelsesberetningen henvist til forbehold om going concern, men der ikke er et forbehold om going concern. Såfremt formuleringen i udtalelse om ledelsesberetning er korrekt, mangler der således et forbehold om going concern i revisors erklæring, hvilket kan få væsentlig betydning for regnskabslæserens bedømmelse af virksomheden.

5.2.2. Fejltype B

Jeg har konstateret 13 tilfælde, hvor der er fejl i udtalelsen om ledelsesberetningen. I disse tilfælde er der taget forbehold for anvendelse af forudsætningen om fortsat drift, hvorfor årsregnskabet ikke længere giver et retvisende billede.

Når årsregnskabet ikke giver et retvisende billede, bør udtalelsen som omtalt i afsnit 3.3.3 indeholde en bemærkning om, at årsregnskabet ikke er retvisende. Selvom ledelsesberetningen formelt er i overensstemmelse med de oplysninger, som fremgår af årsregnskabet er det tvivlsomt, om den kan indeholde en retvisende redegørelse om oplysninger fra et årsregnskab, som ikke er retvisende.

Derfor vil en udtalelse om ledelsesberetningen uden modifikation eller omtale om dette forhold, forvirre regnskabsbrugeren, hvis det alene fremgår af udtalelsen, at ledelsesberetningen indeholder en retvisende redegørelse.

5.2.3. Fejltype C

I 16 tilfælde er der afgivet forkert konklusion i forhold til de foretagne modifikationer eller i forhold til gældende standarder.

5.2.3.1. *"Bortset fra"-konklusion ved forbehold om going concern*

Når revisor vurderer, at virksomheden ikke kan fortsætte driften, men ledelsen alligevel har aflagt årsregnskabet under forudsætning om fortsat drift skal der medtages forbehold og gives en afkræftende konklusion, som det blev behandlet i afsnit 3.3.1.2.

I 8 tilfælde, hvoraf et af tilfældene er gengivet nedenfor, har revisor taget forbehold for, at regnskabet er aflagt under forudsætning om fortsat drift, men har anført en "Bortset fra"-konklusion, som ikke skal anvendes i tilfælde, hvor revisor er uenig med ledelsen om anvendelse af going concern som regnskabsprincip.

Forbehold

Årsrapporten er aflagt med fortsat drift for øje. Som omtalt i ledelsesberetningen er det en forudsætning for selskabets fortsatte drift, at selskabets nuværende kreditfaciliteter kan udvides i takt med finansieringsbehovet. Ledelsen har ikke kunnet sandsynliggøre, at den nødvendige kapital kan fremskaffes.

Vi er derfor ikke enig i ledelsens valg af at aflægge årsrapporten med fortsat drift for øje. Efter vor opfattelse burde årsrapporten aflægges efter realisationsprincippet, hvilket ville reducere årets resultat og egenkapital væsentligt.

Konklusion

Det er vor opfattelse, at årsregnskabet bortset fra virkningen af det i forbeholdet anførte giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og den finansielle stilling pr. 31. december 2009 samt af resultatet af selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar 2009 til 31. december 2009 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009 for Skelund Turistbusser A/S

Dette er direkte i strid med ISA 570 – og RS 570, som indeholdt de samme krav til, hvilken type konklusion der skulle gives ved denne type forbehold. Dette kan naturligvis være meget afgørende for regnskabslæseren, idet der i de 8 tilfælde er konkluderet, at regnskabet **giver** et retvisende billede, bortset fra forbeholdet – mens der burde være konkluderet, at regnskabet **ikke giver** et retvisende billede. Jeg vil senere i afhandlingen komme ind på, hvilke konsekvenser dette kan få for revisor.

5.2.3.2. *Konklusion uden modifikation, men med forbehold*

7 af fejlene vedrører tilfælde, hvor revisor har taget forbehold i sin erklæring, men samtidig giver en konklusion uden modifikation. I et tilfælde er der tale om et "mildt" forbehold, hvor der tages forbehold for værdiansættelsen af konkrete poster i regnskabet, og der formentlig skulle have været afgivet en konklusion med forbehold. I de 6 øvrige tilfælde er der taget forbehold for ledelsens anvendelse af going concern som regnskabsprincip, og revisor er dermed uenig i ledelsens vurdering om, at selskabet kan fortsætte driften. I disse 6 tilfælde

skulle der således have givet en afkræftende konklusion, men har givet en konklusion om, at regnskabet giver et retvisende billede.

Dette er ligeledes direkte i strid med de generelle regler omkring udformningen af erklæringen, som er omtalt i ISA 705 og ISA 706 (samt RS 701), hvilket jeg har behandlet tidligere i afhandlingen.

5.2.3.3. *Manglende konklusionsafsnit i erklæringen*

Det sidste tilfælde af fejltipe C omkring fejl i konklusionen, er et tilfælde, hvor der ikke er anført et klart konklusionsafsnit. Hele erklæringen er anført i bilag 9. Af erklæringen fremgår et afsnit, som minder om en konklusion, men som dog ikke er i overensstemmelse med kravene i ISA 700 (RS 700):

Med foranstående forbehold er det ikke muligt at afgøre, om regnskabet giver et retvisende billede af selskabets indtjening, status og økonomiske stilling. Regnskabet anses iøvrigt for udarbejdet efter vedtægternes og lovgivningens regnskabsregler.

Afsnittet mangler eksempelvis både overskriften "Konklusion" samt en klar henvisning til årsregnskabsloven, som regnskabet er aflagt efter, hvilket fremgår øverst i erklæringen.

5.2.4. **Fejltipe D**

Utilstrækkelig omtale af forbehold eller supplerende oplysning har jeg konstateret i 13 tilfælde. Vurderingen af, hvorvidt omtalen af modifikationen er tilstrækkelig og i overensstemmelse med revisionsstandarden er til dels en skønsmæssig vurdering, hvorfor afgørelsen af, om der er tale om en fejl eller ej til dels afhænger af mine vurderinger.

5.2.4.1. *Utilstrækkelig formulering af forbehold*

6 af fejlene skyldes utilstrækkelig formulering af forbeholdet. Når der tages forbehold for going concern kræves det af ISA 570, afsnit 18, at grundlaget for forbeholdet omtales og at det skal forklares, hvorfor regnskabet indeholder væsentlig fejlinformation.

I et tilfælde, er den eneste omtale af forbeholdet følgende sætning:

Revisionen har givet anledning til at tage forbehold for egenkapitalens tilstedeværelse.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009 for Alpha Companies ApS

Forbehold skal som tidligere nævnt ligeledes placeres i et særskilt afsnit med overskriften "Forbehold", hvilket ikke er sket her. Her er heller ikke sket en beskrivelse af, hvilken type fejlinformation der er tale om. Det er eksempelvis uklart, om der overhovedet er tale om et forbehold for going concern. Da der henvises til egenkapitalens tilstedeværelse, vil det dog formentlig kunne henføres hertil, men beskrivelsen er ikke tilstrækkelig efter min vurdering.

Et andet forbehold er beskrevet således:

Forbehold

Selskabet har haft et væsentligt underskud i 2008/2009, som stiller yderligere krav til omsætnings- og indtjeningsfremgang. Finansieringsbehovet er ikke dækket ind, idet der er tale om midlertidige kreditter. Det er således usikkert, om virksomheden vil kunne skaffe den nødvendige likviditet.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2008/09 for Biga Concept, Aalborg ApS

Igen fremgår det ikke klart, hvor den væsentlige fejlinformation vil opstå. Det må igen formodes, at der er tale om et forbehold for going concern, men såfremt beskrivelsen skulle være tilstrækkelig, skulle der tydeligt have været anført, at der er væsentlig usikkerhed om fortsat drift, og der tages forbehold for anvendelsen af dette regnskabsprincip. Dette kunne ligeledes klassificeres som en fejltipe A, hvis ovenstående skal læses som en supplerende oplysning. Det er dog ikke min vurdering, at dette er tilfældet her.

Nedenstående er vist et tredje eksempel på et utilstrækkeligt formuleret forbehold, hvor det igen ikke fremgår klart, hvad der rent faktisk tages forbehold for og hvor den væsentlige fejlinformation kan opstå.

Forbehold

Selskabet har tabt hele aktiekapitalen og det er ikke sandsynliggjort at selskabet vil fortsætte driften. Vi henviser i øvrigt til ledelsesberetningen.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009 for Maapa A/S

De resterende 3 tilfælde, hvor denne fejltipe er opstået, indeholder tilsvarende utilstrækkelige beskrivelser af forbeholdet. Heriblandt er der ligeledes fejl i erklæringen, vist i bilag 9, som der tidligere er henvist til i afsnit 5.2.3.3.

5.2.4.2. Utilstrækkelig formulering af supplerende oplysning

7 af fejlene kan henføres til utilstrækkelig formulering af supplerende oplysninger. ISA 706 (og RS 701) kræver som tidligere omtalt blandt andet, at det anføres, at konklusionen ikke er modificeret og at den supplerende oplysning indeholder en henvisning til forholdet, som skal være beskrevet i det reviderede regnskab. Er der tale om supplerende oplysning som følge af usikkerhed om fortsat drift, som krævet af ISA 570 (og RS 570), skal det forhold som medfører væsentlig usikkerhed for fortsat drift - som tidligere nævnt - ligeledes anføres.

En af de supplerende oplysninger er formuleret således:

Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet

Uden at tage forbehold, gør vi opmærksom på, at der er usikkerhed om selskabets opfyldelse af kapitalkrav i selskabsloven, og vi skal blot henvise til omtalen heraf i note 5.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009 for Mancraft Danmark A/S (nu DSP Gruppen A/S)

Denne supplerende oplysning indikerer, at der er usikkerhed om opfyldelse af kapitalkravene, hvilket efter min vurdering ikke giver tilstrækkelig værdi for regnskabslæseren. I note 5 er der en omtale af selskabets økonomiske situation samt ledelsen aflægger regnskabet under forudsætning om fortsat drift, hvilket altså tyder på, at revisor her ønsker at give en

supplerende oplysning om usikkerhed om fortsat drift. I så fald indeholder den supplerende oplysning ikke de krævede oplysninger, som omtalt ovenfor.

I et andet tilfælde er den supplerende oplysning formuleret således:

Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet

Selskabets økonomiske stilling er svag, og der er gæld, der er forfalden og ikke betalt. Forholdet kan medføre selskabets ophør, medmindre ejerne støtter økonomisk op om selskabet. I tilfælde af selskabets tvangsophør, anses aktiverne ikke at være den opførte værdi værd..

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2008/09 for Lindtofte Forlag ApS

Denne supplerende oplysning indeholder ikke en oplysning om, at konklusionen ikke er modificeret. Endvidere er det ligeledes ikke tydeligt, om det er usikkerhed om fortsat drift den supplerende oplysning vedrører. Endelig indeholder den supplerende oplysning ikke en henvisning til årsregnskabet.

Nedenfor er vist et eksempel, hvor der alene er henvisning til ledelsesberetningen, men ikke en beskrivelse af, hvad der forårsager væsentlig usikkerhed.

Supplerende oplysninger

Uden at det har påvirket vores konklusion, skal vi henvise til ledelsesberetningens afsnit om "Fremtiden". Vi er enige i beskrivelsen af usikkerhederne og ledelsens valg af regnskabspraksis.

*Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009/10 for P. T. Vinduer og Døre A/S
(nu Aktieselskabet af 26.05.2011)*

Udover fejlen i overskriften, som hører til de formelle fejl, fremgår det ikke af denne supplerende oplysning hvilket forhold, der kan rejse tvivl om den fortsatte drift. Igen er det forudsat, at der er tale om en supplerende oplysning, der er medtaget som følge af kravene i revisionsstandarden om fortsat drift, idet der henvises til afsnittet "Fremtiden" i ledelsesberetningen, som omhandler usikkerheder om fortsat drift ligesom revisor erklærer sig enig i valget af regnskabspraksis.

Der er ligeledes konstateret fejl i et regnskab, hvor der ligeledes var fejl i et forbehold som omtalt ovenfor, hvor den supplerende oplysning ikke omhandler going concern, som i nedenstående tilfælde. På samme måde mangler der igen mangler oplysninger om, hvorfor den supplerende oplysning er medtaget.

Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet

Vi har indregnet et udskudt skatteaktiv på kr. 338.175.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2008/09 for Biga Concept, Aalborg ApS

I de resterende 4 tilfælde, hvor denne fejltype er opstået, er der tilsvarende utilstrækkelige henvisninger eller formuleringer i de supplerende oplysninger. Iblandt de 4 er igen erklæringen i bilag 9, som indeholder denne supplerende oplysning, som heller ikke indeholder formuleringen om, at konklusionen ikke er modificeret eller en henvisning til stedet i regnskabet, hvor det er beskrevet:

Supplerende oplysninger:

Ledelsen har oplyst, at der forventes overskud i indevarende år, tilstrækkeligt til betaling af ydelser på selskabets gæld.

5.2.5. Fejltype E

Den sidste indholdsmæssige fejl er manglende udtalelse om ledelsesberetning, hvilket er konstateret i 4 tilfælde.

Der er her tale om selskaber, hvor det af revisors erklæring fremgår, at årsregnskabet er revideret, og selvom årsrapporten indeholder en ledelsesberetning, er denne ikke omtalt. Der mangler derfor en udtalelse om ledelsesberetningen. Hvis revisor har revideret ledelsesberetningen skal dette som tidligere nævnt fremgå særskilt af erklæringen, så det kan identificeres, at den er revideret.

5.3. Analyse af formelle fejl

Ud af de 82 erklæringer, som er fejlbehæftet, kan 37 af disse som nævnt henføres til indholdsmæssige fejl. De resterende 45 indeholder dermed formelle fejl. Dog indeholder 19 af de 37 ovennævnte erklæringer ligeledes formelle fejl, som vil blive medtaget i dette afsnit, hvorfor der samlet er konstateret formelle fejl i 64 af de afgivne erklæringer. De specifikke fejltyper, som blev defineret i afsnit 5.1, ser fordelingen således ud:

Fejltype	Antal fejl
1	8
2	57
3	8
4	6

Tabel 9

Som det var tilfældet med de indholdsmæssige fejl indeholder ovenstående tabel mere end 64 fejl, hvorfor der er i nogle af erklæringerne er mere end én formel fejl. Jeg vil i det efterfølgende undersøge de enkelte fejltyper, og give eksempler på de konkrete fejl der er tale om.

5.3.1. Fejltype 1

Fejltype 1, som indeholder fejlen, hvor der er anført "Revisionen har ikke givet anledning til forbehold", men hvor der alligevel er medtaget et forbehold, er konstateret i 8 tilfælde.

Revisionen har ikke givet anledning til forbehold.

Forbehold

Selskabet har endnu ikke opnået tilsagn om likviditet til finansiering af driften det førstkomende år.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2010 for CHS Byggeservice A/S

Ovenstående er efter min vurdering en direkte forglemmelse, og er lidt pudsigt, idet forbeholdet står anført lige efter den linje, som burde have været fjernet. Der kan selvfølgelig opstå tvivl om, hvorvidt forbeholdet skulle have været fjernet og det bliver således en diskussion om "hvad der kom først", men det er dog min vurdering, at regnskabslæser kan gennemskue dette og altid vil læse det som en erklæring med forbehold.

5.3.2. Fejltype 2

I 57 tilfælde er der konstateret fejl, som følge af forkerte overskrifter, forkert placering og lignende.

Langt størstedelen af fejlene skyldes, at afsnittet med supplerende oplysninger ikke er opdelt og har fået de korrekte overskrifter "Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet" eller "Supplerende oplysninger vedrørende andre forhold", som det er krævet i henhold til ISA 706 (og RS 701).

Der er ligeledes konstateret fejl, hvor selve indholdet af den supplerende oplysning står anført under "Supplerende oplysninger vedrørende andre forhold", men burde have været anført under "Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet" – og omvendt, som eksempelvis i dette tilfælde:

Supplerende oplysninger vedrørende andre forhold

Uden at det har påvirket vor konklusion, gør vi opmærksom på oplysningerne i sidste note, hvori ledelsen redegør for væsentlig usikkerhed om selskabets evne til at fortsætte driften, da datterselskabet Nibe Caravan Center A/S har været i betalingsstandsning i regnskabsperioden. Ledelsen bedømmer, at man kan gennemføre den planlagte drift og herigennem reetablere selskabskapitalen og aflægger i overensstemmelse hermed årsregnskabet under forudsætningen om virksomhedens fortsatte drift."

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2008/09 for Nibe Camping Center A/S

Denne supplerende oplysning omhandler going concern, og er medtaget som følge af kravet i ISA 570 (RS 570). Denne standard kræver som tidligere nævnt, at omtalen sker i et afsnit kaldet "Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet".

5.3.3. Fejltype 3

I 8 tilfælde er der konstateret forkert eller manglende henvisning i modifikationen.

5.3.3.1. Henvisning til ledelsesberetning

I 6 tilfælde henvises der i supplerende oplysninger eller forbehold til omtale i ledelsesberetningen, hvor ledelsesberetningen ikke er revideret. Som det tidligere er beskrevet, skal modifikationer henviser til reviderede elementer, og da ledelsesberetningen ikke længere skal revideres, kan den ikke anvendes som reference i modifikationerne.

5.3.3.2. Manglende henvisning

I de resterende to tilfælde er der medtaget en supplerende oplysning, hvor det ikke direkte er anført, at oplysningerne kan findes – eksempelvis i ledelsesberetningen. Denne type fejl skal ikke forveksles med fejltype D, da der i disse tilfælde ikke er tvivl om, hvad den supplerende oplysning omhandler eller hvorfor den er medtaget, men det er formalia omkring henvisningen, der ikke er helt på plads. De to tilfælde er angivet nedenfor.

Uden at det har påvirket vor konklusion, gør vi opmærksom på, at der er usikkerhed om selskabets evne til at fortsætte driften. Vi henviser til, at det er påkrævet at den nødvendige likviditet er tilstede.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009 for Vikar-Service Danmark ApS

at der er væsentlig usikkerhed om selskabets evne til at fortsætte driften. En fortsat drift vil kræve at selskabet bliver overskudsgivende, og at der bliver stillet den nødvendige likviditet til rådighed.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2008 for Daydream Sound & Media ApS

5.3.4. Fejltype 4

Endeligt er der konstateret 6 øvrige fejl, som er medtaget samlet under denne gruppe.

5.3.4.1. Manglende identifikationsafsnit

I et enkelt tilfælde starter erklæringen med ledelsens ansvar, og hele afsnittet omkring identifikation mangler derfor. Dette er i strid med ISA 700 (og RS 700) omkring udformningen af erklæringen.

Til anpartshaverne i Skelund Turistbusser A/S
Ledelsens ansvar for årsregnskabet
Ledelsen har ansvaret for at udarbejde og aflægge et årsregnskab, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Dette ansvar omfatter udformning, implementering o

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009 for Skelund Turistbusser A/S

Der er dog efter min vurdering tale om en formel fejl, som ikke vil få væsentlig betydning for regnskabslæserens forståelse af regnskabet.

5.3.4.2. Forkert udformning af konklusion

I nedenstående tilfælde er der et forbehold i erklæringen, og konklusionsafsnittet skulle således indeholde formuleringen "Bortset fra virkningen...", men der er anvendt en anden formulering, som muligvis betyder det samme, men som ikke er i overensstemmelse med det, der er angivet i ISA 705 (og RS 701). Revisor udtaler sig i nedenstående konklusionsafsnit om forhold pr. 31. december 2008, hvilket må være en slåfejl, idet årsrapporten og de øvrige datoer i erklæringen er for 2009.

Konklusion
Under iagttagelse af det anførte forbehold, er det vores opfattelse, at årsrapporten giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2008 samt af resultatet af selskabets aktiviteter i regnskabsåret i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009 for By-Info ApS

I et andet tilfælde, hvor ledelsesberetningen er omfattet af revisionen, da den er særskilt omtalt i identifikationsafsnit, afsnit om ledelsens ansvar samt revisors ansvar, mangler der at blive konkluderet om ledelsesberetningen.

Konklusion

Det er vor opfattelse, at årsregnskabet, som følge af det i forbeholdet anførte, ikke giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 30. september 2009 samt af resultatet af selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. oktober 2008 - 30. september 2009 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2008/09 for Tegnestuen Blåkilde ApS

Konklusionsafsnittet indeholder kun omtale af årsregnskabet, og dermed er der ingen konklusion på ledelsesberetningen. Konklusionen er formentlig den samme på ledelsesberetningen med den ændring, at den ikke giver en retvisende redegørelse frem for ikke at give et retvisende billede, men formalia er ikke på plads.

5.3.4.3. Manglende tilpasning af afsnit

I et enkelt tilfælde, hvor der er givet en manglende konklusion, er der ikke sket tilpasning af resten af erklæringen.

Konklusion

Som følge af de forhold, der er beskrevet ovenfor, har vi ikke kunnet gennemføre revisionen, og vi kan derfor ikke udtrykke en konklusion om årsrapporten.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009 for WSC ApS

Som det er omtalt i afsnit 3.2.1.3 skal identifikationsafsnittet og afsnittet med revisors ansvar ændres, da revisionen ikke er udført, som standardteksten lægger op til (se bilag 4 for eksempel). I ovenstående tilfælde er disse afsnit uændret, og det fremgår således af erklæringen, at revisionen er blevet udført i overensstemmelse med de gældende standarder, mens der til sidst konkluderes, at revisionen ikke kunne gennemføres. Fejlen er formentlig – som de fleste øvrige formelle fejl – en forglemmelse, og vil formentlig ikke have betydning for regnskabslæserens forståelse for regnskabet, men udformningen af erklæringen er dog i strid med kravene i ISA 705 (og RS 701).

5.3.4.4. Gennemgribende forkert formulering af erklæring

Den ene af erklæringerne er formuleret på en måde, som ligger langt fra revisionsstandardernes krav til opbygning af erklæring. Erklæringen, som er vist i bilag 9, indeholder flere fejl, som der også er henvist til i tidligere afsnit.

Det andet tilfælde, som er vist i sin helhed i bilag 10, indeholder en form for forbehold for erklæringen, som er anført indledningsvis i erklæringen, hvilket er vist nedenfor.

Revisionen af selskabets årsrapport 2008 er endnu ikke afsluttet. Vi har ikke fået forevist afstemninger af gæld bl.a. til banker og valutalån mv. fra selskabets ledelse.

Pantebrevsbeholdning er nedskrevet med 50 % og tilgodehavende ved tilknyttede virksomheder er nedskrevet med 75 % i nærværende udkast. Selskabets ledelse har ikke forevist dokumentation eller fremtidige driftsskøn, der kan bekræfte eller afkræfte disse skøn.

Under forudsætning af, at vi modtager tilfredsstillende dokumentation for ovenstående forhold, vil vi forsyne årsrapporten med sålydende påtegning:

Efterfølgende følger den erklæring, som revisor vil afgive, såfremt disse forhold opfyldes. Dette er heller ikke i overensstemmelse med revisionsstandardernes krav til udformning af revisors erklæring. Erklæringen indeholder heller ikke den krævede datering.

Herudover er nogle enkeltstående tilfælde, hvor der er pudsige formuleringer og lignende i erklæringerne, som jeg ikke har medtaget som fejl i ovenstående analyse. Der er tale om tilfælde, som to nedenstående eksempler, hvor der i det ene tilfælde intet står i den supplerende oplysning og i den anden er der lavet en trykfejl i overskriften.

Supplerende oplysninger vedrørende forhold i regnskabet
Uden at det har påvirket vor konklusion.

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2009/10 for Guldsmid Visholm A/S

DEN AFHÆNGIGE REVISORS PÅTEGNING

Uddrag fra revisors erklæring i Årsrapport 2010 for T.S. Traktorservice A/S

Tilfælde som disse er ikke medtaget som fejl, da de mere giver anledning til at trække på smilebåndet frem for at forstyrre regnskabslæseren.

5.4. Hvem laver fejlene

Som ovenstående viser, er der altså sket fejl i en stor del af de afgivne erklæring, og jeg vil i dette afsnit undersøge, om der er forskel på, hvilke revisionsfirmaer der laver fejl, og om der er forskel på, om der er tale om statsautoriserede eller registrerede revisorer. I undersøgelsen har jeg anvendt samme opdeling, som blev beskrevet i afsnit 4.3.1:

Big Four (Deloitte, KPMG, PWC og Ernst & Young)

BBNC (BDO, Beierholm og Nielsen & Christensen)

Øvrige (Alle øvrige revisionsfirmaer)

I afsnit 5.1 blev det fastslået, at stort set alle fejl opstår i erklæring, hvor der er sket modifikation. Tabellen nedenfor indeholder derfor en kolonne med revisionsfirmaernes andel af selskaber med modificerede erklæring (baseret på de indsamlede regnskaber), som anvendes som udtryk for markedsandelen. Herudover viser tabellen en kolonne med antallet af fejlbehæftede erklæring, og den procentuelle andel heraf – svarende til en fejlprocent for den pågældende gruppe – samt en kolonne med revisionsfirmaernes andel af henholdsvis indholdsmæssige fejl og formelle fejl.

Revisionsfirma	Modif. erkl.		Fejl i erklæring		Indholds. fejl		Form. fejl	
	Antal - %		Antal - %		Antal - %		Antal - %	
Big Four	21	14%	8	38%	1	5%	8	38%
BBNC	49	33%	17	35%	10	20%	8	16%
Øvrige	79	53%	55	70%	25	32%	47	59%
Statsautoriserede revisorer	98	66%	43	44%	23	23%	30	31%
Registrerede revisorer	51	34%	37	73%	13	25%	33	65%

Tabel 10⁵²

Som det fremgår af tabellen, har jeg i Big Four selskaberne konstateret fejl i 8 af de 21 afgivne erklæringer med modifikation, svarende til en fejlprocent på 38%. BBNC har en lignende fejlprocent, som ligger på 35%, da jeg her har konstateret fejl i 17 af de 49 afgivne erklæringer med modifikation. Både Big Four og BBNC har dermed en væsentligt lavere fejlprocent end de øvrige revisionsfirmaer, hvor jeg har konstateret fejl i 55 af de 79 afgivne erklæringer, svarende til en fejlprocent på 70%.

Ser man på de statsautoriserede revisorer, har jeg her konstateret fejl i 43 af de 98 afgivne erklæringer, svarende til en fejlprocent på 44%, mens jeg har konstateret fejl i 37 af de 51 afgivne erklæringer hos de registrerede revisorer, svarende til en fejlprocent på 73%.

Det er derfor min vurdering, at Big Four og BBNC laver færre fejl end de øvrige revisionsfirmaer, og når man sammenligner de statsautoriserede revisorer med de registrerede revisorer, ligger de statsautoriserede revisorerers fejlprocent væsentligt under de registrerede revisorerers fejlprocent, hvorfor de statsautoriserede revisorer efter min vurdering er bedre til at undgå fejl i erklæringen.

Når man ser på opdelingen mellem de to typer fejl (indholdsmæssige og formelle) har Big Four lavet indholdsmæssige fejl i én af erklæringerne, svarende til 5%, mens BBNC har lavet indholdsmæssige fejl i 10 af erklæringerne, svarende til 20%. De øvrige revisionsfirmaer har lavet indholdsmæssige fejl i 25 af erklæringerne, svarende til 32%. De øvrige revisionsfirmaer ligger dermed stadig højest for så vidt angår fejlprocenten, men forskellen er knap så markant som ovenfor. Tabellen viser desuden, at der ikke er væsentlig forskel på andelen af indholdsmæssige fejl mellem de statsautoriserede revisorer og de registrerede revisorer, som ligger på henholdsvis 23% og 25%.

Der er en klar forskel, når man ser på de formelle fejl. Efter min vurdering er det især her, at de registrerede revisorer laver flere fejl end de statsautoriserede revisorer. Som tabellen viser, har de registrerede revisorer en fejlprocent på 65% mod 31% for de statsautoriserede revisorer. Ser man på grupperingen af revisionsfirmaerne, ligger de øvrige revisionsfirmaer igen væsentligt højere end både Big Four og BBNC, som igen tyder på, at Big Four og BBNC er bedre end de

⁵² I tabellen har jeg udeladt de 2 fejl, som er konstateret i blanke erklæringer. Der er tale om én fejltype E og én fejltype 2, begge konstateret i erklæringer afgivet af registrerede revisorer blandt de "øvrige".

øvrige revisionsfirmaer til at undgå formelle fejl. Endvidere har BBNC her en væsentligt lavere fejlprocent end Big Four.

Efter min vurdering er disse fejlprocenter alt for høje, og jeg mener, at det er meget alvorligt, at der afgives så mange fejlbehæftede erklæringer.

Når der er fejl i så stor en andel af erklæringerne, som det er tilfældet, er det relevant at undersøge, hvilke betydninger disse fejl kan få. Først og fremmest vil omverdenen – og dermed regnskabslæseren – få en fejlbehæftet erklæring. Jeg vil i det efterfølgende kapitel komme nærmere ind på betydningen for regnskabslæseren.

Udover regnskabslæseren kan det ligeledes få konsekvenser for revisoren, som har udarbejdet den forkerte erklæring. I afsnit 3.3.4 henviste jeg til en sag, hvor der ikke blev afgivet en afkræftende konklusion i forbindelse med forbehold for going concern, og hvor der i denne forbindelse blev givet en bøde på 50.000 kr. til den underskrivende revisor. Som det blev konstateret i afsnit 5.2.3.1 og 5.2.3.2 har jeg opdaget i alt 14 tilfælde, hvor der er taget forbehold for fortsat drift, men ikke afgivet en afkræftende konklusion. Jeg kan naturligvis ikke sige, hvorvidt disse sager bør indbringes for Revisornævnet eller hvorvidt de skal medføre bøder, da den enkelte sag afgøres på baggrund af en konkret vurdering fra Revisornævnet, men som følge af ovennævnte kendelse risikerer revisorerne store bøder som følge af denne fejl, hvorfor erklæringerne kvalitet kan få stor betydning for revisorerne selv.

5.5. Delkonklusion

Med de høje krav til revisors uddannelse samt detaljerede revisionsstandarder, må der forventes en høj kvalitet og dermed en lille fejlmargen i de afgivne erklæringer. Analysen viser, at der i 82 af de 199 konkursramte selskaber, hvor der er aflagt et regnskab, er fejl i erklæringen. Det er stort set kun i de modificerede erklæringer, der opstår fejl. 149 af de 199 selskaber har en modificeret erklæring i det seneste årsregnskab, og 54% af disse er fejlbehæftede.

Fejlene er opdelt i indholdsmæssige fejl, hvor fejlene er af væsentlig betydning for regnskabsbruger, og direkte i strid med indholdet af revisionsstandarderne, og i formelle fejl, hvor de heller ikke opfylder alle krav i standarderne, men hvor fejlen er af mindre væsentlig karakter. I 37 af erklæringerne er der indholdsmæssige fejl, mens der i 64 af erklæringerne er formelle fejl.

De konstaterede fejltypen i undersøgelsen fordeler sig således:

Fejltype (indhold)	Antal fejl	Fejltype (formel)	Antal fejl
Forkert eller manglende modifikation	5	Anført "ikke givet anledning til forbehold" – men der er forbehold	8
Fejl i udtalelse om ledelsesberetning	13	Forkert placering afsnit, forkerte overskrifter o.l.	57
Forkert konklusion	16	Manglende eller fejl i henvisning	8
Utilstrækkelig formulering af modifikation	13	Øvrige formelle fejl	6
Manglende udtalelse om ledelsesberetning	4	---	---

Ser man på fordelingen af fejltypen blandt revisionsfirmaerne, har Big Four (*Deloitte, KPMG, PWC og Ernst & Young*) og gruppen kaldet BBNC (*BDO, Beierholm og Nielsen & Christensen*) nogenlunde samme fejlprocent målt på deres respektive andel af de modificerede erklæringer. Big Four har lavet fejl i 38% af de afgivne erklæringer, mens BBNC har lavet fejl i 35% af de afgivne erklæringer. De øvrige revisionsfirmaer har lavet fejl i 70% af de afgivne erklæringer, hvorfor det er min vurdering, at Big Four og BBNC er bedre til at udforme korrekte erklæringer end de øvrige revisionsfirmaer.

Fejlprocenten for de statsautoriserede revisorer udgør 44%, mens fejlprocenten for de registrerede revisorer udgør 73%, hvorfor det efter min vurdering tyder på, at de statsautoriserede revisorer er bedre til at udforme korrekte erklæringer end de registrerede revisorer.

Uanset om man ser på fejlprocenten for indholdsmæssige fejl eller formelle fejl laver de øvrige revisionsfirmaer flere fejl end både Big Four og BBNC. Der er dog ingen væsentlig forskel på fejlprocenten for indholdsmæssige fejl når man sammenholder de statsautoriserede revisorer (fejlprocent 23%) med de registrerede revisorer (fejlprocent 25%). Til gengæld har de registrerede revisorer en højere fejlprocent (65%) end de statsautoriserede revisorer (31%) når man ser på de formelle fejl, hvilket efter min vurdering tyder på, at de statsautoriserede er bedre til at undgå formelle fejl end de registrerede revisorer.

Det er min vurdering, at fejlprocenterne generelt er alt for høje i forhold til, hvad man burde kunne forvente, når man taler om erklæringer fra statsautoriserede og registrerede revisorer.

6. REGNSKABSBRUGERS FORVENTNINGER KONTRA REVISORS ERKLÆRING

Efter at have undersøgt hvordan revisor skal forholde sig til going concern og hvordan erklæringen skal udarbejdes, samt at have undersøgt revisors mulighed for at forudsige konkurser i relation til erklæringsafgivelsen og ikke mindst kvaliteten af de afgivne erklæringer, vil jeg afslutningsvis vurdere, hvordan regnskabsbrugerens forventninger stemmer overens med revisors erklæring i relation til going concern.

6.1. Betydning af fejl i erklæringen

Som det kort er omtalt i afsnit 2.1.6 skal regnskabet opfylde nogle kvalitetskrav for at kunne give regnskabsbruger nyttefuldt beslutningsgrundlag. Såfremt erklæringerne er fejlbehæftede – hvor det især er de indholdsmæssige fejl, som efter min opfattelse får betydning – vil det kunne betyde, at regnskabsbruger foretager en forkert beslutning som følge af en fejl i erklæringen.

I tilfælde, hvor der i konklusionen eksempelvis står anført, at regnskabet giver et retvisende billede, selvom der er forbehold for going concern, og der burde have stået, at regnskabet ikke giver et retvisende billede, er der naturligvis risiko for, at regnskabsbruger træffer forkerte beslutninger.

Dette er formentlig ligeledes årsagen til, at der – som tidligere omtalt – gives så forholdsvis store bøder ved forkerte erklæringer, idet de kan få afgørende betydning for regnskabsbrugerens forståelse af regnskabet.

Dette er den teoretiske konsekvens af en fejl i erklæringen, men det er i høj grad interessant at undersøge, om fejl i erklæringen også får denne betydning i praksis. Dette vil jeg komme nærmere ind på i de efterfølgende afsnit.

6.2. Praktisk fortolkning af going concern og revisors erklæring

Da denne afhandling omhandler "almindelige" aktie- og anpartsselskaber, og da de udvalgte konkursramte selskaber kun omfatter klasse B og C selskaber, vil jeg vurdere, at den vigtigste regnskabsbruger i relation til denne afhandlings hovedemne – udover aktionærer og ledelse med videre, som er "inden for" i selskabet – er pengeinstitutten, da de fleste selskaber i høj grad er afhængige af finansiering fra pengeinstitutten, og det ligeledes ofte er pengeinstitutten, som lider tab i forbindelse med konkurser.

For at få et indblik i den praktiske fortolkning af going concern, herunder betydningen af revisors erklæring, har jeg interviewet Claus Kongsgaard (CK), kreditchef i Nordjyske Bank og Torben Nick Sørensen (TNS), kreditkonsulent i Spar Nord. Jeg har valgt disse to pengeinstitutter da opgaven omhandler konkursramte selskaber i Nordjylland, hvorfor jeg vurderede det relevant ligeledes at få holdningerne fra nordjyske pengeinstitutter. I bilag 11 og 12 fremgår referat af disse interviews. Herudover har jeg mailet tilsvarende spørgsmål til de 10 største pengeinstitutter i Danmark (baseret på tal fra Finanstilsynet), hvor jeg har fået svar fra 2. Disse er refereret i anonymiseret form – efter ønske – i bilag 13. Svarerne er dog af en sådan karakter, at jeg ikke vurderer de kan bruges som referencegrundlag, idet de er meget

korte og upræcist formuleret. Dog vil A's udtalelser om kvaliteten af revisors arbejde blive anvendt, da dette svar er formuleret konkret og brugbart.

Både CK og TNS oplyser, at going concern er et vigtigt område for pengeinstituttet. Der er utroligt meget fokus herpå fra bankernes sider, og kreditafdelingerne lægger meget vægt på, at få styr på, om der er going concern problemer eller ej.

Begge adspurgte er dog inde på, at bankerne ofte tit selv er klar over, at der er likviditetsproblemer – eller i det mindste bør være klar over det, da de jo løbende kan følge med i udviklingen på selskabets bankkonti. Bankerne lægger dog stor vægt på, at ledelsen får skrevet de konkrete problemer om going concern i regnskabet. Både CK og TNS mener, at det er bedre at få de negative forhold frem i lyset, i stedet for at gemme det bag en pæn formulering. Dette hænger fornuftigt sammen med de generelle kvalitetskrav hos regnskabsbrugeren, som kræver, at relevante oplysninger skal oplyses. Det er generelt min vurdering, at bankernes krav og forventninger til informationer i forhold til selve årsregnskabet stemmer godt overens med de generelle kvalitetskrav, som dækker de "teoretiske" informationsbehov.

Der opstår dog efter min vurdering et "mismatch" når samtalen drejes over på indholdet af revisors erklæring. Både CK og TNS lægger stor vægt på revisors erklæring, idet revisor fungerer som offentlighedens tillidsrepræsentant og er uafhængig og objektiv. Til gengæld stirrer de sig, efter min vurdering, blind på modifikationen vedrørende going concern. Da de blev spurgt til de forskellige typer af konklusioner var CK's svar, at han ikke mente at have set afkræftende konklusioner, mens TNS svarede, at going concern forbehold altid var negativt nærmest uanset hvad der stod. Selvom jeg har konstateret en række forkerte konklusioner i min analyse, vurderer jeg det alligevel usandsynligt, at der har været fejl i alle de regnskaber CK har været forelagt.

Dermed lægger hverken CK eller TNS altså umiddelbart stor vægt på, om konklusionen er en konklusion med forbehold eller en afkræftende konklusion, selvom der er væsentlig forskel på, hvad disse to konklusioner udtrykker – altså om regnskabet er retvisende eller ej.

Det samme gør sig gældende med supplerende oplysning om going concern, som skal medtages for at gøre regnskabslæseren opmærksom på, at der er usikkerheder. Selvom denne supplerende oplysning ikke modificerer erklæringen, og alene peger på, hvor i regnskabet omtalen fremgår, er det TNS's vurdering, at den supplerende oplysning påvirker regnskabet "kreditværdighed" negativt. CK oplyser blandt andet, at en supplerende oplysning formentlig vil være diskvalificerende ved nye kundeforhold. Det kan muligvis være fornuftigt at have disse holdninger, men det fremgik ikke klart af deres svar, at der i kreditvurderingen er den store forskel på, om der er forbehold for going concern eller supplerende oplysning om going concern.

Ud fra dette virker det altså som om, at revisor bruger unødigt meget energi på at få formuleret en erklæring, som er inddelt i forbehold og supplerende oplysninger samt at få ændret konklusionen som følge af forbeholdet, når bankerne reelt set kun ser på, om der er omtale af going concern problemer eller ej – og derefter starter deres egen undersøgelse, hvor de blandt

andet begge efterspørger revisionsprotokollatet, da de forventer, at der er uddybende beskrivelser heri.

Dette underbygges ligeledes, da hverken CK eller TNS lægger stor vægt på, om 12 måneders perioden for going concern forudsætningen er passende. Som det tidligere er beskrevet, skal virksomheden kunne fortsætte sin drift minimum 12 måneder fra statusdagen, og det er ligeledes denne periode revisor skal forholde sig til. De oplyser begge, at de koncentrerer sig om, om der er risiko for konkurs eller ej – og ikke vurderer det i forhold til en periode. Dette er efter min vurdering ligeledes en indikation af, at de ikke anvender det bagvedliggende indhold og arbejde af revisors erklæring.

I forbindelse med interviewet blev de ligeledes spurgt, om der var forskel på, hvilken revisor der blev anvendt. Her svarede både CK og TNS, at der i deres øjne er forskel på, hvor kompetente revisorerne er. Begge føler, at de store revisionsfirmaer – hvilket i de fleste tilfælde også betyder, at de er statsautoriserede – er mere kompetente end de mindre revisionsfirmaer. A udtaler ligeledes, at han foretrækker statsautoriserede revisorer frem for registrerede revisorer. Såfremt denne udtalelse skal læses i forhold til revisorernes evne til at forudsige konkurser, hvilket det formentlig i høj grad er, er det vanskeligt at sige, hvorvidt bankernes holdning er korrekt eller ej. Min undersøgelse viste en mindre overvægt af registrerede revisorer, som ikke havde modificeret erklæringen i selskaber, der var gået konkurs inden for 12 måneder, men som det er nævnt i det pågældende kapitel, kan man ikke på baggrund af analyser udefra vurdere, om dette er rigtigt eller forkert.

Skal udtalelsen fra bankerne om revisors kompetence i stedet forstås som evnen til at lave erklæringer uden fejl har de til en vis grad ret, hvis man sammenholder med de udvalgte selskaber i denne afhandling, som viste en overvægt af især formelle fejl blandt de registrerede revisorer, mens der ikke var væsentlig forskel på indholdsmæssige fejl. Det er dog efter min opfattelse ikke dette banken bekymrer sig om, idet de – som jeg tidligere har skrevet – eksempelvis ikke forholder sig specielt kritisk til konklusionen, som var et af områderne, hvor der var indholdsmæssige fejl.

Til spørgsmålet om revisor kan klandres for, at der ikke er sket modifikation af erklæringen som følge af usikkerheder om fortsat drift mener CK, at der kan være forhold, som gør, at revisor ikke kunne være klar over dette. CK mener dermed ikke, at revisor som udgangspunkt kan klandres. TNS har en lidt anden opfattelse, idet de som udgangspunkt tænker, at revisor burde have modificeret sin erklæring. A melder klart ud i sit svar, at såfremt der er en blank erklæring fra revisor, forventer A, at selskabet kan fortsætte i 12 måneder, og mener, at det er en fejl i erklæringen, hvis selskabet går konkurs inden for denne periode.

6.3. Forventningskløft

Efter min vurdering er der en forventningskløft mellem regnskabsbrugeren og revisors erklæring. Interviewet med pengeinstitutterne viser, at de ikke anvender erklæringens indhold på den måde den er tænkt, idet konklusionsafsnittet stort set ikke læses – på trods af, at der er meget fokus herpå i revisionsstandarden.

Samtidig er der A's forventning – og til dels TNS' – at der er tale om en fejl fra revisors side, hvis der ikke er sket modifikation af erklæringen i regnskabet forud for konkursen. Det er samme spørgsmål jeg har stillet i denne afhandling, hvor jeg har fastslået, at man ikke kan drage denne konklusion. Det er muligt, at revisor ikke har udført sit arbejde godt nok, og burde have modificeret erklæringen – men man kan ikke forvente, at konkursen forudsiges af revisor, hvilket eksempelvis A forventer.

Som jeg nævnte i indledningen blev der også i forbindelse med IT Factory skandalen talt om forventningskløft, hvor fokus dengang var besvigelser. Dette er tilsyneladende fortsat et problem, idet regnskabsbrugerne har tendens til at have urealistiske forventninger til revisorernes arbejde og kontrol.

6.4. Omtale i medierne

Dette underbygges ligeledes i medierne, hvor der er stor omtale af going concern og revisors rolle, især ved de mange bankkrak, hvor der stilles spørgsmålstejn ved revisors arbejde. Selvom der er tale om en helt anden type selskaber end jeg har behandlet i denne afhandling er problemstillingen omkring forventningskløften den samme.

Magasinet "21 Søndag" på DR1 indeholdt den 27. november 2011⁵³ et indslag, som omhandlede revisors erklæringer på årsrapporterne for flere af de krakkede banker. I 8 af 10 af de undersøgte erklæringer var der givet konklusioner uden modifikation, og linjen "Revisionen har ikke givet anledning til forbehold" blev flere gange fremhævet og der blev spurgt, hvordan det kunne være rigtigt at dette var anført, når bankerne tilsyneladende havde så store problemer, som tilfældet var. Charlotte Jepsen, administrerende direktør for FSR, bruger i indslaget lang tid på at forklare, hvad formålet med revisors erklæring egentlig er, og hvad det vil sige, at der er givet en såkaldt blank påtegning.

Dette indslag omhandlede primært aktionærer, som havde mistet penge på grund af dalende aktiekurser, og derfor kritiserede man revisorerne. Jeg kan naturligvis ikke afgøre, hvorvidt revisorernes udførte arbejde har været tilstrækkeligt eller om der skulle have været et forbehold for going concern eller ej, men problemstillingen omkring misforståelsen af, hvad revisors erklæring dækker over er dog yderst relevant. Det faktum, at Charlotte Jepsen i indslaget bruger meget tid på at forklare viser netop, at der er et mismatch mellem det, der er krævet af revisorerne i henhold til love og standarder og det, regnskabsbrugeren forventer, at revisor laver og udtaler sig om.

FSR har i forlængelse heraf udsendt en pressemeddelelse⁵⁴, hvor de henviser til indslaget og igen påpeger, at formålet med revisors erklæring er, at regnskabet er udarbejdet i overensstemmelse med de gældende krav og indeholder de informationer, der er krævet i henhold til lovgivningen. I pressemeddelelsen citeres Charlotte Jepsen ligeledes for at sige: "Vi er ramt af en finanskriser – ikke en revisionskrise", hvilket jeg tolker som, at der i denne finanskriser ledes efter en syndebuk. Dette er formentlig en naturlig reaktion, for når

⁵³ Indslaget kan ses i sin fulde længde på: <http://www.dr.dk/DR1/soendag/index.htm> 15-12-2011 16:01

⁵⁴ "Ramt af finanskriser ikke revisionskrise" FSR pressemeddelelse, 28. november 2011

almindelige mennesker taber penge, får man ofte den tanke at "det kan ikke passe – nogen må kunne bebrejdes", og i dette tilfældet kastede medierne sig over revisorerne.

6.5. "Kvalitetskrav" for revisors erklæring

Der er efter min vurdering ingen tvivl om, at revisionsstandarden kræver det arbejde, der er nødvendigt for at vurdere ledelsens anvendelse af going concern forudsætningen. Problemet opstår, når resultaterne skal formidles ud til regnskabsbrugeren, og det er her problemet ligger, og hvor revisorerne ikke er gode nok.

Ser man på revisors erklæring, som er det eneste redskab revisor har, for at kommunikere med offentligheden i relation til det pågældende regnskab, er denne meget omfattende og vanskelig at forstå. Dette hænger efter min vurdering ikke sammen med de kvalitetskrav, der er til årsregnskabet. Selvom revisors erklæring ikke på samme måde er en del af årsregnskabet som resultatopgørelsen og noterne, bør der alligevel komme yderligere fokus på erklæringens tilgængelighed for regnskabsbrugeren.

Problemet er dog, at så længe lovgivningen er som den er, kan revisorerne ikke afvige fra standarderne, og så længe standarderne ser ud som de gør, vil erklæringen skulle formuleres, som den bliver i øjeblikket. Det er således en større proces at få ændret erklæringen, hvilket formentlig nu kun bliver endnu sværere, da standarderne i forbindelse med Clarity-projektet er blevet harmoniseret med de internationale standarder. Endvidere er der fortsat kun én type revision, og så længe et selskab er underlagt revision, er der i princippet de samme krav til de små B og C selskaber, som jeg primært har beskæftiget mig med i denne afhandling, som der er til revisionen af A. P. Møller Mærsk og Vestas.

Om de mange krav i standarderne er en medvirkende faktor til, at revisor "glemmer" at holde fokus på erklæringen og i stedet koncentrerer sig om at få dokumenteret tingene korrekt, skal jeg ikke kunne sige – men det faktum, at jeg konstaterede, at 82 ud af 199 erklæringer var fejlbehæftet på den ene eller anden måde, er dog tankevækkende. Når revisorerne ikke engang kan finde ud af at udarbejde en erklæring i overensstemmelse med revisionsstandarden – hvordan kan man så forvente, at regnskabsbrugeren forstår indholdet? Dette er naturligvis sat på spidsen, men problemstillingen er ikke desto mindre yderst relevant.

Der er fortsat høj tillid til revisorerne, hvilket ligeledes afspejler sig af mine interviews, hvor både CK og TNS henviser til, at revisorerne er objektive og uafhængige, og bankerne som udgangspunkt stoler på deres udtalelser. Det er dog et problem, hvis kravene til revisorernes erklæringer er så komplekse, at revisorerne selv laver fejl, og hvis dette medfører, at samfundets tillid til revisor svækkes, står branchen over for et alvorligt problem.

6.6. Delkonklusion

Når der er fejl i erklæringen kan det i teorien få betydning for regnskabslæseren, idet en konklusion som angiver, at regnskabet giver et retvisende billede – men burde have angivet, at det ikke giver retvisende billede – kan få væsentlig betydning for de beslutninger, der træffes på baggrund af regnskabet og dermed på baggrund af erklæringen. I praksis forholder det sig dog ikke altid sådan, idet interviews med to medarbejdere i kreditafdelingen i

henholdsvis Spar Nord og Nordjyske Bank viste, at bankerne ikke lægger stor vægt på konklusionen. Det drejer sig for dem om, hvorvidt erklæringen indeholder en bemærkning om going concern eller ej, og sontringen mellem om det er et forbehold eller en supplerende oplysning kommer i anden række.

Samtidig misforstår regnskabsbrugerne, hvad en erklæring uden modifikation er, og betragter det i nogle tilfælde som en garanti for en sund virksomhed. Der er altså en væsentlig forventningskløft mellem det, regnskabsbrugeren forventer revisors erklæring indeholder, og det, erklæringen rent faktisk skal indeholde i henhold til revisionsstandarderne og lovgivningen.

Både de foretagne interviews og den øvrige omtale i medierne viser efter min vurdering, at den lovmæssige regulering af revisors erklæring ikke tager tilstrækkelig højde for de kvalitetskrav, som ellers gælder i relation til regnskabsaflæggelsen. Dette betyder, at de regnskabsbrugere, som ikke er uddannede revisorer og har et grundigt kendskab til revisionsstandarderne, vil have svært ved at forstå erklæringens reelle indhold. Det er dog vanskeligt at udbedre, idet reglerne erklæringens udformning er de samme, uanset hvor stort eller hvor lille det reviderede selskab måtte være. Desuden hjælper det ikke på forståelsen, at en væsentlig del af erklæringerne er fejlbehæftede. Revisorbranchen står efter min vurdering overfor en udfordring, da det er et væsentligt problem, at regnskabsbrugerne ikke forstår indholdet af erklæringen, og risikerer dermed på længere sigt at miste tilliden til revisorerne.

7. KONKLUSION

7.1. Revision af going concern

Anvendelsen af going concern forudsætningen som regnskabsprincip bunder i høj grad i ledelsens forudsætninger. Der kan ikke opstilles konkrete krav, som viser, hvornår der er usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften, men der er en række indikationer, såsom forventede negative pengestrømme, ugunstige udfald af retssager og lignende.

Når et regnskab revideres sker det med udgangspunkt i de gældende revisionsstandarder. ISA 570, som omhandler going concern, definerer revisors ansvar på området. Revisor har ansvaret for, at ledelsens anvendelse af going concern forudsætningen er korrekt samt at vurdere, hvorvidt der er usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften. I denne forbindelse er det dog vigtigt at fastslå, at revisor hverken kan eller skal give garantier om fortsat drift. Af ISA 570 fremgår det direkte, at en erklæring fra revisor uden omtale af going concern problemer **ikke** kan betragtes som en garanti for, at selskabet kan fortsætte driften.

Revisor skal først og fremmest foretage indledende risikovurderinger, hvor revisor fastlægger, om der er risiko for, at virksomheden ikke kan fortsætte driften. Dette sker allerede i planlægningsfasen, hvor revisor foretager en vurdering af dette. Endvidere består en væsentlig del af revisionshandlingerne i at forholde sig til ledelsens vurderinger. Revisor skal således vurdere de budgetter og lignende, som ledelsen har anvendt til sin vurdering af, hvorvidt going concern forudsætningen kan anvendes.

Såfremt revisor konstaterer, at der er forhold, som kan indikere, at virksomheden ikke kan fortsætte driften, eller kan medføre væsentlig usikkerhed om, hvorvidt virksomheden kan fortsætte driften, skal der foretages yderligere handlinger, hvorigennem revisor skal kunne fastlægge, om der er usikkerheder. Konstateres der usikkerheder om fortsat drift skal disse forhold rapporteres til den øverste ledelse, hvilket vil blive gjort i revisionsprotokollatet.

Endelig skal revisor danne sig et grundlag for sin konklusion. Revisor skal vurdere, hvorvidt der er usikkerheder om virksomhedens evne til at fortsætte driften, og sammenholde dette med ledelsens anvendelse af going concern forudsætningen og informationen herom i regnskabet. Herigennem vil revisor kunne fastlægge konsekvenserne for erklæringen.

7.2. Formulering af erklæringen

Har revisor vurderet, at anvendelsen af going concern forudsætningen som regnskabsprincip er passende, skal revisor vurdere om regnskabet indeholder en fyldestgørende beskrivelse af de forhold, som har medført tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften og at der i regnskabet er anført, at der er væsentlig usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften.

Såfremt regnskabet indeholder tilstrækkelige beskrivelser og going concern er et passende valg, skal revisor medtage en supplerende oplysning vedrørende forhold i regnskabet, hvoraf det skal fremgå, at der er usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte driften, ligesom den supplerende oplysning skal indeholde en henvisning til det sted i regnskabet, hvor

ledelsen har omtalt forholdet. Konklusionen på regnskabet vil her være umodificeret, og det vil således fremgå, at regnskabet giver et retvisende billede.

Indeholder regnskabet ikke de nødvendige beskrivelser, skal revisor tage forbehold for de manglende oplysninger, selvom going concern er et passende valg. I forbeholdet skal revisor beskrive, at der er usikkerhed om, hvorvidt virksomheden kan fortsætte driften samt anføre, at ledelsens beskrivelse i årsregnskabet ikke er tilstrækkelig. Dette vil enten medføre en konklusion med et forbehold eller en afkræftende konklusion, hvilket afhænger af, hvor gennemgribende den manglende beskrivelse er. Dette beror på en konkret vurdering fra revisor, hvilket får væsentlig indflydelse på konklusionen, idet en konklusion med forbehold siger, at regnskabet giver et retvisende billede, når man ser bort fra forbeholdet. En afkræftende konklusion siger, at regnskabet ikke giver et retvisende billede.

I tilfælde hvor revisor har vurderet, at virksomheden ikke kan fortsætte driften 12 måneder fra statusdagen, men ledelsen alligevel har aflagt regnskabet med anvendelse af going concern forudsætningen, skal der tages forbehold herfor. Samtidig skal der afgives en afkræftende konklusion, hvilket er et krav i henhold til revisionsstandarderne. I disse tilfælde vil det dermed blive anført, at regnskabet ikke giver et retvisende billede.

Endelig skal revisors udtalelse om ledelsesberetningen modificeres afhængigt af konklusionstypen. Ved en afkræftende konklusion bør det fremgå af udtalelsen, at regnskabet ikke giver et retvisende billede. Ved en konklusion med forbehold bør der være en bemærkning i udtalelsen, idet revisor i denne situation har vurderet, at regnskabet ikke indeholder tilstrækkelig information, hvorfor ledelsesberetningen ligeledes vil være mangelfuld.

7.3. Evne til at forudsige konkurser

I 66% af de 149 konkursramte selskaber i Nordjylland, som er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen i det senest aflagte årsregnskab, har revisor i det seneste aflagte regnskab enten taget forbehold for going concern eller medtaget en supplerende oplysning om going concern.

Revisorernes evne til at forudsige konkurser afhænger af selve muligheden for at forudsige konkurser og når revisorernes evne til at forudsige konkurser skal bedømmes, afhænger det af indikationerne for konkurser på baggrund af offentligt tilgængelige regnskaber.

En analyse af branchefordelingen blandt de konkursramte selskaber viser, at det især er byggeri og detail, som er blandt de konkursramte selskaber. Nøgletallene i de konkursramte selskaber viser ikke overraskende, at størstedelen af selskaberne har lav likviditetsgrad og lav soliditetsgrad. Der er dog ikke nogen klar sammenhæng, idet der ligeledes er selskaber med fornuftige nøgletal, som er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen.

Revisor kan kun til en vis grad benytte oplysninger fra det historiske regnskab til at forudsige konkurser. Da konkurs skyldes likviditetsmangel, vil det være de fremtidige begivenheder, der er afgørende for konkursen indtræden. Der kan således opstå situationer, eksempelvis nedlukning og lignende, som er ukendte på tidspunktet for regnskabsaflæggelsen. Der kan således heller ikke konkluderes, hvorvidt 66% modificerede erklæringer er "godt nok" ud fra

disse oplysninger. Det vil kræve en gennemgang af det udførte arbejde hos den enkelte revisor. Det er dog min vurdering, at 66% - svarende til 2/3 – er en fornuftig andel, når man taler om "forudsigelser".

Fordelingen blandt revisorvirksomhederne viser, at Big Four (*Deloitte, KPMG, PWC og Ernst & Young*) og gruppen kaldet BBNC (*BDO, Beierholm og Nielsen & Christensen*) i gennemsnit har taget forbehold for going concern eller supplerende oplysning om going concern i henholdsvis 71% og 74% af de selskaber, som er gået konkurs inden for 12 måneder fra statusdagen. Gennemsnittet for de øvrige revisionsfirmaer ligger kun på 58%, og det er derfor min vurdering, at Big Four og BBNC er mere tilbøjelige til at medtage modifikation end de øvrige revisionsfirmaer.

Ser man på fordelingen mellem statsautoriserede revisorer og registrerede revisorer, har de statsautoriserede revisorer medtaget denne modifikation i 70% af tilfældene, mens de registrerede revisorer har medtaget modifikationen i 59% af tilfældene, hvorfor jeg det er min vurdering, at de statsautoriserede revisorer er mere tilbøjelige til at medtage modifikation end de registrerede.

7.4. Erklæringernes kvalitet

Med de høje krav til revisors uddannelse samt detaljerede revisionsstandarder, må der forventes en høj kvalitet og dermed en lille fejlmargen i de afgivne erklæringer. Analysen viser, at der i 82 af de 199 konkursramte selskaber, hvor der er aflagt et regnskab, er fejl i erklæringen. Det er stort set kun i de modificerede erklæringer, der opstår fejl. 149 af de 199 selskaber har en modificeret erklæring i det seneste årsregnskab, og 54% af disse er fejlbehæftede. Der er konstateret indholdsmæssige (væsentlige) fejl i 37 af erklæringerne, mens der er konstateret formelle, og knap så væsentlige fejl, i 64 af erklæringerne.

Ser man på fordelingen af fejltyperne blandt revisionsfirmaerne, har Big Four og BBNC nogenlunde samme fejlprocent målt på deres respektive andel af de modificerede erklæringer. Big Four har lavet fejl i 38% af de afgivne erklæringer, mens BBNC har lavet fejl i 35% af de afgivne erklæringer. De øvrige revisionsfirmaer har lavet fejl i 70% af de afgivne erklæringer, hvorfor det er min vurdering, at Big Four og BBNC er bedre til at udforme korrekte erklæringer end de øvrige revisionsfirmaer.

Fejlprocenten for de statsautoriserede revisorer udgør 44%, mens fejlprocenten for de registrerede revisorer udgør 73%, hvorfor det efter min vurdering tyder på, at de statsautoriserede revisorer er bedre til at udforme korrekte erklæringer end de registrerede revisorer.

Uanset om man ser på fejlprocenten for indholdsmæssige fejl eller formelle fejl laver de øvrige revisionsfirmaer flere fejl end både Big Four og BBNC. Der er dog ingen væsentlig forskel på fejlprocenten for indholdsmæssige fejl når man sammenholder de statsautoriserede revisorer (fejlprocent 23%) med de registrerede revisorer (fejlprocent 25%). Til gengæld har de registrerede revisorer en højere fejlprocent (65%) end de statsautoriserede revisorer (31%) når man ser på de formelle fejl, hvilket efter min vurdering tyder på, at de statsautoriserede er bedre til at undgå formelle fejl end de registrerede revisorer.

Det er min vurdering, at fejlprocenterne generelt er alt for høje i forhold til, hvad man burde kunne forvente, når man taler om erklæringer fra statsautoriserede og registrerede revisorer.

7.5. Regnskabsbrugers forventninger til revisors erklæring

Når der er fejl i erklæringen kan det i teorien få betydning for regnskabslæseren, men i praksis forholder det sig dog ikke altid sådan, idet mine foretagne interviews viste, at bankerne ikke lægger stor vægt på konklusionen. Det drejer sig for dem om, hvorvidt erklæringen indeholder en bemærkning om going concern eller ej, og sontringen mellem om det er et forbehold eller en supplerende oplysning kommer i anden række.

Samtidig misforstår regnskabsbrugerne, hvad en erklæring uden modifikation er, og betragter det i nogle tilfælde som en garanti for en sund virksomhed.

Der er altså en væsentlig forventningskløft mellem det, regnskabsbrugeren forventer revisors erklæring indeholder, og det, erklæringen rent faktisk skal indeholde i henhold til revisionsstandarden og lovgivningen. Den lovmæssige regulering af revisors erklæring tager ikke tilstrækkelig højde for de kvalitetskrav, som ellers gælder i relation til regnskabsaflæggelsen. Dette betyder, at de regnskabsbrugere, som ikke er uddannede revisorer og har et grundigt kendskab til revisionsstandarden, vil have svært ved at forstå erklæringens reelle indhold.

8. PERSPEKTIVERING

I forbindelse med implementeringen af Clarity er ISA 570 som nævnt kun blevet clarificeret, og dermed ikke ajourført. Med den øgede fokus på going concern kan man fristes til at spørge, hvorfor den ikke blev ajourført.

Som jeg tidligere har skrevet i afhandlingen, er det særdeles vanskeligt at diktere nogle konkrete krav, som kan bidrage til en større sikkerhed i relation til afdækningen af, om going concern forudsætningen er anvendt korrekt. Jeg mener ikke, at revisor kan give yderligere sikkerhed for, hvorvidt selskabet kan fortsætte driften, end det allerede er krævet. Flere krav vil efter min vurdering blot gøre det endnu sværere for regnskabsbruger at gennemskue.

Afhandlingen har vist, at der både er mangler hos revisorerne og hos regnskabsbrugerne. Der bør derfor være fokus på at mindske den forventningskløft, som fortsat eksisterer.

Det virker voldsomt, og ude af proportioner, at en revisor får en bøde på 50.000 kr. for at skrive en forkert konklusion, når regnskabsbrugerne kun koncentrerer sig om, hvorvidt going concern er nævnt i et forbehold eller ej, og ikke tager sig af, hvorvidt konklusionen er en konklusion med forbehold eller en afkræftende konklusion.

Såfremt disse bøder kan øge erklæringernes kvalitet er sagen dog en anden. Jeg mener det er under al kritik, at mere end hver anden modificerede erklæring indeholder fejl. Erklæringen er revisors eneste kommunikationsmiddel i årsrapporten, og det undrer mig derfor, at der sjuskes så groft med disse 1 – 2 sider. Naturligvis kan der altid ske fejl, men en stor del af de fejl jeg har konstateret i min undersøgelse er af meget elementær karakter, og bør og skal kunne undgås.

Man kan håbe på, at der kan luges ud i disse i forbindelse med indførelsen af elektronisk indberetning af årsrapporter (XBRL). Det vil alt andet lige gøre det lettere for Erhvervs- og Selskabsstyrelsen at opdage disse fejl, og få indbragt revisorerne for Revisornævnet. Revisor kan efter min vurdering ikke fungere som offentlighedens tillidsrepræsentant, hvis der laves så mange fejl, og det er derfor nødvendigt at få luget ud i disse.

En mindskelse af forventningskløften består efter min vurdering af et kompromis mellem en bedre forståelse af revisors arbejde og erklæring hos regnskabsbrugerne samt et kvalitetsløft hos revisorernes udførte arbejde.

Samtidig vil der – efter min vurdering – være en væsentlig forskel på informationsbehovet i revisors erklæring på årsregnskabet for Pandora og erklæringen på årsregnskabet for den lokale murermester, som driver sin virksomhed i selskabsform. Det bør derfor overvejes, om erklæringen på selskaber, som ikke har offentlighedens interesse – hvilket efter min vurdering kunne omfatte samtlige B- og C-selskaber – skal omformuleres, så den kun indeholder de relevante afsnit for regnskabsbrugerne. Afsnittene med ledelsens og revisors ansvar kan kortes væsentligt ned, så der kommer fokus på konklusionsafsnittet, som er det væsentligste afsnit i erklæringen.

9. SUMMARY

This Master's Thesis treats the going concern assumption in relation to the auditor's report, including a theoretic presentation of how the auditor is to respond to going concern regarding the audit and how the auditor's report is to be expressed in relation to the going concern assumption. Subsequently follows an analysis of the auditors' possibilities to predict bankruptcy and an assessment of, whether the auditors have been good enough to modify their report in companies in North Jutland, which went bankrupt within the past year. Finally this Master's Thesis contains an analysis of quality of the submitted auditor's reports, both content wise and formal wise plus an evaluation of, whether the users' anticipations to the auditor's report is equivalent with that which is required by law and standards.

It is the management's responsibility to produce a financial statement which contains information about possible events or conditions that may cast significant doubt on the entity's ability to continue as a going concern. Usage of the going concern assumption originates to a great extend in the management's assumptions. It is not possible to list specific events which show, when the entity's ability to continue as a going concern is threatened, but there is a range of indications such as anticipation of negative cash flows, pending legal proceedings et cetera. When a financial statement is being audited, it happens so in accordance with international standards on auditing. The auditor's responsibility is to assess the management's usage of the going concern assumption and to conclude whether, in the auditor's judgment, a material uncertainty exists regarding the entity's ability to continue as a going concern. Regarding this, it is important to determine that the auditor neither can nor shall issue guarantees on the ability to continue as a going concern. The absence of any reference to going concern uncertainty in an auditor's report cannot be viewed as a guarantee as to the entity's ability to continue as a going concern. The auditor's objectives are, according to ISA 570, to obtain sufficient appropriate audit evidence regarding the appropriateness of management's use of the going concern assumption, to conclude whether a material uncertainty exists that may cast significant doubt on the entity's ability to continue as a going concern and to determine the implications for the auditor's report.

If the management's use of the going concern assumption, in the auditor's judgment, is appropriate, the auditor shall conclude, whether the financial statement contains an adequate description of the events, which may cast significant doubt on the entity's ability to continue as a going concern. If the financial statements contains adequate descriptions and the use of the going concern assumption is appropriate, the auditor express an unmodified opinion and include an Emphasis of Matter paragraph in the report, which must highlight the doubt on the entity's ability to continue as a going concern. If adequate description is not made, the auditor shall express a qualified opinion or adverse depending on how extensive the matter is. If the use of the going concern assumption is not appropriate, but the management still uses it, the auditor shall express an adverse opinion. Finally the auditor shall express a statement on the management's review, which should be modified depending on the conclusion.

The auditors have modified their conclusions or included Emphasis of Matter paragraph concerning going concern in 66% of bankrupted companies in North Jutland, which went bankrupt less than 12 months from the date of the financial statements. The assessment of the auditors' ability to predict bankruptcy depends on the indications on bankruptcy on the bases

of public accessible financial statements. An analysis of the allocation of business lines shows, that particularly companies working in the line of construction and retail are among the bankrupted companies. Key figures show that the majority of the companies' acid test ratio and solvency ratio were low however, there is no evident correlation. Also, the companies, which had an unmodified conclusion, showed no clear pattern, which show, that the auditors' possibilities to predict bankruptcy on the basis of historic figures are very limited. Therefore, it can not be concluded whether 66% modified reports are adequate on the basis of these information. However, it is my opinion that 66% is a reasonable percentage. The allocation between the audit firms show, that Big Four (*Deloitte, KPMG, PWC and Ernst & Young*) and the group called BBNC (*BDO, Beierholm and Nielsen & Christensen*) on average have modified the report regarding going concern in respectively 71% and 74% of the companies, which went bankrupt less than 12 months from the date of the financial statements. The remaining audit firms averages on 58%, and it is therefore my opinion, that Big Four and BBNC are more prone to modify the report than the remaining firms. The allocation between state authorized public accountants and registered accountants show that the state authorized public accountants have modified the report 70% of the times and the registered accountants have modified the report 59% of the times, why it is my opinion, that the state authorized public accountants are more prone to modify than the registered accountants.

With high demands to the education of the auditors and very specific auditing standards, a high quality and a low margin of error must be anticipated in the expressed reports. The analyses show, that there generally speaking only are errors in the modified reports. 149 of 199 bankrupted companies have a modified report on the latest financial statements and 54% are faulty. The errors are divided into errors regarding content, which are the serious errors where the errors conflict with the standards and the errors are misleading for the users, and errors regarding formalities. 37 of the reports contain errors regarding content while 64 of the reports contain errors regarding formalities. When you look on the allocation of the errors among the audit firms, Big Four and BBNC have approximately the same error rate measured on their respective share of the modified reports. Big Four made errors in 38% of their reports, while BBNC made errors in 35% of their reports. The remaining audit firms made errors in 70% of their reports, and it is my opinion that Big Four and BBNC are better at devising correct reports and the remaining firms. The error rate amounts to 44% for the state authorized public accountants, while the error rate amounts to 73% for the registered accountants, which in my opinion indicates that the state authorized public accountants are better at devising correct reports than the registered accountants. In my opinion all of the error rates are much higher than what you would expect, concerning the fact, that these are reports from state authorized public accountants and registered accountants.

When the report contains errors it could theoretically mean that the user will make wrong decisions. This is however not always the case in practice. Interviews with to employees in credit rating department in two larger banks in North Jutland show, that the banks do not emphasize the conclusion. The main subject for them is, whether the auditor's report mentions going concern or not. They do not distinguish between a qualified opinion or an adverse opinion and an Emphasis of Matter. At the same time many users misunderstands what an unmodified report is, and in some cases consider this a guarantee from the auditor as

to the soundness of the company. There is a significant anticipation gap between the contents that the users anticipate and the contents which are required from law and standards. This means that the users who are not educated in the line of audit will be having problems understanding the report's actual content. However this is difficult to fix, since the rules and regulations concerning the report are the same regardless of the size of the company. Furthermore the high error rate does not contribute to the understanding of the report. In my opinion the field of audit faces a challenge since it is a serious problem that the users do not understand the content of the auditor's report and the faith in the auditors is therefore threatened in the long run.

10. LITTERATURFORTEGNELSE

Love og standarder

- "ISA 200", "ISA 315", "ISA 570", "ISA 700", "ISA 705", "ISA 706" og "Yderligere danske krav ifølge dansk revisorlovgivning (Bilag til Internationale Standarder om Revision)", Revisorhåndbogen 2011 – Revision II, Karnov Group
- "RS 570", "RS 700" og "RS 701", Revisorhåndbogen 2010 – Revision, Thomson Reuters
- LOV nr. 468 af 17. juni 2008 (Revisorloven)
- BEK nr. 668 af 26. juni 2008 (Erklæringsbekendtgørelsen)
- LBK nr. 323 af 11. april 2011 (Årsregnskabsloven)
- LBK nr. 322 af 11. april 2011 (Selskabsloven)
- LBK nr. 217 af 15. marts 2011 (Konkursloven)
- EUDIR 1978-07-25 nr. 660 Selskabsdirektiv (4. direktiv), EU
- Begrebsramme for udarbejdelse og præsentation af årsregnskaber, IASB
- IAS nr. 1 – Præsentation af årsregnskaber, IASB

Publikationer og bøger

- "Redegørelse om Revisortilsynets kvalitetskontrol 2010" – Revisortilsynet
- "Årsrapporten - Kommentarer til årsregnskabsloven", Henrik Steffensen m.fl., 6. udgave 2011

Pressemeddelelser og lignende

- FSRs hyrdebrev, januar 2010
- "Faglig information", FSR, december 2009
- REVU's udtalelser om erklæringer, REVU, november og december 2011
- "Ramt af finanskrisen ikke revisionskrise", FSR, 28. november 2011

Artikler

- "Analyse: Revisors Forbehold", FSR – Danske revisorer, september 2011
- "Going concern", Anders Bisgaard & Jesper Seehausen, Revision & Regnskabsvæsen 2009.09
- "Clarity Standarderne", Lars Kiertzner, Revision & Regnskabsvæsen 2010.06
- "Revisionspåtegningen", Claus Hansen & Marianne Christoffersen, RevisionsOrientering, maj 2011

Internettet

- <http://www.business.dk/raadgivning/bagger-revisor-omverdenen-forstaar-os-ikke> 15-12-11
- <http://www.domstol.dk/Documents/Organisation/Oversigt%20over%20retskredse.pdf> 09-12-11
- <http://www.finansraadet.dk/tal--fakta/statistik-og-tal/de-stoerste-pengeinstitutter.aspx> 09-12-11
- Statstidende (<http://www.statstidende.dk>)
- Navne & Numre Erhverv (<http://erhverv.nnmarkedssdata.dk>)
- CVR.dk (<http://www.cvr.dk>)

Afgørelser

- Revisornævnet, sag nr. 51/2010, afsagt 29. juni 2011

Magasiner på TV

- "21 Søndag" den 27. november 2011 – DR1

11. BILAGSFORTEGNELSE

Bilag 1 – Oversigt over udvalgte selskaber

Bilag 2 – Eksempel på erklæring afgivet i overensstemmelse med ISA 700

Bilag 3 – Eksempel på erklæring afgivet i overensstemmelse med RS 700

Bilag 4 – Eksempel på afsnit fra erklæring med manglende konklusion (ISA 705)

Bilag 5 – Opdeling af virksomheder i brancher

Bilag 6 – 17 selskaber uden modifikation i erklæringen

Bilag 7 – Selskaber med fejlbehæftede erklæringer

Bilag 8 – Eksempel på fejltype A

Bilag 9 – Eksempel på erklæring med fejl

Bilag 10 – Eksempel på erklæring med fejl

Bilag 11 – Interview med Torben Nick Sørensen

Bilag 12 – Interview med Claus Kongsgaard

Bilag 13 – Svar på udsendte mails til pengeinstitutter

Bilag 1 – Oversigt over udvalgte selskaber

CVR-nr. Selskabets navn

14633898	14633898 A/S
32668917	1stMediaBank International ApS
27231527	22/2 2011 A/S
28278985	24A ApS
30923154	25. oktober 2007 ApS (tidl. Flexmate ApS)
30585445	2M Håndværk ApS
32439071	3R ApS
31777585	5N ApS
32448119	7. september 2010 ApS (tidligere ApS Personalebørsen Øst)
10236002	ABC af 21. oktober 2010 ApS
10154251	Adm.Selskabet af 3.9.2008 ApS
28508506	Adrenalin Aalborg ApS
10131960	Afviklingsselskabet af 17/1 2011 (tidl. Hansen, Motor A/S)
32881904	AK Service ApS
18309246	Aktieselskabet af 12. september 2011
48897118	Aktieselskabet af 26.05.2011
25455460	Aktieselskabet af 28. april 2011
30279182	Alpha Companies ApS
28506953	Anpartsselskabet af 04.12.2009 u/tvangsopløsning
32841759	Anpartsselskabet af 10. maj 2011
15252502	Anpartsselskabet af 12.07.2010
24242773	Anpartsselskabet af 22. juni 2001
27636438	Anpartsselskabet af 25.03.2009 under tvangsopløsning
30736419	Anpartsselskabet af 28.01.2011
18805081	ApS af 11/9 1995 under tvangsopløsning
25486986	Arkitektfirmaet Madsen og co. ApS
29226547	Art Optik ApS
26409713	Auto-Centrum Randers A/S
30236521	Backstreet Bowl, Aalborg ApS
31481171	Bamsegaarden A/S
33061978	Behandlingscenter Himmerland af 1. august 2010 ApS
29621179	Bette Byg ApS
31596092	BHS Blokhushune Styringsteknik A/S
31179378	Biga Concept, Aalborg ApS
28719051	Bil Firmaet af 19-12-2010 A/S
33067062	Billig Pakkepost A/S
32138527	Biohouse Danmark ApS under tvangsopløsning
32476619	Bjørkær ApS
30205111	BM Maskinservice ApS
29136270	Bog & Ide, Hjørring ApS
31942179	Bogard ApS
30566416	Boligbyg-Nord ApS under tvangsopløsning
31331447	Bouet Byg ApS
10455170	Bryggeriet Landkær A/S
30082230	Bygge og Bolig Specialisten ApS
27777643	Byggefirmaet P. Simoni, Støvring ApS
25643852	Byggeselskabet af 14.03.11 A/S (tidl. DPC Byggesystemer A/S)
27289592	BY-INFO ApS
26706351	Børge Poulsen Holding ApS
31947634	C.H. Sølv ApS
31608651	Cafe Goa ApS
32094678	Camilisi ApS

26987830 Carsten Berg VVS ApS under tvangsopløsning
 14253645 Carsten Frederiksen ApS
 25266056 Celenia Software A/S
 32446035 Christensens Tøj ApS
 29442355 CHS Byggeservice A/S
 30609336 Cinall A/S
 31326400 Connect2You ApS
 14978674 Conta Datasystemer A/S
 18198304 Dan Prawn A/S
 32068901 Danbolig Frederikshavn, Sten Bach ApS
 29633266 Dansk Data Salg A/S
 27210856 Dansk Jagtformidling ApS
 27025757 Dansk Linemusling A/S
 31185297 Daydream Sound & Media ApS, under tvangsopløsning
 27956270 Direct-Salg ApS, under tvangsopløsning
 30924495 DSP Gruppen A/S (tidl. Mancraft Danmark A/S)
 31869692 DSS Holding ApS
 28867069 Dyhr Ejendomme ApS
 31065100 Dykkersport Aalborg ApS
 30822560 E.P. Service ApS
 12581300 EH YNF ApS
 25466225 Ejendommen Danmarksgade 8 ApS i likvidation
 27739679 Ejendomsselskabet af 04.05.2004 A/S
 14411887 Ejendomsselskabet Dansk Nybyg A/S
 27118305 Ejendomsselskabet HSH ApS
 30575105 Ejendomsselskabet Søndergade 10 A/S
 30246683 El & Byg ApS
 31867991 Electric Bike ApS
 32766439 Emil Folke ApS
 32776418 EMS Randers A/S
 30698487 Entreprenørfirmaet Martin Barschow ApS
 18254387 ESC20 A/S (tidl. Elteknik A/S)
 30488733 Euro Discovery komplementaranpartsselskab under tvangsopløsning
 26631505 Farsø Tømrer & Snedker ApS
 31767997 Fjordinvest ApS
 28964242 Flan Ejendomme ApS
 25244729 FLCC ApS
 30922239 Flexmate Group ApS
 21413577 Flise Frank ApS
 32365124 Fobazo International ApS
 26486343 Frisørskolen København ApS
 15153709 Future Kommunikation A/S
 27519172 Gateway Distribution ApS
 21800899 Gerhardt Christensens Maskinfabrik A/S
 29215782 Gisselfeldvej, Vallensbæk ApS
 32660169 Go'on Grill & Qvick Butik ApS
 21565180 Grenborg Skovle ApS
 27904998 Guldbageren Dronninglund A/S
 29847436 Guldsmed Visholm A/S
 29847428 Guldsmed Visholm Holding ApS
 19932877 H & L Boligudlejning ApS
 10025621 H & L Intercon ApS
 14807470 H. P. Jansen. Supermarked. Blokhush A/S
 26394031 Hagen Finans A/S
 32656781 Hals Hotel & Brasserie ApS
 12684495 Hansens Jeansstore ApS
 32443672 Happy Børnetøj ApS

21319708 H-Entreprise A/S
 31780594 Hesselberg Software ApS
 14427082 HHU ApS
 28852479 HJ Lyng Holding ApS under tvangsopløsning
 29326371 Hjørring Camping ApS
 28515227 HKL Løkken Invest ApS under tvangsopløsning
 32479049 Holmes & Hills ApS
 29418586 Hornsgård Holding ApS under tvangsopløsning
 12531346 HS ApS under tvangsopløsning
 31274060 Hune Byg 2008 A/S
 32940935 Huset Baand Løgstør ApS
 28486413 I. F. Con ApS
 30831306 Investeringselskabet af 10. juni 2010 ApS
 10645948 J.P. Transport ApS
 30246535 Jacob Nielsen Invest ApS under tvangsopløsning
 32084427 Jellesen ApS
 31577888 JNE Ejendomme ApS
 28984286 Kep Byg ApS
 10963087 Kilde-Frys ApS
 32565050 Klaus Rafn A/S
 29179492 Klinik for Fysioterapi og Motion ApS
 32779689 Knox Gruppen ApS
 30576306 KP Holding af 2007 ApS
 32093183 KS Entreprenør ApS
 33038577 KS Montage ApS
 10121353 Kystlink ApS
 29240965 Lanterne Invest ApS
 27776388 Las Vegas Entertainment ApS
 28670443 LCK Ejendomme ApS
 79208728 Lehmann, Kronborg & Ovesen A/S
 19838579 Lindegaard Transport ApS
 30824288 Lindtofte Forlag ApS
 31856574 Living Grunde Funder Bakker ApS
 32763227 LKA Transport ApS
 11845673 Løvgaard Gruppen ApS
 12119895 Løvgaard Leasing ApS
 31425573 M & S Multibyg ApS
 27150322 M. Nielsen A/S
 25879503 MH af 2001 ApS
 31622336 MS Investeringselskab ApS
 18191474 Murerfirmaet Svend Sand v/Kim Sand ApS
 30695739 Murerfirmaet TLN ApS
 27429505 Maapa A/S
 27178804 Naseer Carpets ApS
 29690170 Nationalgruppen A/S
 33074638 NFK Aalborg ApS
 11965547 Nibe Camping Center A/S
 32143261 Nibe Campingvogne Salg ApS
 16565849 Nibe Caravan Center A/S
 32359205 Nice To Have ApS
 30811933 Nordicx A/S
 15321296 Nordjysk Transportbånd ApS
 30556283 Nordjysk Boligteknik ApS
 32299997 Nordjysk Marketing ApS
 25487273 Nordjysk Service ApS
 32562973 Nordjysk Tagteknik ApS
 32285643 Nordjyske Ressource ApS

32840922 OCC Innovation ApS
 28108567 Olisop Holding ApS
 26675332 P.F. Andersen Byg ApS
 30922832 Parvenu ApS
 29208905 PB Invest 2006 ApS
 30496922 Pelagic Skagen A/S
 28653840 PH-Produkter A/S
 26709474 Poulsen & Juul ApS
 30192818 Prisca Invest ApS
 33239963 Produktionsselskab 150910 ApS
 14984178 Produktionsvirksomheden af 7/9 2011 A/S (tidl. K.M. Fish Machinery A/S)
 31151996 Projekt Huse ApS
 29215782 Property A/S
 32092160 Protherm Hørby VVS ApS under tvangsopløsning
 32092160 Protherm Hørby VVS ApS under tvangsopløsning
 21788686 R & B Holding ApS
 31066263 Ranum Smedeværksted ApS
 21865540 Refinans ApS
 30484150 Restaurant Dahl ApS
 31933838 Restaurations Gruppen Aalborg ApS
 26891841 Revilo Ejendomsinvest ApS
 17518488 Revisionsfirmaet Løvgaard ApS
 32277705 RK Byg og Montage ApS
 31623022 Rostrup Kro, 9510 Arden ApS
 32934307 Royal Beauty & Wellness - Aalborg ApS
 29775842 RS Montage ApS
 32071929 Salming Danmark ApS
 30730445 Scan Property Invest A/S
 28667019 Scandinavian Car Import A/S
 29612250 Scantec ApS
 30695348 SCV Ejendomme ApS under tvangsopløsning
 29201277 SCV Holding ApS under tvangsopløsning
 26191734 Selskab I af 25. maj 2011 A/S (tidl. Nordan Træ A/S)
 28099037 Selskab II af 25. maj 2011 A/S (tidl. Nor-bo A/S)
 31347580 Selskabet af 04.03.2011 ApS
 32782175 Selskabet af 08. juni 2011 ApS (tidl. Slagter Klausen, Farsø ApS)
 49108117 Selskabet af 1. maj 2011 ApS (tidl. Nørager Trælasthandel & Betonvarefabrik ApS)
 16496995 Selskabet af 16.12.2010 ApS (tidl. Mariager Bogtryk & Offset ApS)
 29914214 Selskabet af 25.02.2011 ApS (tidl. Gulvgruppen Danmark ApS)
 30577329 ServiceGear ApS
 32774407 Sindal Murer & Montage ApS
 25115953 Sindal Murerforretning ApS under tvangsopløsning
 27425224 Sindal Murerforretning Holding ApS under tvangsopløsning
 12545339 Skaga A/S
 29819165 Skagen Unlimited ApS
 29200513 Skelund Turistbusser A/S
 32086799 Skov Auto & Maskintransport ApS
 29695881 SMK-Udlejning ApS
 29172633 Spar Hjørring A/S
 28112785 SPC Aalborg A/S
 31059887 Spi Porta Pollenca ApS under tvangsopløsning
 13870306 Star Finans ApS
 24238598 Stentoft Huse ApS
 13606137 Storvorde Bageri ApS
 31429323 Street Fashion ApS
 10302544 Sørup Maskinstation ApS
 29600422 T.S. Traktorservice A/S

32086772 Teak Invent ApS
27988377 Tegnestuen Blåkilde ApS
32826970 TKJ Gastronomi ApS
27207367 TKV ApS
32268838 TLN Byg ApS
21260479 Toolchips ApS
45191214 Troll Company A/S
26797179 TSM-Byg ApS
29687080 VE AF 25. juni 2010 ApS under tvangsopløsning
31576180 Vikar-Service Danmark ApS
31774403 Viking-Freja ApS
33079192 Villa Collection 2010 A/S
31283914 Visam A/S
29848084 VVS AFV AF 28.03.2011 ApS (tidl. Vesthimmerland VVS ApS)
27917992 WSC ApS
26092302 YNF 24/8 2010 ApS
25385411 Aa Mølle ApS
29143846 Aalestrup Flytteforretning ApS

Bilag 2 – eksempel på erklæring afgivet i overensstemmelse med ISA 700⁵⁵

Den uafhængige revisors erklæringer

Påtegning på årsregnskab

Til kapitalejerne i Selskab NN A/S

Vi har revideret medfølgende regnskab for Selskab NN A/S, der omfatter balance pr. 31. december 2011, samt resultatopgørelse, egenkapitalopgørelse og pengestrømsopgørelse for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2011, samt anvendt regnskabspraksis og andre forklarende oplysninger. *Regnskabet udarbejdes efter årsregnskabsloven.*

Ledelsens ansvar for regnskabet

Ledelsen er ansvarlig for udarbejdelsen af et regnskab, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven, og for sådan intern kontrol, som ledelsen fastlægger, er nødvendig for at kunne udarbejde et regnskab, der er uden væsentlig fejlinformation, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl.

Revisors ansvar

Vores ansvar er at udtrykke en konklusion om dette regnskab på grundlag af vores revision. Vi har udført vores revision i overensstemmelse med Internationale Standarder om Revision. Disse standarder kræver, at vi overholder etiske krav samt planlægger og udfører revisionen for at opnå høj grad af sikkerhed for, om regnskabet er uden væsentlig fejlinformation.

En revision omfatter udførelse af handlinger for at opnå revisionsbevis for beløbene og oplysningerne i regnskabet. De valgte handlinger afhænger af revisors vurdering, herunder vurderingen af risiciene for væsentlig fejlinformation i regnskabet, uanset om denne skyldes besvigelser eller fejl. Ved disse risikovurderinger overvejer revisor intern kontrol, der er relevant for virksomhedens udarbejdelse af et regnskab, der giver et retvisende billede, med henblik på at udforme revisionshandling, der er passende efter omstændighederne, men ikke med det formål at udtrykke en konklusion om effektiviteten af virksomhedens interne kontrol. En revision omfatter endvidere vurdering af, om den regnskabspraksis, som ledelsen har anvendt, er passende, og om de regnskabsmæssige skøn, som ledelsen har udøvet, er rimelige, samt en vurdering af den samlede præsentation af regnskabet.

Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet til at danne grundlag for vores revisionskonklusion.

Revisionen har ikke givet anledning til forbehold.

Konklusion

Det er vores opfattelse, at regnskabet i alle væsentlige henseender giver et retvisende billede [alternativt: giver et retvisende billede] af Selskab NN A/S' finansielle stilling pr. 31. december 2011 samt af selskabets finansielle resultat og pengestrømme for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2011 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

⁵⁵ Bilag til ISA 700, Eksempel 1, suppleret med egne tilpasning omkring datering, begrebsramme m.v.

Bilag 3 – eksempel på erklæring afgivet i overensstemmelse med RS 700⁵⁶

Den uafhængige revisors påtegning

Til kapitalejerne i Selskab NN A/S

Vi har revideret årsregnskabet for Selskab NN A/S for regnskabsåret 01.01.10 - 31.12.10, omfattende resultatopgørelse balance egenkapitalopgørelse pengestrømsopgørelse, anvendt regnskabspraksis og noter. *Årsregnskabet udarbejdes efter årsregnskabsloven.*

Ledelsens ansvar for årsregnskabet

Ledelsen har ansvaret for at udarbejde og aflægge et årsregnskab, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Dette ansvar omfatter udformning, implementering og opretholdelse af interne kontroller, der er relevante for at udarbejde og aflægge et årsregnskab, der giver et retvisende billede uden væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl, samt valg og anvendelse af en hensigtsmæssig regnskabspraksis og udøvelse af regnskabsmæssige skøn, som er rimelige efter omstændighederne.

Revisors ansvar og den udførte revision

Vores ansvar er at udtrykke en konklusion om årsregnskabet på grundlag af vores revision. Vi har udført vores revision i overensstemmelse med danske revisionsstandards. Disse standards kræver, at vi lever op til etiske krav samt planlægger og udfører revisionen med henblik på at opnå høj grad af sikkerhed for, at årsregnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation.

En revision omfatter handlinger for at opnå revisionsbevis for de beløb og oplysninger, der er anført i årsregnskabet. De valgte handlinger afhænger af revisors vurdering, herunder vurderingen af risikoen for væsentlig fejlinformation i årsregnskabet, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl. Ved risikovurderingen overvejer revisor interne kontroller, der er relevante for virksomhedens udarbejdelse og aflæggelse af et årsregnskab, der giver et retvisende billede, med henblik på at udforme revisionshandling, der er passende efter omstændighederne, men ikke med det formål at udtrykke en konklusion om effektiviteten af virksomhedens interne kontrol. En revision omfatter endvidere stillingtagen til, om den af ledelsen anvendte regnskabspraksis er passende, om de af ledelsen udøvede regnskabsmæssige skøn er rimelige, samt en vurdering af den samlede præsentation af årsregnskabet.

Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Revisionen har ikke givet anledning til forbehold.

⁵⁶ RS 700, afsnit 60, suppleret med egne tilpasninger omkring datering m.v.

Konklusion

Det er vores opfattelse, at årsregnskabet giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31.12.10 samt af resultatet af selskabets aktiviteter og pengestrømme for regnskabsåret 01.01.10 - 31.12.10 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Bilag 4 – Eksempler på afsnit fra erklæring med manglende konklusion (ISA 705)⁵⁷

Den uafhængige revisors påtegning

Til kapitalejerne i Selskab NN A/S

Vi er blevet engageret til at revidere medfølgende regnskab for Selskab NN A/S, der omfatter... (se bilag 1)

Ledelsens ansvar for regnskabet

Ledelsen er ansvarlig for... (se bilag 1)

Revisors ansvar

Vores ansvar er at udtrykke en konklusion om dette regnskab på grundlag af udførelsen af revisionen i overensstemmelse med Internationale Standarder om Revision. På grund af det forhold, der er beskrevet i grundlag for manglende konklusion, har vi imidlertid ikke været i stand til at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, der kan danne grundlag for en revisionskonklusion.

⁵⁷ Bilag til ISA 705, eksempel 4 og 5 suppleret med egne tilpasninger

Bilag 5 – Opdeling af virksomheder i brancher

Branche	Virksomhedstyper
Byggeri	Byggeri, håndværkere, entreprenører m.v.
Detail	Butik, restauranter, hoteller m.v.
Ejd. invest.	Køb og salg af ejendomme, udlejning m.v.
Handel	Engroshandel m.v.
Holding	Holdingselskaber uden anden væsentlig aktivitet
Investering	Investering i værdipapirer m.v.
Landbrug	Landbrug og fødevarer
Produktion	Produktion og lignende selskaber
Rådgivning	Rådgivnings- og servicevirksomheder
Transport	Transport og vognmand m.v.
Uoplyst	Branche uoplyst

Bilag 6 – 17 selskaber uden modifikation i erklæringen

Tabellen indeholder følgende informationer i den nævnte rækkefølge:

Selskabets navn, statsautoriseret / registreret revisor, resultat, egenkapital, branche, afkastningsgrad, likviditetsgrad.

Selskab	Rev.	Res.	EK	Branche	AG	LG
Aktieselskabet af 28. april 2011	RR	-293	635	Detail	2%	0,85
Christensens Tøj ApS	RR	-169	-39	Detail	-3%	2,44
DSP Gruppen A/S	SR	35	31	Rådgivning	1%	1,00
Flise Frank ApS	RR	71	326	Byggeri	30%	1,39
Gateway Distribution ApS	SR	247	2.837	Detail	22%	1,21
Guldsmed Visholm A/S	SR	-381	513	Detail	7%	0,00
Hagen Finans A/S	SR	48	-1.343	Uoplyst	-539%	0,16
Hesselberg Software ApS	RR	6	82	Rådgivning	26%	0,68
J.P. Transport ApS	RR	-559	855	Transport	20%	0,54
Klinik for Fysioterapi og Motion ApS	RR	-185	-1.130	Rådgivning	-28%	0,07
KP Holding af 2007 ApS	SR	-350	43	Holding	1%	0,12
Kystlink ApS	SR	-726	-1.181	Uoplyst	-10736%	0,01
LCK Ejendomme ApS	SR	446	765	Ejd. invest.	4%	2,86
M. Nielsen A/S	SR	-1.613	1.545	Byggeri	9%	1,29
Nordjysk Boligteknik ApS	SR	130	599	Detail	40%	2,34
P.F. Andersen Byg ApS	RR	-163	-259	Byggeri	-44%	0,68
ServiceGear ApS	SR	-45	89	Produktion	6%	0,96

Bilag 7 – Selskaber med fejlbehæftede erklæringer

Navn	Indh. fejl					Form. fejl				Revisor	SR/RR
	A	B	C	D	E	1	2	3	4		
25. oktober 2007 ApS (tidl. Flexmate ApS)						x				Jydsk Revisionsinstitut	SR
Aktieselskabet af 12. september 2011				x		x				Samvirkende Revisorer	SR
Aktieselskabet af 26.05.2011				x		x				Beierholm	SR
Alpha Companies ApS				x		x				Revisions- og regnskabskontoret	RR
Anpartsselskabet af 04.12.2009 u/tvangsopløsning						x				LDM Revision	RR
Anpartsselskabet af 28.01.2011			x							BDO	SR
Bamsegaarden A/S	x		x							Erling Jensen	RR
Biga Concept, Aalborg ApS			x	x						Niels-Erik Østergaard	RR
BM Maskinservice ApS		x				x				EN Revision	RR
Bog & Ide, Hjørring ApS			x							BDO	SR
Bogard ApS						x				Dansk Revision	RR
Boligbyg-Nord ApS under tvangsopløsning						x				NP Revision	RR
Bouet Byg ApS						x				Revi Nord	RR
Bryggeriet Landkær A/S						x				Jan Granat	RR
BY-INFO ApS			x			x	x	x		Leon Sebbelin	SR
Cafe Goa ApS						x				Vejgaard Revision	RR
Carsten Berg VVS ApS under tvangsopløsning						x				RR Revision	RR
CHS Byggeservice A/S			x			x				Revision Limfjord	RR
Cinall A/S				x						Nielsen & Christensen	SR
Connect2You ApS	x	x	x							BDO	SR
Danbolig Frederikshavn, Sten Bach ApS						x				NP Revision	RR
Dansk Jagtformidling ApS			x	x	x	x	x			Regnar Staugaard	SR
Dansk Linemusling A/S						x	x			Deloitte	SR
Daydream Sound & Media ApS, under tvangsopløsning						x	x			Bjerre, Møller Pedersen & Bering	RR
DSP Gruppen A/S (tidl. Mancraft Danmark A/S)				x						Ole Vestergaard	SR
Dykkersport Aalborg ApS			x			x				3H Revision	SR
E.P. Service ApS						x	x			Vejgaard Revision	RR
Ejendomsselskabet af 04.05.2004 A/S						x				PWC	SR
Ejendomsselskabet Søndergade 10 A/S			x							Juul & Partnere	SR
El & Byg ApS						x	x			Jens Broen	RR
Farsø Tømrer & Snedker ApS						x	x			Beierholm	SR
Flan Ejendomme ApS							x			PWC	SR
Future Kommunikation A/S						x	x			Revi Nord	RR
Gisselfeldvej, Vallensbæk ApS						x				Nielsen & Christensen	SR
Grenborg Skovle ApS			x							RR Revision	RR
H. P. Jansen. Supermarked. Blokhush A/S						x				BDO	SR
Hesselberg Software ApS						x				JH Regnskab	RR
Hjørring Camping ApS						x				Dansk Revision Hjørring	RR
Huset Baand Løgstor ApS			x							Beierholm	SR
I. F. Con ApS	x	x	x			x	x			Kjeldgaard & Thulstrup	RR
Jacob Nielsen Invest ApS under tvangsopløsning						x				Jens Broen	RR
JNE Ejendomme ApS						x				Kvist & Jensen	SR
Kilde-Frys ApS						x				Dansk Revision Hjørring	RR
Klinik for Fysioterapi og Motion ApS						x				TV Revision	RR
KS Entreprenør ApS						x				Kjeldgaard & Thulstrup	RR
Kystlink ApS	x									Jydsk Revisionsinstitut	SR
Lindtofte Forlag ApS				x						BDO	SR
LKA Transport ApS				x		x				RR Revision	RR
M & S Multibyg ApS						x				Palsgaard & Hansen	SR
Murerfirmaet Svend Sand v/Kim Sand ApS						x				Kjeldgaard & Thulstrup	RR
Maapa A/S			x	x						Martinsen	SR
Naseer Carpets ApS			x			x				TK Revision	RR
Nibe Camping Center A/S						x				BDO	SR
Nordicx A/S						x				PWC	SR
Nordjyske Ressource ApS					x					Part Nord Revision	RR
Olisop Holding ApS	x					x				Revisor Team Nord	RR
P.F. Andersen Byg ApS					x	x				RevisorHuset Hals	RR
Parvenu ApS				x	x	x				Per Svenningsen	SR
PB Invest 2006 ApS			x	x		x		x		Vendelbo	SR
Pelagic Skagen A/S						x				BDO	SR
PH-Produkter A/S		x								BDO	SR
Projekt Huse ApS						x				Revisoreme i Højbjerg	RR
Refinans ApS			x	x		x				Vendelbo	SR
Restaurant Dahl ApS						x				Vejgaard Revision	RR
RS Montage ApS						x				Deloitte	SR

Navn	Indh. fejl					Form. fejl				Revisor	SR/RR
	A	B	C	D	E	1	2	3	4		
Selskab I af 25. maj 2011 A/S (tidl. Nordan Træ A/S)						x				NP Revision	RR
Selskabet af 16.12.2010 ApS (tidl. Mariager Bogtryk & Offset ApS)						x				Deloitte	SR
Skelund Turistbusser A/S		x	x			x	x	x		3H Revision	SR
Spar Hjørring A/S		x	x							National Revision	RR
SPC Aalborg A/S		x								Beierholm	SR
Star Finans ApS						x				Revisorene i Højbjerg	RR
Stentoft Huse ApS						x				Revision Aarhus	SR
Storvorde Bageri ApS			x			x				KPMG	SR
Street Fashion ApS						x				Beierholm	SR
T.S. Traktorservice A/S						x				Net Revision	RR
Teak Invent ApS						x				KPMG	SR
Tegnestuen Blåkilde ApS						x		x		rgd revision	SR
TKV ApS				x						BDO	SR
Toolchips ApS						x				Brandt	SR
TSM-Byg ApS						x				KBO Revision	RR
Vikar-Service Danmark ApS			x			x	x			EN Revision	RR
WSC ApS								x		BDO	SR

Indholdsmæssige fejl:

- Fejl A: Forkert eller manglende modifikation
- Fejl B: Fejl i udtalelse om ledelsesberetningen
- Fejl C: Forkert konklusion på baggrund af det anførte forbehold
- Fejl D: Utilstrækkelig formulering af forbehold eller supplerende oplysning
- Fejl E: Manglende udtalelse om ledelsesberetning

Formelle fejl:

- Fejl 1: Forbehold, på trods af "ikke anledning til forbehold"
- Fejl 2: Forkert placering af afsnit, tekstfejl i overskrifter og lignende
- Fejl 3: Forkert/manglende henvisning til omtale i årsregnskabet
- Fejl 4: Andre

Bilag 8 – Eksempel på fejltype A

Nedenstående eksempler er uddrag fra revisors erklæring på årsrapporten for 2009 for Olisop Holding ApS.

Udtalelse om ledelsesberetningen

Ledelsen har ansvaret for at ledelsesberetningen, der indeholder en retvisende redegørelse i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Revisionen har ikke omfattet ledelsesberetningen, men vi har i henhold til årsregnskabsloven gennemlæst ledelsesberetningen. Vi har ikke foretaget yderligere handlinger i tillæg til den gennemførte revision af årsregnskabet.

Det er på denne baggrund vores opfattelse, at oplysningerne i ledelsesberetningen ikke indeholder en retvisende redegørelse for virksomhedens aktiviteter og økonomiske forhold, der har fundet sted i løbet af regnskabsåret. Den mangelfulde redegørelse er i strid med årsregnskabsloven.

Som oplyst under vores forbehold foreligger der en væsentlig usikkerhed, som kan rejse betydelig tvivl om selskabets evne til at fortsætte driften.

Forbehold

Vi har ikke kunne få sikkerhed for værdien af datterselskabet, som er indregnet til t. kr. 162. Vi må derfor tage forbehold for hele værdien af datterselskabet.

Endvidere har vi ikke kunne få sikkerhed for værdien af associeret selskab, som er indregnet med t. kr. 40. Vi må derfor tage forbehold for hele værdien af det associerede selskab.

Ligeledes er det efter vores mening usikkert om debitorerne kan indbetale selskabets tilgodehavender på t. kr. 300. Indbetalingen er ikke sket hverken helt eller delvis dags dato. Derfor må vi også tage forbehold for værdien af tilgodehavendet.

Bilag 9 – Eksempel på erklæring med fejl

Nedenstående erklæring er taget fra årsrapporten for 2009 for Dansk Jagtformidling ApS.

Til anpartshavere

UAFHÆNGIG REVISIONSPÅTEGNING

Efter anmodning har jeg revideret foranstående årsregnskab for 2009 for Dansk Jagtformidling ApS.
Regnskabet aflægges efter årsregnskabsloven.

Ledelsen har ansvar for at udarbejde og aflægge årsregnskab mit ansvar er at udtrykke en konklusion på grundlag af den udførte revision.

Jeg har i overensstemmelse med almindeligt anerkendte revisionsprincipper tilrettelagt og udført revisionen med henblik på at opnå en begrundet overbevisning om, at årsregnskabet er uden væsentlige fejl eller mangler. Ved risikovurdering er overvejet den interne kontrol uden at udtrykke en konklusion herpå.

Under revisionen har jeg ud fra en vurdering af væsentlighed og risiko efterprøvet grundlag og dokumentation for de i årsregnskabet anførte beløb og øvrige oplysninger, og har herunder taget stilling til den af ledelsen valgte regnskabspraksis og de udøvede regnskabsmæssige skøn samt vurderet, om årsregnskabets informationer som helhed er fyldestgørende.

Forbehold

Efter ændring i april måned 2010 af selskabets ledelse er i resultatopgørelse indsat en ekstraordinær indtægt, der væsentligst vedrører mellemregning med den tidligere ledelse. Der er ikke endnu forelagt dokumentation herfor, ligesom posten savner modpartsaccept.

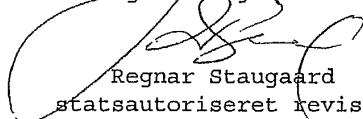
Ejendom er medregnet til senest offentlige vurdering. Det må anses for tvivlsomt om denne pris kan opnås ved salg.

Med foranstående forbehold er det ikke muligt at afgøre, om regnskabet giver et retvisende billede af selskabets indtjening, status og økonomiske stilling. Regnskabet anses iøvrigt for udarbejdet efter vedtægternes og lovgivningens regnskabsregler.

Supplerende oplysninger:

Ledelsen har oplyst, at der forventes overskud i indeværende år, tilstrækkeligt til betaling af ydelser på selskabets gæld.

Kolding den 9 juni 2010

Regnar Staugaard
statsautoriseret revisor

Bilag 10 – Eksempel på erklæring med fejl

Nedenstående erklæring er taget fra årsrapporten for 2008 for PB Invest 2006 ApS.

DEN UAFHÆNGIGE REVISORS PÅTEGNING

Til anpartshaverne i PB Invest 2006 ApS

Revisionen af selskabets årsrapport 2008 er endnu ikke afsluttet. Vi har ikke fået forevist afstemninger af gæld bl.a. til banker og valutalån mv. fra selskabets ledelse.

Pantebrevsbeholdning er nedskrevet med 50 % og tilgodehavende ved tilknyttede virksomheder er nedskrevet med 75 % i nærværende udkast. Selskabets ledelse har ikke forevist dokumentation eller fremtidige driftsskøn, der kan bekræfte eller afkræfte disse skøn.

Under forudsætning af, at vi modtager tilfredsstillende dokumentation for ovenstående forhold, vil vi forsyne årsrapporten med sålydende påtegning:

"Vi har revideret årsrapporten for PB Invest 2006 ApS for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2008. Årsrapporten, der aflægges efter årsregnskabsloven, omfatter selskabsoplysninger, ledelsesberetning og ledelsespåtegning, anvendt regnskabspraksis, resultatopgørelse, balance og noter.

Ledelsens ansvar for årsrapporten

Ledelsen har ansvar for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Dette omfatter ansvar for udformning og anvendelse af relevante interne kontroller til imødegåelse af væsentlig fejlinformation som følge af fejl eller besvigelser, samt valg af en hensigtsmæssig regnskabspraksis og anvendelse af rimelige regnskabsmæssige skøn ved aflægelse af årsrapporten.

Revisors ansvar og den udførte revision

Vi har ansvar for at udtrykke en konklusion om årsrapporten på grundlag af revisionen. Vi har udført revisionen i overensstemmelse med danske revisionsstandarder, som kræver, at vi opfylder etiske krav og planlægger og udfører revisionen for at opnå en høj grad af sikkerhed for, at årsrapporten ikke indeholder væsentlig fejlinformation. Revision omfatter undersøgelse af revisionsbevis for de beløb og oplysninger, der er anført i årsrapporten. De valgte undersøgelser afhænger af revisors vurdering, herunder risikoen for væsentlig fejlinformation. Ved risikovurderingen tager revisor stilling til de interne kontroller med henblik på at udforme revisionshandlinger, der er passende, men ikke med det formål at udtrykke en konklusion om effektiviteten af virksomhedens interne kontrol. En revision omfatter endvidere stillingtagen til, om den anvendte regnskabspraksis er hensigtsmæssig, om de udøvede regnskabsmæssige skøn er rimelige samt en vurdering af den samlede præsentation af årsrapporten. Det er vor opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vor konklusion.

Revisionen har ikke givet anledning til forbehold.

Konklusion

Det er vor opfattelse, at årsrapporten giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2008 samt af resultatet af selskabets aktiviteter og pengestrømme for regnskabsåret 1. januar - 31. december 2008 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Forbehold

Vi tager forbehold for, at selskabet kan betragtes som going concern, pga. de aktuelle markedsforhold for salg af fast ejendom og deraf følgende problemer med salg og værdiansættelse af pantebreve."

Bramming, den

VENDELBO statsautoriseret revisionsanpartsselskab

Esbern Vendelbo Andersen
statsautoriseret revisor

Bilag 11 – Interview med Torben Nick Sørensen

Interviewet med Torben Nick Sørensen, kreditkonsulent ved Kreditkontoret i Spar Nord, er gennemført ved besøg hos Spar Nord, Aalborg den 1. december 2011, kl. 14.00. Nedenstående følger et referat af interviewet med Torben Nick Sørensen:

Hvordan ser I på going concern og forbehold herom:

Going concern problemer er det ultimative røde lys i forbindelse med bankens vurdering af kunden. Banken har stor fokus på området, især under den nuværende finanskrisen.

Bankerne bør selv opdage going concern problemer – og at det derfor ikke bør komme som en overraskelse, at der er problemer hermed, når regnskabet foreligger. Ofte kræver revisor, at banken giver finansieringstilsagn før erklæringen udformes, hvorfor banken er bekendt med likviditetsproblemerne.

Banken har som regel interesse i, at forhandle kreditten på plads og dermed undgå forbehold, da forbehold kan virke negativt overfor eksempelvis varekreditorer, hvilket i sidste ende kan ramme banken, hvis varekreditorerne ikke vil give så meget kredit.

Banken tager udgangspunkt i værdierne i årsregnskabet i forbindelse med nøgletalsberegninger (soliditetsgrad, likviditetsgrad m.v.) og lignende, men banken fører sideløbende et realisationsregnskab, som anvendes til at beregne værdien af bankens pant.

Bankens udgangspunkt er, at ledelsen har ansvaret for at beskrive det ordentligt. Banken vil hellere have en konkret beskrivelse af problemer og handlingsplaner, frem for løse formuleringer, som ikke siger noget konkret. Dette kan virke mere negativt, idet det virker som om ledelsen ønsker at skjule eller nedtone nogle forhold.

Banken anvender ofte revisionsprotokollatet ved forhandlinger om kreditter og lån.

Banken anvender kreditscoremodeller til at rate kunden. I øjeblikket opereres med nøgletalsberegning, kontoudsvingsberegning, virksomhedsvurdering (vurdering af ledelse, revisor, branche m.v.)

Det overvejes at implementere revisors erklæring i beregningsmodellerne.

Hvordan vægter i revisors erklæring i forhold til ledelsens egne udtalelser:

Revisorens udtalelser (erklæring) vejer klart tungest i forhold til ledelsens udtalelser, idet revisoren er objektiv og uafhængig i sine udtalelser.

Er der forskel på jeres vurdering af revisionsfirmaerne, herunder statsautoriseret kontra registreret:

Banken er tryk ved erklæringer fra de store revisionsfirmaer og nævner som eksempel PWC, Deloitte, KPMG, Ernst & Young, Beierholm, BDO, Nielsen & Christensen. Banken er mere opmærksom, og stiller sig mere kritisk, hvis det er et mindre revisionsfirma. Det har ligeledes

en betydning om der er tale om en statsautoriseret eller registreret revisor, hvor de har mest tiltro til den statsautoriserede.

Er 12-måneders perioden for going concern vurdering en passende periode:

Ved bedømmelsen af, om selskabet kan fortsætte driften eller ej, når erklæringen læses forholder banken sig ikke til 12 måneders perioden, men forholder sig mere til om der er forbehold eller ej.

Hvordan vurderer I revisors arbejde, hvis et selskab går konkurs inden for 12 måneder efter statusdagen, og erklæringen er blank

Det er den umiddelbare opfattelse, at hvis et selskab går konkurs, og påtegningen er blank, har revisor ikke udført sit arbejde godt nok. Der er dog omstændigheder som gør, at revisor ikke kunne være klar over konkursen kunne indtræde, og banken har heller ikke sager, hvor revisor klandres for utilstrækkeligt udført arbejde i forbindelse med en konkurs.

Hvordan er jeres vurdering af going concern forbehold ved nye kundeforhold:

Ved etablering af nye kundeforhold er revisors erklæring især vigtig, da kunden er ukendt. Banken støtter sig meget op af erklæringen. Forbehold om going concern er diskvalificerende, med mindre der er tale om særlige tilfælde, og der eksempelvis kan opnås kaution fra ejeren.

Hvad betyder en supplerende oplysning om going concern for jer (ingen forbehold):

Kravet om supplerende oplysning, hvis der er usikkerhed om going concern, men revisor ellers er enig i ledelsens udtalelser, er vigtig. Dette hjælper banken til at konstatere, at der er problemer. Den supplerende oplysning trækker kundens kreditværdighed i nedadgående retning, selvom revisoren er enig i de beskrevne forhold. Det virker mere alvorligt, end hvis erklæringen havde været blank.

Er I opmærksomme på de forskellige typer af forbehold og konklusioner:

Banken er blevet bedre til at læse påtegningerne og er klar over, at der er forskellige former for forbehold. Going concern forbehold er dog altid negativt ved kreditvurderingen. Når der tages forbehold for going concern, uanset hvilken type forbehold og konklusion det giver, er det fordi revisoren har tænkt sig godt om, og der er dermed væsentlig risiko for, hvorvidt driften kan fortsætte.

Bilag 12 – Interview med Claus Kongsgaard

Interviewet med Claus Kongsgaard, kreditchef i Nordjyske Bank, er gennemført ved besøg hos Nordjyske Bank, Frederikshavn den 6. december 2011, kl. 14.00. Nedenstående følger et referat af interviewet med Claus Kongsgaard:

Hvordan ser I på going concern og forbehold herom:

Going concern forudsætningen er særdeles vigtigt ved kreditgivning. Der lægges i denne forbindelse stor vægt på erklæringen i regnskabet, da en modificeret erklæring som udgangspunkt er noget, der får lamperne til at blinke.

Banken vil som udgangspunkt søge yderligere forklaring i revisionsprotokollatet, da der som regel er mere uddybende forklaringer til forbeholdet heri, frem for erklæringen.

Banken ønsker en konkret beskrivelse af problemerne frem for løse formuleringer, hvor der reelt set ikke står noget konkret. Såfremt der er problemer med going concern skal de beskrives, og det skal redegøres for, hvordan man vil løse problemerne.

Hvordan vægter i revisors erklæring i forhold til ledelsens egne udtalelser:

Vægtningen vil afhænge af, hvor alvorlig sagen er samt tidligere erfaringer med ledelsen. Revisors erklæring og vurdering vejer dog som hovedregel tungest, idet revisor er objektiv og uafhængig.

Er der forskel på jeres vurdering af revisionsfirmaerne, herunder statsautoriseret kontra registreret:

Der er væsentlig forskel på, hvordan revisionsfirmaerne vurderes. Ved nogle virksomhedstyper vil banken anbefale, at kunden finder et andet revisionsfirma, som efter deres opfattelse er mere kompetente til at løse opgaven.

Dette betyder ofte, at banken anbefaler et af de større, statsautoriserede revisionsfirma, da disse har mulighed for at trække på specialafdelinger og lignende, som de mindre firmaer ikke har. Man kan dog ikke sige, at statsautoriserede revisorer altid er dygtigere end registrerede. Det afhænger mest af personen, som er ansvarlig på opgaven, frem for firmanavnet og titlen.

Banken har en igangværende sag, hvor der i forbindelse med et revisorskifte blev konstateret væsentlige fejl i regnskabet, som betød at selskabet havde underskud, hvor det tidligere var overskud.

Er 12-måneders perioden for going concern vurdering en passende periode:

Der lægges ikke vægt på perioden for going concern vurderingen. Banken forholder sig til, om der er problemer med at fortsætte driften eller ej, og ikke hvornår disse problemer måtte opstå.

12 måneder er dog ligeledes en standardperiode for kredittider med videre i banken, hvorfor der kan nikkes genkendende til en periode af denne varighed.

Hvordan vurderer I revisors arbejde, hvis et selskab går konkurs inden for 12 måneder efter statusdagen, og erklæringen er blank

Der kan ikke siges noget konkret om dette. Det afhænger af flere ting, og man kan ikke sige, at revisor burde have opdaget konkursen, hvis det er kommet som lyn fra en klar himmel. Der kan dog opstå situationer, hvor banken undrer sig over, at der ikke er anført noget om problemerne i erklæringen, men det er ikke bankens umiddelbare holdning, at det er revisor, som ikke har lavet arbejdet godt nok.

Omtalen i medierne omkring forholdet skyldes formentlig, at mange ukyndige ikke har forstand på at læse et regnskab, og ikke ved hvad det rent faktisk er revisor laver og skriver under på.

Hvordan er jeres vurdering af going concern forbehold ved nye kundeforhold:

Et forbehold om going concern er som udgangspunkt diskvalificerende for nye kundeengagementer. Banken vil kun yde lån, hvis driften er rentabel og kan bære lånet. Det er ikke nok at få en kaution fra en velhavende hovedaktionær.

Der kan dog være særtilfælde, hvor banken accepterer forholdet, men 99 ud af 100 gange vil et going concern forbehold betyde et "nej tak" fra banken.

Hvad betyder en supplerende oplysning om going concern for jer (ingen forbehold):

Den supplerende oplysning har stor værdi for banken, idet omtale i revisors erklæring altid bliver opdaget af banken. Dette vil få stor indflydelse på engagementet, som ved nye kundeforhold formentlig vil være diskvalificerende.

Er der tale om eksisterende kundeforhold kan det ligeledes betyde, at kreditterne skal til genforhandling. Her vil der dog være tale om en konkret vurdering, hvor ledelsens handlingsplaner får større betydning.

Er I opmærksomme på de forskellige typer af forbehold og konklusioner:

Banken forholder sig primært til, om der er forbehold eller der ikke er forbehold. Selve formuleringerne i den øvrige del af erklæringen, herunder konklusionen, er vanskelig at læse og forstå, og det er let at overse et ord eller en sætning, som kan betyde meget.

De har dog sjældent set en afkræftende konklusion, og som regel er det konklusion med forbehold på de fleste regnskaber.

Bilag 13 – Svar på udsendte mails til pengeinstitutter

Jeg har modtaget svar fra to forskellige pengeinstitutter (A og B), som ønsker at være anonyme. Deres respektive svar er gengivet nedenfor.

Hvordan ser I på going concern og forbehold herom:

A: Krisen har gjort bankerne mere opmærksom på going concern problemer. Meget afgørende for engagementer og kreditvurderinger.

B: Bruges til at bedømme om virksomheden står lige overfor et sammenbrud.

Hvordan vægter i revisors erklæring i forhold til ledelsens egne udtalelser:

A: Ej besvaret direkte.

B: Beskeden betydning i forhold til ledelsen.

Er der forskel på jeres vurdering af revisionsfirmaerne, herunder statsautoriseret kontra registreret:

A: Ikke alle revisorer udfører arbejdet godt nok. Det er deres vurdering, at de statsautoriserede er dygtigere end de registrerede.

B: Kan ikke sige noget generelt om dette.

Er 12-måneders perioden for going concern vurdering en passende periode:

A: Periode vurderes OK.

B: Periode vurderes OK.

Hvordan vurderer I revisors arbejde, hvis et selskab går konkurs inden for 12 måneder efter statusdagen, og erklæringen er blank

A: Revisor har ikke udført arbejdet godt nok. Banken forventer, at driften kan fortsætte minimum 12 måneder baseret på revisors erklæring.

B: Ej besvaret direkte.

Hvordan er jeres vurdering af going concern forbehold ved nye kundeforhold:

A: Erklæringen er afgørende for nye kundeforhold. Omtale af going concern er meget negativt.

B: Der forventes en blank erklæring. Forbehold er diskvalificerende.

Hvad betyder en supplerende oplysning om going concern for jer (ingen forbehold):

A: Ej besvaret direkte.

B: Stor værdi for banken.

Er I opmærksomme på de forskellige typer af forbehold og konklusioner:

A: Ej besvaret direkte.

B: Ej besvaret direkte.